ANGLO-GUJARATI

TRANSLATION SERIES.

PART V.

Price 6 annas.

The Department of Public Instruction, Bombay.

ANGLO-GUJARÂTI
TRANSLATION SERIES.

PART V.

BY THE

REV. T. L. WELLS, B.A.

EDITED BY

R. S. MAHIPATRAM R. NILKANTH, C.I.E.,
GUJARATI TRANSLATOR, EDUCATIONAL DEPARTMENT.

SANCTIONED FOR USE UNDER

STANDARDS VI. AND VII. OF HIGH SCHOOLS.

FOURTH EDITION.—3,000 Copies.

Bombay:
GOVERNMENT CENTRAL BOOK DEPÔT.

1890.

Price 6 (Six) Annas.

BOMBAY:

TED AT THE EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

DEDICATED

TO THE

MEMORY

OF

KARSANDAS MULJI,

A

HINDU REFORMER,

WHOSE NAME OUGHT NEVER TO BE FORGOTTEN

IN

WESTERN INDIA.

EDITOR'S PREFACE.

THE late Rev. T. L. WELLS supplied, by his Anglo-Gujarati Translation Series, a want that was greatly felt. This he meant as the Fourth Part of his Series, and was prepared by him for the use of Standards V. and VI. of High Schools. He intended to bring forth a Fifth Part for the use of the Seventh or highest standard; but before he could finish his design he was called away from this world. His premature death, in the midst of his useful career, is regretted by all.

This book was considered by those to whom it was submitted for opinion, too difficult for the Fifth standard, and the language of the lessons selected from નીતિવચન and નિબંધમાળા faulty in grammar and idiom. Some alteration in the matter of some of them was also thought desirable. The Director of Public Instruction, therefore, decided that it should be adopted for the Sixth and Seventh standards, and the requisite revision in language and matter be made by me. I have accordingly introduced such alterations as I thought proper. No changes have been made in the lessons taken from the Seventh Book, and very few in those extracted from Karan Ghelo. Selections from the Nitivachan and Nibandha Mala have been greatly improved and altered, particularly those from the latter. But I am not sure of having succeeded in correcting them fully. The task of correcting another's composition is as difficult as it is disagreeable. Doubts frequently occur whether such a construction is correct, or such an expression idiomatic. In some cases rejection or change of a phrase or word may be considered a mere matter of individual opinion. The

author of the book requested the teachers in the concluding part of his preface to inform him of any mistakes they might discover in it. But alas! he did not live to receive them, and it falls to my lot to take his place with regard to this book. I am equally desirous to have the next edition free of imperfections in all respects. I repeat the request made by the author.

As Part IV. is to be in time produced for the benefit of Standard V., I have called this publication Part V.

MAHIPATRAM RUPRAM NILKANTH,
Gujarati Translator, Educational Department.

AHMEDABAD, *June*, 1878.

PREFACE.

THE pieces presented here as exercises for translation have been selected from four well-known and popular works, સાતમી ચોપડી, કરણ ઘેલો, and Mr. Karsandas Mulji's નિબંધમાળા and નીતિવચન. Selections from the Seventh Book come first, those from Essays on Social Subjects next, and Extracts from Mr. Nandshanker's Novel have been reserved for the last place, while the essays selected from Nitivachan have been interspersed throughout the others.

Selections from the works of the reformer and moralist, Mr. Karsandas Mulji, are inserted in the hope that they will prove beneficial in the training and development of the moral nature of the youths for whose use the volume has been prepared.

The language of the extracts in this book is more difficult than that which the boys of the Fifth Standard have been accustomed to turn into English, but with the aid of the notes in which all unusual significations of terms are pointed out and peculiarities of idiom elucidated and of a glossary of all but the very commonest words it is expected they will find that in the same time they can translate fully as many lines if not even more than formerly, while they will do the work more intelligently and consequently with more pleasure and profit to themselves.

Great pains have been taken to make this volume as complete as possible. Both the Notes and the Vocabulary were written out twice. Yet the writer does not flatter himself that he has attained perfection. Teachers who use the book will no doubt detect occasional mistakes. May I

request them to take the trouble of informing the author of these. Far from being displeased at having the faults of his work pointed out he will take it as a favour to be made acquainted with them. Should another edition be required the author would desire to have it free of the imperfections of the present one, and this can be effected if teachers will only be good enough to forward their criticisms to

T. L. WELLS.

MISSION HOUSE, SURAT,
1*st August* 1877.

અનુક્રમણિકા.

ANGLO-GUJARATI TRANSLATION SERIES.

PART V.

પાઠ ૧. ઉદ્યોગ.

જે દિવસ ગયા તે ફરી આવવાના નથી, અને જે દિવસ આવવાના છે તે ઉપર મુદ્દલ ભરોસો રખાય નહિ; વાસ્તે હે માનવી! તને ઘટેછે કે જે વખત તારો વ્યર્થ ગયો હોય તેની વધારે ચિંતા કે દિલગીરી કર્યા વગર અને જે વખત આવવાનો છે તે ઉપર ઘણો આધાર રાખ્યા વગર, તું તારા ચાલતા વખતનો રૂડો ઉપયોગ કર. ચાલતો વખત એ તારો વખત છે; હવે પછીના વખતવિષે કાંઈ નક્કી નથી. વાસ્તે જે સુકૃત કરવાનું ધારતો હોય તે જલદીથી કર, અને જે કાંઈ સવારે થઈ શકતું હોય તે સાંજ ઉપર ન રાખ!

દુઃખ અને તંગી આળસથી નીપજેછે. પ્રમાણિક ઉદ્યોગથી સુખ અને વૈભવ ઉત્પન્ન થાયછે. ઉદ્યોગીનો હાથ તંગીને નસાડેછે. ઉદ્યોગી માણસના સાથી સુખ અને વૈભવ છે. જે પુરૂષ દોલત મેળવેછે, જે પુરૂષ મોટી પદવીએ ચહડેછે, જે પુરૂષ આબરૂ અને માનથી ભરપૂર છે, જે પુરૂષની સ્તુતિ સર્વ લોક કરેછે, જે પુરૂષ રાજકારભાર કરેછે તે પુરૂષ કેવો ઉદ્યોગી અને ચપળ હોયછે તેની તું તપાસ કર. તે પુરૂષ આળસને પોતાના ઘરમાંથી વેગળું રાખેછે અને આળસુને પોતાનો કટ્ટો શત્રુ ગણેછે.

ઉદ્યોગી પુરૂષ સવારે વહેલો ઊઠેછે અને રાતે મોડો સૂવેછે. તે વિચારથી પોતાના મનને અને મહેનતથી પોતાના તનને કસરત આપીને સુખમાં રાખેછે. પણ આળસુ માણસ પોતાના જીવને હાથે કરીને સંતાપેછે. દરએક ઘડી અને દરએક પળ તેને લાંબી લાગેછે. તે અહિં તહિં તરફડેછે, અને શું કરવું એ તેને સૂઝતું નથી. તેના દિવસ એળે જાયછે, અને તેની યાદગીરીની કંઈ પણ એંધાણી પાછળ રહેતી નથી. મહેનત વગર તેનું શરીર રોગી થઈ જાયછે. કામ કરવાને કોઈ કોઈવેળાએ તેને ઇચ્છા થાયછે, પણ તે કરવાની તેનામાં શક્તિ હોતી નથી. તેનું મન આંધળું થાયછે. તેના વિચાર ગભરાટમાં પડેછે. તે જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા દેખાડેછે, પણ મહેનત

કરતો નથી. બદામની બીચ ખાવાને તે ઘણોજ આતુર હોયછે, પણ તેનાં છોડાં ભાગવાને અળસાયછે.

પાઠ ૨. લોહીનું ફરવું.

હૃદય, ધોરીનસ, નસ, અને રેસાવડે લોહી આખા શરીરમાં ફરેછે. હૃદય માંસનું બનેલુંછે. એનું કદ મુઠી જેટલું છે, ને એમાં ચાર કાણાં છે, બે જમણીગમ ને બે ડાબીગમ. એ છાતીની ડાબીમેર રહેલુંછે. તમારો હાથ ત્યાં મુકશો તો તે ધડકતું જણાશે. હૃદય વારાફરતી સાંકડું ને પહોળું થાયછે. એમ નિરંતર થયાં કરેછે; જ્યારે તે સાંકડું થાયછે, ત્યારે લોહી તેમાંથી નાડીઓમાં ઊછળતું ઊછળતું દોડેછે. કોઈ ધોરીનસપર તમે આંગળાં લગાડશો તો લોહી એવી રીતે દોડતું જણાશે. હાથનાં કાંડાંપર લોહીનું એ ફરવું અથવા ધડકવું સાફ જણાયછે. પુખ્ત ઉમરના માણસમાં નાડીઓ દરએક મિનિટમાં આશારે સિત્તેર વાર ધડકેછે. બાળકની નાડી એટલી વખતમાં વધારે વાર ધડકેછે.

હૃદયને ડાબે પાસેથી એક મોટી નાડી નીકળેછે તે એક પહોળો નળ છે, ને એમાંથી બીજી નાની નળીઓ નીકળેછે. એ મોટી નાડીને ઝાડના થડજોડે સરખાવીએ તો વધારે સમજ પડશે. એ થડમાંથી ઘણાંક ડાળાં નીકળેલાંછે, અને તેમાંથી નાની નાની ડાળીઓ નીકળેલીછે. એ બધાંને ધોરીનસ કહેછે. એ ડાળાં ડાળીઓ પગથી માથાસુધી આખા શરીરમાં પથરાઈ ગએલાંછે. એ બધી નાડીઓ કઠણ છે. સ્વચ્છ લોહી રાતું હોયછે, અને તે નાડીઓમાં થઈ આખા શરીરમાં જાયછે.

લોહી નાડીઓમાં ફર્યાપછી એને છેડે રેસા હોયછે તેમાં જાયછે. એ રેસા વાળથી પણ ઝીણા હોયછે. એ રેસામાં લોહીનો રાતો રંગ બદલાઈ ભાગે જાંબુના જેવો થઈ જાયછે. લોહીનો એવો રંગ થાયછે ત્યારે તે અ-સ્વચ્છ કહેવાયછે, કેમકે તેમાં પોષણ કરનાર પદાર્થો હોતા નથી. એ બગ-ડેલું લોહી રેસામાંથી નસોમાં જાયછે. નસો પોલી ને પોચી નળીઓ છે. લોહી એમાં થઈને પાછું હૃદયમાં જાયછે. નસોમાં થઈને લોહી જાયછે ત્યારે ધડકતું નથી. વળી નસોમાં થોડે થોડે છેટે પડદા હોયછે. હૃદયમાં જવાને લોહી આવેછે, ત્યારે એ પડદા ઊઘડી જાયછે, ને બીજે ઠેકાણે જતાં અટકાવેછે; એની જમણી બાજુએ બે કાણાં છે તેમાંથી બે મોટી નસો નીકળેછે, તેમાં આખા શરીરની સઘળી નસો મળી જાયછે. એ બે

નસો મોટા પહોળા નળ જેવી છે. એ પાછું આવેલું લોહી ફરીથી ફરવા ગયા પહેલાં ફેફસાંમાં જાયછે. ત્યાં તે સ્વચ્છ થાયછે. જે લોહી હૃદયમાંથી નીકળેછે તે આશારે ત્રણ મિનિટમાં આખા શરીરમાં ફરી નસોમાં થઈ ત્યાં પાછું આવેછે. લોહી એપ્રમાણે ફરેછે એ વાત સન ૧૬૨૮ માં હારવે નામે એક અંગ્રેજી દાક્તરે શોધી કાઢી.

લોહી કેવી અજાયબ વસ્તુ છે! હાડકાં, માંસ, ચામડી, ને ઘણીક જાતની રગો વગેરે જે શરીરમાં છે તે સર્વ લોહીથી થાયછે. ઊંઘતા હોઈએ કે જાગતા હોઈએ, રાતે ને દહાડે, આપણા શરીરમાં ઝરા નિરંતર વહ્યાં કરેછે એ કેવું નવાઈ જેવું છે! આપણો દેહ કેવો ચમત્કારી છે! એનું રક્ષણ કેવી ચમત્કારી રીતે થાયછે!

પાઠ ૩. ઈશ્વર.

આ જગતનો સરજનહાર, અને નિયન્તા, સર્વશક્તિમાન, સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપક અને અનાદ્યન્ત ઈશ્વર એકજ છે. ચંદ્ર, સૂર્ય, અને તારા તેના ઉત્પન્ન કરેલા તેજસ્વી પદાર્થ છે.

ઈશ્વરનું રાજ્ય આખા જગત ઉપર ચાલેછે. તેનું ડહાપણ તેનાં સર્વ કામમાં માલૂમ પડેછે. તેણે આ જગત્ ચલાવવાને નિયમ બાંધ્યાછે. તેનું મન જ્ઞાનનો ભંડાર છે. તે સઘળું જાણેછે. તારા દિલના સર્વ વિચાર તેની આગળ ઊઘાડા પડ્યાછે. તું જે જે વિચાર કરેછે તે સઘળા તે જાણેછે. તેનાથી કાંઈ છાનું નથી. આ વાત સદા યાદ રાખી વર્તજે. તું તેની ભક્તિ કર. તેની ચતુરાઈની અને પવિત્રાઈની, તેની મોટાઈની અને કીર્તિની તું સ્તુતિ કર; તું નીચો વળીને તેને પગે લાગ, અને હાથ જોડીને તેની ક્ષમા માગ, તથા તેની દરએક આજ્ઞા પાળ.

ઈશ્વર કૃપાળુ છે. તે આ જગતને દયાથી ચલાવેછે. તેના દરેક કામમાં તેની અત્યંત કૃપા માલૂમ પડેછે. ઈશ્વર સંપૂર્ણતાનું મૂળ છે. જ્યારે આપણી નજર આકાશ ભણી કરીએ છીએ ત્યારે તેની કીર્તિ પોતાની મેળે માલૂમ પડી આવેછે. જ્યારે આપણી નજર આપણા પગ તળેની જમીન ઉપર કરીએ છીએ, ત્યારે તેનો કૃપાળુ સ્વભાવ પોતાની મેળે જણાઈ આવેછે.

જે માણસો તેના નિયમને તોડેછે તેઓ તેના અપરાધી થાયછે. તેની નજરમાં મોટા અને નાના, ગરીબ અને તવંગર સરખા છે. તેની દરબા-

રમાં રાજ્યાધિકારીઓની કે પૈસાવાળાઓની પક્ષ અથવા મુરવત રાખવામાં આવતી નથી. સર્વને સરખા ગણીને વાજબી ન્યાય કરેછે.

પાઠ ૪. જ્ઞાન મેળવવા વિષે.

કોઇએ એમ ન સમજવું કે નિશાળેથી ઊઠ્યા એટલે ભણી ચૂક્યા. માણસ જો ચાહે તો જીવે ત્યાંસુધી પોતાનું જ્ઞાન વધારતો જાય. આખા જન્મારામાં એ વાત હરઘડી યાદ રાખવી, કે આપણા જ્ઞાનનો વધારો કરવો એ આપણું એક મુખ્ય કામ છે. હરેક વખતે, હરેક જગ્યાએ, હરેક કામમાં, ને હરેક બાબતમાં એ કરવાને જોગવાઈ મળેછે. જ્યારે આપણે એકલા હોઇએ, કે અંધારામાં જ્યાં સઘળું ચુપાચુપ હોય ત્યાં હોઇએ, તો ત્યાં પણ આપણે આપણા મન જોડે વાત કરી શકીએ. આપણો આત્મા શું કરેછે તે જોઈએ, તથા થોડીવાર અગાઉ જે વાત બની હોય તેથી આપણા મનના વિકારપર શી અસર થઇછે, ને તે કેવી સ્થિતિમાં છે, એ વિષે વિચાર કરી શકીએ. આપણા શરીરની અને મનની શક્તિઓ અને તેના ગુણ, તથા તેના ધર્મ અને તેની ઇચ્છાથી આપણે વાકેફ થઈ શકીએ છીએ. જ્યારે આપણે કોઇની જોડે હોઈએ, ત્યારે પણ વાતચીતથી આપણને માણસના સ્વભાવવિષે, મનના વિકારવિષે, તેની નાદાની, સદ્ગુણ અને દુર્ગુણવિષે, તથા સંસારના વહેવારવિષે જ્ઞાન થાય.

માણસે પોતાને ઓળખવું અને બીજાં માણસોના સ્વભાવવિષે જાણવું એ ઘણુંજ અગત્યનું છે. એનાથી વધારે અગત્યની માત્ર એકજ બીજી વાત છે. તે એ છે કે પરમેશ્વરનું જ્ઞાન મેળવવું, તથા આપણી અને તેની વચ્ચે શો સંબંધ છે તે જાણવું.

જ્યારે આપણે ઘરમાં હોઇએ કે શહેરમાં હોઇએ, ત્યારે જ્યાં જોઈએ ત્યાં માણસના હુનરવડે થએલાં ઘણાં કામ દેખીએ છીએ, પણ જ્યારે આપણે ગામ કે શહેર બહાર નીકળીએ છીએ ત્યારે પરમેશ્વરનાં કામ જોઇએ છીએ. ઉપર આભ, નીચે ધરતી, ને આસપાસ અનેક જાતનાં પ્રાણી અને વનસ્પતિ આવી રહેછે, એ સર્વ ઉપર ધ્યાન દઈ જોતાં હજારો વિચાર ઉત્પન્ન થાયછે.

વાદળાં, ચંદ્ર, ફરતા ગ્રહો, સૂરજ, અને તારા જુઓ, ને તેપરથી કાંઇક જ્ઞાન મેળવો. પૃથ્વીના ઊંડા ભાગોમાં ને મહાસાગરમાં તપાસશો તો ત્યાંથી પણ ઘણું જ્ઞાન મળશે. પહાડ, પથરા, ને ધાતુ જોશો તો તેમાંથી

પણ બુદ્ધિનો સુધારો કરવાનું ઘણું જડશે. ઘાસ અને છોડવા, ઝાડ અને ફૂલમાં જુઓ, કેટલો ચમત્કાર છે ને કેટલું બધું શીખવાનું છે ! પશુ, પક્ષી, અને જેને આપણે ઘણાં હલકાં ગણીએ છીએ, તથા જેને જોઈ સૂગ ચઢાવીએ છીએ, તેવાં જીવડાંપર નજર કરો, અને તેપરથી શીખામણ લો. એ સર્વપરથી એના ઉત્પન્ન કરનારનું અનહદ ડહાપણ, વખાણવા જોગ ચતુરાઈ, તેની અપાર શક્તિ, દયા અને કૃપા સમજો.

દહાડા, રાત, ઘડી, અને નાસતા પળઉપર વિચાર કરી વખત ગુમાવવો મેલી દો, ને તેનો લાભ લો. જાગૃત થાઓ, ને જ્ઞાન સંપાદન કરવાની એક પણ તક જવા દો નહિ.

બીજાઓના દુર્ગુણ અને બેવકૂફાઈ જોઈ તેમાં અવગુણ અને ખોટું શું છે તે શોધી કાઢો, ને તમારામાં તે હોય તો તે છોડી દઈ ડહાપણ શીખો. બીજાનાં દુરાચરણ તમને ખોટાં દીસેછે, તો યાદ રાખો કે તમારામાં તે હોય તો બહુજ ખોટાં દેખાય. બીજાના સદ્ગુણ જોઈ તેવા તમારામાં લાવવાને મહેનત કરો.

બીજાની ખોડ, અપંગપણું, દુઃખ ને આફત જોઈ ઈશ્વરનો પાડ માનો કે તેણે તમને તેવા કર્યા નથી. ને તમારાપર તેવું થતા બચાવ્યાછે. એ માટે તમારા સરજનાર પાલન કરનાર ધણીની સ્તુતિ કરો. વળી એપરથી તમારી સ્થિતિમાં તૃપ્ત રહેવાનું અને બીજાનાં દુઃખપર દયા કરવાનું શીખો.

પરમેશ્વરે જે બુદ્ધિ એટલે મનની શક્તિઓ, તથા ઇંદ્રિયો, હાથ, પગ, વગેરે આપ્યાંછે તેપરથી અનુમાન કરો કે તે અમથાં આપ્યાં નથી. પણ પ્રભુને ઓળખવાને અર્થે તથા માણસ જાતનું તથા તમારૂં પોતાનું સુખ અને કલ્યાણ કરવા અને કાંઈ ઉપયોગી કામ કરવા સારૂ આપ્યાંછે, માટે તે પ્રમાણે વર્તો.

પાઠ ૫. પ્રાણીમાત્ર.

પૃથ્વીઉપર જે પ્રાણી છે તેના વિદ્વાન લોકે મુખ્ય ચાર વર્ગ બાંધ્યાછે; ૧ કરોડવાળાં પ્રાણી. ૨ માંસરૂપી પ્રાણી. ૩ સાંધાવાળાં પ્રાણી. ૪ સૂર્યમુખી આકારનાં પ્રાણી.

કરોડવાળા વર્ગનાં જનાવરો ઘણાં ઉપયોગી છે, અને તેમને વિષે

ઘણું જાણ્યામાં આવેલુંછે. તેઓને હાડકાનું પાંજરૂં હોયછે, તેથી તેમના માંહેલા ભાગ તે પાંજરામાં મજબૂત રહ્યાછે. એ પાંજરાનો મુખ્ય ભાગ બરડાની કરોડ છે. મગજમાંથી માવા જેવો પદાર્થ શરીરમાં જાયછે, અને જેવડે શરીર હાલેછે, ચાલેછે, અને તેને વેદના લાગેછે, તે માવાનું રક્ષણ એ કરોડ કરેછે.

એ વર્ગમાંનાં પ્રાણીને રાતું લોહી હોયછે, અને પાચન કરવાને, શ્વાસ લેવાને, લોહી ફરવાને, સાંભળવાને, જોવાને, સૂંઘવાને, અને ચાખવાને જુદાં જુદાં અંગો છે. તેઓને ચારથી વધારે હાથ પગ હોતા નથી, અને તેઓનું મોં ઊઘડેછે, ત્યારે નીચલું ડાચું હાલેછે. ઘણાંક કરોડવાળાં જનાવર મોટાં કદવાળાં ને જોરવાળાં હોયછે, અને તે ચંચળાઈથી હાલેચાલેછે. એ વર્ગમાં પણ ચાર જાત કરેલીછે. ૧ આંચળવાળાં; ૨ પક્ષી; ૩ પેટે ચાલનારાં; અને ૪ માછલાં.

બીજા વર્ગનાં પ્રાણી માંસરૂપી હોયછે, અને તેને હાડકાં હોતાં નથી, પણ કેટલાંકને એક કે વધારે કડકાની સીપ હોયછે, તેને તે વળગી રહેછે. એ પ્રાણીનું લોહી ધોળું કે આસમાની રંગપર હોયછે, અને તેમની ચામડી બહેર મારી ગઈ જેવી છે, ને ગતિ ઘણી ધીમી હોયછે. એ વર્ગમાં ગોકળગાય, સીપમાં રહેનારાં માછલાં, વગેરે છે. એ વર્ગની પણ છ જાત કરેલીછે. ૧ માથાં આગળ પગવાળાં; ૨ પાંખ જેવા પગવાળાં; ૩ પેટે ચાલનારાં; ૪ માથાંવગરનાં; ૫ પગને બદલે હાથવાળાં; અને ૬ પગને બદલે વાળવાળાં જનાવર.

ત્રીજા વર્ગનાં પ્રાણીને ઘણાક સાંધા અથવા ગાંઠા હોયછે. એમાં પણ ચાર જાત છે. ૧ વીંટીવીંટીવાળાં; ૨ પોપડીવાળાં; ૩ કરોળીઆ જેવાં; અને ૪ જંતુ.

ચોથા વર્ગનાં પ્રાણી ઘણાં નાનાં હોયછે, અને તેમની રચના વનસ્પતિને મળતી આવેછે, કેમકે એક મધ્યબિંદુથી જાણે ડાંખળી ફૂટેલી હોય તેપ્રમાણે તેમનાં અંગ ફૂટેલાં માલૂમ પડેછે. એ વર્ગમાં પણ પાંચ જાત છે. ૧ ખરબચડી ચામડીવાળાં; ૨ કૃમિ; ૩ કરડનારાં; ૪ બહુપગી; અને ૫ પોરા.

સઘળાં પ્રાણીઓનાં શરીરપર ઢાંકણ છે તે જેને જેવું જોઈએ તેપ્રમાણે કર્યુંછે. કોઈને રૂવાં, કોઈને કાંટા, કોઈને ઊન, કોઈને વાળ, કોઈને ભીંગડાં, અને કોઈને પીછાં હોયછે. એ ઢાંકણ ફક્ત તેમનું ટાઢતડકાથી રક્ષણ કરેછે એટલુંજ નહિ, પણ શત્રુથી બચાવ કરેછે. એકનું ઢાંકણ કાઢી

લઈ બીજાઉપર નાંખીએ તો બંને પ્રાણી દુઃખી થાય, કેમકે ઈશ્વરે જેને જેવું જોઈએ તેવુંજ આપ્યુંછે.

પાઠ ૬. પ્રમાણિકપણું.

પ્રમાણિકપણું ઈશ્વરને પસંદ છે તેમજ સર્વ સારા મનુષ્યને પસંદ છે. પ્રમાણિકપણાની સર્વઠેકાણે અને સર્વ વખતે સ્તુતિ થાયછે. કોઈગમે તેવો લુચ્ચો અને અપ્રમાણિક માણસ હશે તોપણ તે પોતાના મનમાં પ્રમાણિક માણસની લાયકી તથા યોગ્યતા સમજેછે, અને જ્યારે તેને જોયછે ત્યારે શરમાઈને પોતાના મનમાં હલકો પડેછે. હે મનુષ્ય ! તું સર્વ કામમાં અને સર્વ ધંધામાં પ્રમાણિકપણું રાખજે. તું પ્રમાણિકપણાની પડખેથી જરાએ ખશીશ મા. આ દુનિયામાં તને આડે રસ્તે લઈ જવાને બહુ લાલચ માલૂમ પડશે. પૈસાના લાભનો સાદ જ્યારે ત્યારે તારા કાનમાં આવીને કહેશે કે "કામધંધામાં પ્રમાણિકપણું રાખીશ તો ભૂખે મરીશ; લોકો લાખો રૂપિઆ મેળવેછે તેઓ ઊંધું ચત્તું અને કાળાં ધોળાં કીધા વગર મેળવતા નથી."

આ પ્રમાણે તને આવીને તારા કાનમાં તેઓ કહેશે, પણ એવા તકલીદી અને દુર્ગુણી વિચાર ઉપર તું લક્ષ આપતો ના. તને લાલચના ફાંદામાં નાંખવાને એના જેવો બારીક વખત બીજો આવવાનો નથી. તને માલૂમ પડે કે પ્રમાણિક રહ્યાથી પૈસાની નુકસાની થશે તોપણ નખ જેટલો પણ તું તેનાથી દૂર જતો ના. પૈસાની બાબતમાં અથવા હરએક બાબતમાં તું ગમે તેટલું સંકટ ખમીશ, તોપણ જો તું પ્રમાણિકપણાને વળગી રહીશ તો તારી રૂડી સાખ પડશે, અને અંતે તને નફોજ થશે. દુનિયામાં શું થાયછે તે તું જો. લોકો પોતાનું કામ અને પોતાનું દ્રવ્ય કોને સોંપેછે, અને કોની સાથે લાખો રૂપિઆની લેવડ દેવડ અને ધીરધાર ચલાવેછે ? જેઓ પ્રમાણિક માલૂમ પડ્યાછે તેઓની સાથે માત્ર. પ્રમાણિક માણસ સર્વને વહાલો લાગેછે.

પાઠ ૭. પ્રાણીમાત્ર—પક્ષી.

પહેલા વર્ગનાં જનાવરની બીજી જાત પક્ષીની છે. ધાવનાર પ્રાણીનું લોહી ઊનું છે, તેમ પક્ષીનું પણ છે; અને તે એક દહાડામાં બે વખત શરીરમાં ફરી વળેછે; પણ તેમાં અને એમાં ફેર એટલોજ કે એ શ્વાસ એકલાં

ફેફસાંમાં ભેતાં નથી, પણ કેટલાંએક હાડકાં તથા શરીરના બીજા પોલા ભાગમાં પણ લેછે. હાડકાં, માંસના લોચા, અને બીજા જે ભાગમાં લોહી ફરેછે તે બધામાં વાને વાસ્તે કાણાં હોયછે. તે કાણાંમાંથી બીજાં કાણાંમાં વાને જવાને છિદ્ર છે. એ રીતે ફેફસાંસુધી એક કાણામાંથી બીજા કાણાની વાટે વા જઈ શકેછે. એ વાનાં કાણાં પક્ષીમાં હોયછે, તેથી પક્ષી હલકું રહેછે, અને તેને લીધેજ આકાશમાં તે ઊડી શકેછે. પક્ષીનાં ફેફસાં આંચળવાળાં પ્રાણીની પેઠે છાતીમાં છુટાં લટકતાં હોતાં નથી, પણ પાંસળીઓસાથે વળગી ગયેલાં હોયછે.

પક્ષીને દાંત હોતા નથી, તેથી તે ચાવી શકતાં નથી, તોપણ દાણા વગેરે તેના ખાવાનાનો માવો અથવા લોટ ઘણી અજબ જેવી રીતે કરી શકેછે. દાણા ખાનાર પક્ષીના જઠરને માંસના ચાર લોચા હોયછે તે લોચાને કઠણ ચામડી છે. એ ચામડી કોઈ વખત તો કઠણ શીંગડા જેવી થઈ જાયછે. પેલા ચાર લોચા વારાફરતી હાલેછે, તેથી પેલા દાણા તેમાં દબાયછે અને ઘસાયછે, તેથી લોટ થઈ જાયછે. એ લોચા એટલા કઠણ અને જોરાવર છે કે સોયની કે નસ્તરની અણી તેને લાગ્યાથી ભાગી જાયછે! પણ તે લોચાને કાંઈ લાગતું નથી. દાણા ખાનારાં કેટલાંક પક્ષી દાણા ખાતાં ખાતાં નાના નાના કાંકરા ખાયછે તે દાંતની ગરજ સારેછે. કેટલાંક પક્ષીને તો કાંકરા ખાધાવગર પચેજ નહિ.

પક્ષીને પાંચ ઇંદ્રિયો અને બે પગ હોયછે, અને એવિના બીજાં બે અંગ છાતીઆગળ છે તેવડે વા કાપેછે. તેમની સાંભળવાની અને લાગવાની ઇંદ્રિયો જોવાની ને સુંઘવાની ઇંદ્રિયોના જેવી જલદ નથી. પક્ષી ઇંડાં મૂકેછે તેમાંથી બચ્ચાં નીકળેછે. તેમને ધાવવાનું નથી, માટે ચારો ચરીને મોટાં થાયછે.

પક્ષીને આઘેની તથા પાસેની વસ્તુઓ બરાબર સાફ દેખાયછે. આપણી આંખે બે પોપચાં હોયછે, પણ પક્ષીને એ બે પોપચાંવગર એક ત્રીજું પોપચું આંખના ખૂણામાં છે. તે તેને જોઈએ ત્યારે આખી આંખઉપર લઈ જઇને આંખ ઢાંકી દેછે.

પક્ષીનાં પીછાં ઘણું કરીને વરસમાં બે વાર ખરી પડેછે. પણ બધાં પક્ષીને તેમ થતું નથી. તે માળો ઘણી ચતુરાઈથી બાંધેછે, તથા પોતાનાં બચ્ચાંઉપર ઘણી માયા રાખેછે. એ બે વાતમાં એનું અંગજ્ઞાન ઘણું માલૂમ પડેછે. તેસિવાય તોફાન થવાનું હોય તે, અથવા પવનમાં ફેરફાર થવાનો

હોય તે આપણાથી પહેલાં પક્ષીને જણાયછે, તેથી પ્રાચીન કાળથી વહેમી લોકો સમજેછે કે પક્ષીઓને ભવિષ્ય વર્ત્તી કાઢવાની શક્તિ છે.

પક્ષીઓમાં છ પ્રકાર છે તે તો તમે પાંચમી ચોપડીમાં શીખી ગયાછો.

પાઠ ૮. પેદાશનો લાભ.

જે જે વસ્તુઓથી સુખ થાય તે મેળવવાને સૌ મહેનત કરેછે. ખેડુતો અનાજ તથા રૂ ઉત્પન્ન કરવાને મહેનત કરેછે; વણકર લુગડાં કરવાને મહેનત કરેછે; મોચી પગરખાં કરવાને મહેનત કરેછે, ઇત્યાદિ. કોઈ ખેડુત સારી ધરતીપર વરસ દહાડો મહેનત કરેથી જેટલું પકવી શકે તેટલુંજ નઠારી ધરતીપર વરસ દહાડો તેટલીજ મહેનત કરે તો ન પકવી શકે. ઉત્તમ પ્રતની જમીનપર જેટલા વખતમાં ને જેટલી મહેનતે દોઢસો મણ અન્ન પાકે, તેટલાજ વખતમાં ને તેટલીજ મહેનતે કનિષ્ઠ પ્રતની ભોંયમાં સાઠ મણ પાકેછે: માટે સૌ કહેશે કે ઉત્તમ પ્રતની જમીનપર મહેનત કરેથી વધારે ફાયદો છે. સારી જમીનના ધણીને વધારે મળે, ને નઠારી જમીનના માલિકને ઓછું મળે. મહેનત કરનારને જેમ લાભ વધારે થાયછે, તેમ તેને સુખ ભોગવવાને વધારે બની શકેછે. ખાતર પૂરેથી કે બીજા કાંઈ ઉપાયથી તેટલીજ મહેનતે પાંચ વીઘાં નઠારી જમીનપર ૧૫૦ મણ દાણો પાકે, તો તેની મહેનતનું ફળ વધે, ને સુખ ભોગવવાનું વધારે બની શકે.

બીજા બધા ધંધાને આ વાત લાગુ પડેછે. એક વણકર દરરોજ એક ગજ લુગડું વણે, ને બીજો દરરોજ ૧૦ ગજ વણે, તો પહેલાની મહેનત કરતાં બીજાની મહેનતથી દશ ગણું વધારે પેદા થાય, તેથી બીજાને દશગણો લાભ થાય, ને સુખ મેળવવાને દશ ગણો વધારે શક્તિવાન થાય, ને જો સંચાની મદદથી તે દરરોજ વીશ ગજ વણી શકે, તો તેને વળી વધારે મળે. જેમ વધારે પેદા થઈ શકે તેમ વધારે સારૂં.

જો કોઈ માણસ રેંટીઆની મદદવિના એકલે હાથે કાંતે, ને સાળની સહાયતા વગર એકલે હાથે વણે તો તેની મહેનતનું ફળ થોડુંજ થશે, કેમકે તેનાથી થોડું લુગડું પેદા થઈ શકેછે. એકલા હાથના કરતાં રેંટીઆ ને સાળથી મહેનતનું ફળ ઘણું મળેછે, કેમકે દશ કે વીશ ગણો વધારે માલ બની શકેછે, ને કમાઈ પણ તેટલીજ વધારે થાયછે. હાલ આ દેશમાં રેંટીઆ ને સાળ છે, તેમાં સુધારો કરે, તો એથી પણ વધારે પેદા થઈ શકે. જેમ સંચા સારા તેમ વધારે પેદા થાયછે. વરાળયંત્રથી કાંતીએ ને વણીએ, તો

તેથી પણ વધારે નફો થાયછે. કેમકે તેથી તેટલીજ મહેનતે વધારે માલ ઉત્પન્ન થઇ શકેછે, ને જેમ મહેનતનું ફળ વધારે તેમ લોક ધનવાન થાયછે, ને દેશના બીજા લોકોને પણ તેમજ થાયછે. અનુભવથી આ વાત સિદ્ધ થઇછે. વિલાયતના લોક સારા સારા સંચાવડે ખેડેછે, દળેછે, કાંતેછે, વણેછે, તથા બીજાં ઘણાંક કામ કરેછે, તેથી તેમની મહેનતનાં ફળ ઘણાં વધારે થાયછે, ને તેઓ વધારે દોલતવાન ને સુખી થાયછે; આ દેશના કારીગરો ઘણાં ખરાં કામ સંચાવિના કરેછે, ને જે જુજ સંચા છે તે સારા નથી, તથા મહેનતના વિભાગ પણ ઘણા નથી, તેથી અહીં લોક ઘણું થોડુંજ પેદા કરી શકેછે, ને ગરીબ છે. જે દેશમાં મુદ્દલ સંચા નથી તે આ દેશના લોકથી એ ગરીબ છે. માણસ ઓજારવગર કામ કરેછે, ત્યારે થોડુંજ પેદા કરી શકેછે ને દરિદ્રી હોયછે. અમેરિકાના ઇંડિઅન લોક પાસે મહેનત કરવાનાં ઓજાર નથી, તેથી તેઓ દરિદ્રી છે. જેની પાસે એક કામળી તથા તીર ને કામઠું હોય તે ઇંડિઅનમાં ધનવાન કહેવાયછે. આ દેશના ખેડુતો ને કારીગરોની સ્થિતિમાં ને વિલાયતના તેજ પંક્તિના લોકની સ્થિતિમાં ઘણોજ તફાવત છે. ત્યાં તેમને ખાવા પીવા, ઓઢવા પાથરવા, ને રહેવાનું સુખ છે; પૈસે હાથ છૂટા રહેછે, તેથી પોતાનાં છોકરાને ભણાવી શકેછે, ને અહીં જોઇશું તો ઘણાક મજુરો, ખેડુતો, ને કારીગરો દરિદ્રી છે. નઠારાં ઝુંપડાંમાં રહેછે; છેક હલકાં ધાન્યના રોટલા ખાયછે; અંગ ઢાંકવાને પૂરું મળે નહિ. ઘરમાં ચાર હાલ્લાં ને પોતાના ધંધાનાં ઓજાર એજ તેમની દોલત; બીજું કાંઇ પાસે મળે નહિ. એઉપરથી માલૂમ પડેછે કે ઉદ્યોગથી એટલે મહેનતથી જેમ પેદા થાય તેમ મજુરોને તથા કારીગરોને મોટા રોજ મળેછે, ને બીજા બધા લોકોને ફાયદો થાયછે. આ દેશમાં લોઢાની સડકથી મજુર તથા કારીગરોને રોજી વધારે મળવા લાગી તેથી તેઓની કમાઇ વધીછે, તથા તેઓના સુખમાં પણ વધારો થયોછે.

એક માણસની મહેનતનું ફળ વધારે થાય તેથી ઝાઝો લાભ નથી, પણ દેશનાં સઘળાં માણસની મહેનતનું ફળ વધવું જોઇએ. એક માણસના ખેતરમાં વધારે પાકે તેથી તેના ધણીને નફો થાય ખરો, પણ બીજા લોકને ન થાય. પણ બધાં ખેતરમાં હાલ પાકેછે તેથી બમણું થાય, સુતાર, લુહાર, વણકર, મોચી વગેરે સૌ બમણું કરી શકે તો આ દેશમાં બમણું ધન વધી જાય; બધા હાલ છે તેથી બમણા પૈસાદાર થાય, કેમકે તેમની મહેનતથી તેમને જેટલું હાલ મળેછે તેથી બમણું મળે. સારાં સારાં યંત્રો વાપ-

ર્યાથી તથા મહેનતના વિભાગ કર્યાથી વધારે પેદા થઈ શકેછે. તેથીજ એવો પરિણામ થાયછે.

પાઠ ૯. ધર્મની અગત્ય.

સઘળાકરતાં ધર્મ ઘણોજ અગત્યનો વિષય છે. એ વિષયમાં શું છે તેનો જરા વિચાર કરો. પરમેશ્વરનું, તેના ગુણનું, તથા તેની ઇચ્છાનું જ્ઞાન ધર્મથી આપણને થાયછે. વળી આપણો એટલે માણસ જાતનો સ્વભાવ, પરમેશ્વર જોડે આપણો સંબંધ, આ દુનિયામાં આપણી ફરજો, તથા આ ટૂંકી મુસાફરી પૂરી થયા પછી જે અજાણી જગામાં આપણને મુઆ પછી જવું છે, એ સર્વ આપણે ધર્મવડે જાણીએ છીએ.

માટે ધર્મ ઘણોજ અગત્યનો છે. ઘણા માણસ આ ભૂલી જાયછે, ને માત્ર દુનિયાદારીનાં કામમાં રોકાયછે. આ જગતનાં સુખસિવાય તેમને બીજું કાંઇ સુઝતું નથી. અમર આત્માના અનંત કાળસૂધીના કલ્યાણકરતાં થોડા કાળમાં નાશ પામવાનો જે આ દેહ તેનું સુખ વધારે પસંદ કરેછે ને શોધેછે; જુઠી મોટાઈ પાછળ ફાંફાં મારેછે; ને પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાની વાત એક ખૂણે પણ સંભારતા નથી.

એ કરવું ઘણું ખોટું ને ધાસ્તી ભરેલું છે. ઈશ્વરનો મહિમા ગાઓ, કેમકે આપણને તેણે સરજ્યાછે. સર્વ માણસની પહેલી ને સૌથી મોટી ફરજ એ છે કે પરમેશ્વરને શોધવો, તેને વિષે શું માનવું, તેની શી શી આજ્ઞા છે, ને આપણા શા શા ધર્મ છે, તેની તજવીજ કરવી. જે એવું ન કરે તેને મોટો પાપી જાણવો. જો આપણું આવરદા હજાર વરસનું હોય, તો એ ધર્મ-સંબંધી તજવીજ ન કરવી એ બહુ ગુના તથા જોખમભરેલું છે; ત્યારે જો આપણને એક ઘડી જીવવાનો પણ પક્કો ભરોસો નથી, ને આપણે એવું અગત્યનું કામ કરવામાં ઢીલ કરીએ, તો કેવી બેવકુફી! ધર્મસંબંધી વિચાર કરવા માંડ્યા પહેલાં ઘણા બુદ્ધિવાનને સારા સ્વભાવના પુરૂષોને તથા સ્ત્રી-ઓને ભર જુવાનીમાં કાળ ઝડપીલેછે. કેટલાએક તો ઘેટાંનાં ટોળાંમાં જેમ એક ઘેટું બીજાની પાછળ જાયછે, તેમ દેખાદેખી કરેછે; બીજા કરે તેમ આંખ મીચીને વગર વિચારે કર્યા જાયછે. કેટલાએક કહેછે જે, આટલું થોડા દહાડાનું કામ છે તે પૂરૂં થશે એટલે નવરાશ મળશે ત્યારે એવિષે વિ-ચાર કરીશું. એમાંના ઘણા બાપડાને તે ધારેલી નવરાશ મળતી નથી; કેમકે તે કામ પૂરૂં થયા પહેલાંતો મોત આવી પહોંચેછે, ને તે બાપડાને પોતાના પેદા

કરનારને જવાબ આપવા જવું પડેછે. કોણ જાણે કદાપિ થોડી વારપછી મોત આવી વાંચનારનો ટોટો ઝાલી તેના અમૂલ્ય આત્માને ઘસડી લઈ જશે! કાલ વહાણે સૂરજ ઊગશે તે પહેલાં કદાપિ તેની કારમી કાયા મસાણમાં બળીને રાખ થઇ ગઈ હશે, કે જમીનમાં દટાઈ હશે! અરે! અરે! ત્યારે એના અમર આત્માનું શું થશે! આ દેહમાં રહી ઈશ્વરની આજ્ઞા તોડીને જે માઠાં કર્મો કર્યાં હશે, ખરે માર્ગે ચાલવાની તક ખોઈ હશે ને સુકૃત કરવાની સૂચના એક કાને સાંભળી બીજે કાને કાઢી નાંખી હશે તેને સારૂ વિશ્વના પવિત્ર ન્યાયાધીશને જવાબ દેવો પડશે.

માટે આ વિષયપર ઘણુંજ ધ્યાન આપો. એક પળની પણ ઢીલ ન કરો. પરમેશ્વરે જે વિચારશક્તિ આપીછે તેનો ઉપયોગ કરો. પરમેશ્વર શોધવો એ તમારો મુખ્ય ધર્મ છે. બધામાંથી સત ખોળી કાઢો. ધર્મનું સત તો અવશ્ય શોધો. એ મહાભારત કામમાં પ્રભુ તમને સહાય કરે!

પાઠ ૧૦. પરમેશ્વર સઘળે છે.

પરમેશ્વર બધે છે. ભોંયમાં કોઈ બી વાવેછે ત્યારે થોડા દહાડામાં તેમાંથી એક ફણગો ફૂટીને ઉપર આવેછે, ને એક નીચે ભોંયમાં ઊતરેછે ને ત્યાંજ વધેછે. જે ઉપર આવેછે તેને પાંદડાં અને ડાંખળાં આવેછે, ને તે મોટો થઇને ઝાડનું થડ થાયછે, બીજો ફણગો મૂળ થાયછે. મૂળ શી રીતે જાણેછે કે મારે ભોંયમાં નીચેજ ઊતરવું જોઇએ અને થડ કેમ જાણેછે કે મારે બહાર જમીન ઉપર આવવું જોઈએ? એ કોઈ જાણતું નથી. જ્યાં બી રોપીએ ત્યાં પરમેશ્વર હમેશા હાજર હોયછે, ને તેને જેમ જોઇએ તેમ ઊગાવેછે. જગત આવડું મોટું છે તોપણ તેમાં એક તલપૂર પણ ઈશ્વરવગરની ખાલી જગા નથી. જ્યાં આપણે બી વાવીએ ત્યાં તે હોયછે. તમે કોઈ દહાડો તમારી નાડ જોઈ છે? જોઈ ન હોય તો હમણા જુઓ. તે કેવી ધડકેછે! એ શાથી ધડકેછે તે તમે જાણોછો? સાંકડી નળીમાં થઈ લોહી હાથમાં દોડતાં ત્યાં અથડાયછે, તેથી એમ ધડક ધડક થાયછે. એ રીતે ધબકતું ધબકતું આખા ડીલમાં દોડેછે. જો એ દોડતું બંધ પડે તો તરત આપણું શરીર ટાઢું થઈ જાય, ને આપણે મરી જઇએ. આપણી નાડ કોણ ચલાવેછે? આપણે ચલાવીએ છીએ! આપણે એને અટકાવી કે ચલાવી શકીએ? ના, એ તો પરમેશ્વરથીજ થઈ શકે. એની શક્તિ આપણામાં ને આપણી બહાર સદાકાળ હાજર છે; સઘળે વખતે ને સઘળી

જગાએ, તે આપણા લોહીને ચલાવેછે, ને નાડ ધડકાવેછે; જાગતા હોઇએ કે ઊંઘતા હોઇએ, ઘેર હોઇએ કે બહાર હોઇએ, રમતા ને દોડતા હોઇએ કે બેઠા હોઇએ, ગમે તેવી સ્થિતિમાં હોઇએ, પણ તે લોહીને ચલાવેછે; જુઓ એ કેવી નવાઈ! પ્રભુ પોતાનું કામ કરવાને એક ક્ષણ પણ ભૂલતો નથી. તે સૌથી મોટો ને સર્વશક્તિમાન છે. તેની મોટાઇને સારૂ આપણે તેને માન આપવું જોઇએ. તે ઘણો સારો છે માટે તેનાપર પ્રીતિ કરવી જોઇએ. તેની નાખુશીથી બીવું જોઇએ. હરરોજ તેની પાસે માફ માગવી જોઇએ અને આપણું રક્ષણ કરવાને પ્રાર્થના કરવી જોઇએ.

આપણી જે જે ફરજો છે તે પરમેશ્વરે કરી આપીછે, ને તેને પાળવાને હૂકમ કર્યાછે માટે તેમાંની એકે ન બજાવીએ તો ઈશ્વરની આજ્ઞા તોડયાનો દોષ બેસે. જ્યારે કોઈ છોકરૂં બીજા છોકરા જોડે ગેરવાજબી ચાલે, ત્યારે તે પરમેશ્વરની આજ્ઞા તોડેછે, ને તેને નાખુશ કરેછે. જો છોકરૂં પોતાનાં માબાપને, મહેતાજીને, કે બીજા કોઇને છેતરે, કે છેતરવાનો મનસુબો કરે, તો તે પરમેશ્વરની આજ્ઞા તોડે, ને તેને નારાજી કરે. હરકોઈ ગુનો આપણે કરીએ તેથી પરમેશ્વરનો કાયદો તૂટે. એ કાયદો તોડયાને સારૂ પરમેશ્વરની માફી ન મળે, ત્યાંસુધી આપણે ખરેખાત કદી સુખી થઇએ નહિ, માટે ઈશ્વરની મહેર આપણાપર સદા રાખવાને જીવીએ ત્યાંસુધી જેટલું થાય તેટલું કરવું જોઇએ.

પાઠ ૧૧. જૂઠ.

સૌને હમેશા સાચું બોલવાની ઘણી જરૂર છે. જો તમારાં ભાગ્ય એવાં સારાં હશે કે નાનપણથીજ સાચું બોલવાની ટેવ પડે, તો ઘણું કરીને તે ટેવ રહેશે; પણ જો બાળપણથીજ તમે જૂઠું બોલવાને તથા છેતરવાને આંચકો નહિ ખાતા હો તો પછી જેમ જેમ તમે મોટા થતા જશો તેમ તેમ એ માઠી ટેવ વધારે વધારે પડતી જશે; તેમાં શી નવાઈ છે? જ્યારે તમારો કાંઇ વાંક પડે ત્યારે તમારાં માબાપથી કે મહેતાજીથી તે છાનો રાખવાને જૂઠું બોલી તેમને છેતરવાનું તમને મન થશે, પણ હમેશા એવી વેળાએ મન સાવધ રાખી એવાં દુષ્ટ કર્મથી વેગળા રહો. જૂઠું બોલી છેતરશો તો અગાઉ એક ગુનો હતો તે તેથી બે થશે; ને તમારી ચાલ વળી વધારે માઠી થશે. પણ જો તમે પ્રમાણિક થઈ સાચેસાચું કહી દેશો, તો ઘણુંકરીને તમારાપર તેઓ ઓછી રીસ કરશે. જ્યારે એમ માલૂમ પડશે કે તમે વાંક કર્યો, ને તે છાનો

રાખવાને જૂઠું બોલ્યા ત્યારે તેઓ વધારે નાખુશ થશે; ને શિક્ષા પણ ભારે કરશે. જૂઠું બોલી ગુના છૂપાવવાની તકસીરથી તમારે અળગાં રહેવું હોય, તો એક મોટો ઉપાય એ છે કે જેમ ઓછા ગુના થાય તેમ કરો.

જૂઠું બોલવાનું ગમે એટલું મન થાય, ને ગમે એવું કારણ હોય પણ તેમ કરવું નહિ. એ લાલચમાં કદી લપટાવું નહિ. જૂઠું બોલવું એ નીચ ને હલકા સ્વભાવની નિશાની છે. તેથી વખતે તમને થોડી અડચણ નહિ પડે. કદાપિ કાંઈક નફો થાય, તોપણ તેથી તમારે લલચાવું નહિ. એથી મળેલો લાભ ઘણીવાર રહેતો નથી. જૂઠું બોલનારનું જૂઠ પકડાઈ આવ્યાવિના રહેતું નથી, ને તે પકડાયછે ત્યારે તેનાપર કોઈનો વિશ્વાસ બેસતો નથી. તેનું કહ્યું કોઈથી મનાતું નથી. જૂઠું બોલવાથી બીજા ઘણા દુર્ગુણ આવેછે; સારાં લક્ષણ છેક બગડી જાયછે; અને અંતે તે માણસ ધિક્કારવા જોગ થાયછે.

હવે સાચું બોલવાના ફાયદા ઉપર વિચાર કરો. પહેલું તો તમારા પોતાના મનનેજ એથી કેટલું સુખ થશે તે વિચારો. જૂઠું બોલવાનું પાપ નથી કર્યું એવું વિચારશો ત્યારે તમને આનંદ નહિ થાય? વળી બીજા બધા વખાણ કરે તેથી હરખ નહિ પામશો? સાચવટ કરતાં વધારે વખાણવા જોગ બીજું શું છે? કોઈ આદમીવિષે આપણે એમ કહી શકીએ કે એ ભરોસો રાખવા લાયક માણસ છે, એ સાચો માણસ છે, એને જૂઠું બોલવાનો તિરસ્કાર છે, તો પછી એથી કંઈ વધારે આબરૂ આપણે તેને આપી શકીશું? વાંચનાર, સત્ય કરીને માનજો કે જો ઈશ્વરકૃપાથી અત્યારથી તમે સાચું બોલવાનો ટેવનો ને પ્રમાણિકપણાનો પાયો બાંધશો, તો આખા ભવસુધી દુર્ગુણ ને અપરાધની એક મોટી જાળમાંથી છૂટા રહેશો, ને નાનપણથીજ એ સદ્‌ગુણો સંઘર્યા માટે અંતકાળસુધી હરખાશો. જૂઠું ન બોલવું, ને અપ્રમાણિક કામ ન કરવું, એટલુંજ બસ નથી, પણ મનમાં એવા વિચાર આવવા એ દેવા નહિ. એવા વિચાર જરા આવે કે તરત દબાવી દેવા, નહિતો કોઈ દહાડો જાણી જોઈને કે ભૂલથી ફસાઈ પડશો.

પાઠ ૧૨. લાંચ.

સરકાર, રાજા, અથવા ખાનગી ગૃહસ્થ કોઈ માણસને કાંઈ કામપર નોકર રાખે, અથવા કાંઈ કામ સોંપે તે કરવામાં તે માણસ કાંઈ લાલચ લે તેને લાંચ કહેછે. લાંચ લેવી એ મોટો ગુનો છે. આ દેશના કેટલાક દુરાચરણી સરકારી નોકરો તથા વેપારીના મુનીમો તથા વાણોતરો એ દુષ્ટ કર્મ

કરેછે. તેઓ પાપી છે એટલુંજ નહિ, પણ તેઓ પોતાના દેશને લાજ લગાડેછે. લાંચ લેવી એ ચોરી કરવાના જેવુંજ ખોટું કામ છે. એવા હરામના પૈસા મેળવવાકરતાં ગરીબ રહેવું તે સારૂં. એથી ઘણો અન્યાય ને વિશ્વાસઘાત થાયછે. જે અનેક ગેરફાયદા લાંચલીધાથી થાયછે તેમાંના થોડાએક આપણે વિચારી જોઇએ. જે માણસ વેપાર કરેછે તેનાથી બધું કામ જાતે થઇ શકતું નથી, માટે મુનીમ તથા ગુમાસ્તા રાખેછે, તથા દેશાવરમાં માલ ખરીદ કરવાને તથા વેચવા વગેરે દુકાનનું કામ કરવાને વાણોતરને કે મુનીમને મોકલેછે. પોતાનાં નાણાં તથા માલ તેમને સોંપેછે, ને તેમના પ્રમાણિકપણાપર ભરોસો રાખેછે. નઠારા મુનીમો માલ ખરીદ કરવામાં વેચનાર પાસેથી લાંચ લઇને વધારે ભાવ આપેછે, તેથી તેના શેઠને ઘણું નુકસાન થાયછે. બીજાં પણ ઘણાંક કામમાં તેઓ પૈસા ખાઇને શેઠને નુકસાન કરેછે. વેપારમાં જેમ વધારે લાભ થાય, તેમ ઘણાક લોકને વેપાર કરવાનું મન થાયછે. ને જેમ વેપાર વધેછે તેમ દેશની દોલત વધેછે, ને સર્વ વધારે સુખી થાયછે. પણ જ્યારે લાંચ વગેરેલુચ્ચાઇ ને દગલબાજીથી તેમને ઓછો લાભ થાયછે, ત્યારે વેપાર કરવાનું ઘણાને મન થાય નહિ. સો પોતાના રૂપિઆ ઘરમાં રોકી રાખે તેથી ખેડુતનો માલ ખપે નહિ, ધંધો રોજગાર ઘણાને મળે નહિ,ને સો દુઃખી થાય. જ્યાંરે સરકારી માણસ લાંચ લેછે, ત્યારે પણ બહુ માઠા પરિણામ થાયછે. મુનસિફ, સદરઅમીન, કે મામલતદાર લાંચ લઇને ખોટા ઇનસાફ કરે ત્યારે ગરીબ લોક માર્યા જાય, કેમકે તે બાપડાને પૈસા આપવા મળે નહિ; પૈસાદાર લોક ગરીબપર જુલમ કરે, ને દેશમાં લુચ્ચાઇ ઘણી વધી પડે. લુચ્ચા લોકો લાંચ આપી છુટી જાય. વેપાર પણ તૂટી જાય, કેમકે વેપારમાં ઘણો માલ તથા નાણું ઊધાર અપાયછે, તે લેનાર જ્યારે ભલમનસાઇથી નથી આપતા, ત્યારે તેમનાપર ફર્યાદી કરી લેછે; પણ જો ફર્યાદી સાંભળનારા લાંચ લઇ ઊંધો ઇનસાફ કરે, ત્યારે ભલા માણસ બાપડા રોઇને બેસે. એથી ધીર ઓછી થઇને વેપાર ધંધો બંધ પડે, તેથી દેશમાં કેટલી ખરાબી થાય? કેટલો ગેરબંદોબસ્ત થાય? હાલ કેટલાક દુર્જનો લાંચ લેછે તેથી એવા પરિણામ થાયછે તે આપણે નજરે જોઇએછીએ. શિરસ્તેદારો ખોટું સમજાવી જૂઠા ન્યાય કરાવે, તેથી પણ એવાં માઠાં ફળ થાયછે. એવું કરનારા દુષ્ટ માણસ સરકારના ને પરમેશ્વરના પણ ચોર થાયછે. કોઇ એમ ધારે કે ખરો ઇનસાફ કરી જેનું ખરૂં હોય તેની પાસેથી રૂશવત લેવી તેમાં દોષ નથી. પણ એમ ધારવું કેવળ ખોટું છે, કેમકે ઇનસાફ ગમે તેવો ખરો કરે, પણ સામાના તથા લોકના મનમાં

એમ આવે કે લાંચ લઈને ખોટો ન્યાય કર્યો; વળી જીતનાર પણ એમ જાણે કે મેં લાંચ આપી તેથી હું જીત્યો. જો તેની વાત ખરી હોય તો તેને જીતાડવો એમાં લાંચ શાસારૂ લેવી જોઈએ? એ તો તેને, લોકને, તથા સરકારને કે પોતાના રાજાને છેતર્યા બરોબર છે. માટે જે અમલદારો બેઉ તરફનવાળાને ભરોસો આપી તેમાંથી જેનું ખરૂં ઠરે તેની પાસે લાંચ લેછે તે પણ પેલા અન્યાય કરીને લાંચ લેનારના જેટલુંજ પાપ કરેછે, ને તેના જેવાજ દુષ્ટ છે, માટે એવું પણ કોઈએ કરવું નહિ. એવા લોકથી હમેશા વાજબી રહેવાતું નથી, જે વધારે પૈસા આપે તેની તરફદારી તેઓ કરેછે.

કેટલાએક તો એવા લુચ્ચા હોયછે કે તેમનું કાંઈ ચલણ ન હોય તોપણ બાપડા અજાણ્યા લોકને ભમાવેછે, ને જેનું કામ થાય તેની પાસે લાંચ લેછે. એવા ઠગોનો જેટલો ધિક્કાર કરીએ તેટલો ઓછો છે.

સરકારી કે પારકા કાગળની નકલ કરી આપવી, અથવા છાની ખબર કહેવી, કે જપ્તી કરવામાં માલધણીને મળી જવું, એ વગેરે દગલબાજી કરીને અને છેતરીને લાંચ લેવાના સેંકડો પ્રકાર છે. તે સઘળામાં મોટું પાપ છે, માટે એ દુષ્ટ કર્મ કોઈએ કરવું નહિ. આપણને જે કામ કરવાને પગાર મળતો હોય કે જે કામ આપણાપર ભરોસો રાખી સોંપ્યું હોય તે વાજબી રીતે કરવું; કાંઈ અણઘટતું કરવું નહિ, ને એક પાઈ પણ લાંચ લેવી નહિ. ખુશીથી આપે તોપણ લેવી નહિ. લૂગડાં, ઘરેણાં, ખાવાનું કાંઈ લેવું નહિ. એ વાત સરકારમાં જણાયછે, ત્યારે કેદ વગેરેની ભારે સજા થાયછે. પણ એમ ધારો કે સરકારે ન જાણ્યું, તોપણ પરમેશ્વર જાણ્યાવગર રહેશે નહિ. ચાર દહાડાના જૂઠા લાભને માટે પાપ કરવું નહિ. લાંચ લેવાની ટેવ લોક છોડશે, ત્યારે આ દેશના લોકની ઘણીજ આબરૂ વધશે, તથા સરકાર ભરોસો કરી દેશી લોકને મોટી નોકરી આપશે, ને લોક બહુ સુખી થશે. લાંચ નથી લેતા તેને બહુજ માન મળેછે. માટે પોતે લેવી નહિ, ને બીજાને લેવા દેવી નહિ. લાંચના પૈસાની હવેલી કરતાં લાંચ ન લેવાની કીર્ત્તિની હવેલી ઘણાં વરસસૂધી શોભિતી રહેછે.

પાઠ ૧૩. ઓકેળવણી. ભાગ ૧.

આ દેશના ઘણા લોક પોતાની છોડીઓને ભણાવવાની ના કહેછે, ને તેનું કારણ એમ બતાવેછે કે પૈસા પેદા કરવાસારૂ ભણવું જોઈએ ને ભણવાથી બીજો કાંઈ ફાયદો નથી; બાઈડીઓને કાંઈ રળવા જવું નથી,

માટે તેમને ભણવાની કાંઈ જરૂર નથી. આ તકરાર કેવળ જુઠી છે. રળવાની વાત એક કોરે મૂકીને જોઇશું, તોપણ ભણવાથી ઘણા ફાયદા જણાશે. જે બુદ્ધિ એટલે મનની શક્તિઓ પરમેશ્વરે સ્ત્રીપુરૂષને આપીછે, તે ભણવાથી ખૂલેછે અને સુધરેછે, ને તેથી તેઓ વધારે ઉપયોગી થાયછે. વળી ભણેલું હોય તે પોતે જાતે વધારે સુખી થાયછે, ને પારકાને વધારે સુખી કરેછે. પણ સરકારની નોકરી કરવાની જેઓ ઉમેદ રાખેછે તેઓ એમ કહેછે કે વાંચવાં તથા સારા દસકત લખતાં આવડે એટલે અમે ભણી રહ્યા, અમારે વધારે ભણવાનું કંઈ કામ નથી. વેપારી કે દુકાનદાર કહેછે કે અમારા છોકરાને આંક, નામાં, ને હિસાબ આવડ્યા એટલે બસ થયું, વધારે ભણવાની ગરજ નથી. ખેડુતો કહેછે કે અમારા છોકરાને મજુરી કરવી છે તેને ભણવાની જરૂર નથી. પણ ભણવાનો જે ખરો અર્થ ઉપર કહ્યો તે જો તેઓ સમજે તો આવું કદી કહે નહિ.

મૂર્ખ બાઈડીઓ કરતાં ભણેલી બાઈડીઓ ઘરનું કામ વધારે સારૂં કરેછે; ઘરમાં બધું સાફસૂફ ને ચોખ્ખું રાખેછે. પોતે ફૂઅડ રહેતી નથી. મૂર્ખ બાઈડીની પેઠે તેઓ પોતાનો વખત લોકના કુથલા કરવામાં, ગાળો દેવામાં, લડવામાં કે ઊંઘવામાં કાઢતી નથી, પણ ઘરનું કામકાજ કરી રહ્યા પછી શીવવામાં, ભરવામાં, ગુંથવામાં, સારાં પુસ્તકો વાંચવામાં ને એવાં એવાં કામમાં કાઢેછે.

વગર ભણેલી બૈરીઓ ઘણી વહેમી હોયછે. તેઓ પોતાના ધણી પાસે નકામા પૈસા ખરચાવેછે, તથા પોતે નઠારાં કામ કરેછે. પોતાનો ધણી કાંઇ કરવાનો હોય ને તેની મતલબ બરાબર સમજાય નહિ, તોપણ તેને તે કરવા દેતી નથી. ધણી વધારે સારા રોજગારપર પરગામ કે પરદેશ જતો હોય, તો તે ગામની કે તે દેશની તેને કાંઈ ખબર ન હોય, તોપણ તેને ત્યાં જવા ન દે. ઘરેણાં કરાવવાની શક્તિ ન હોય તો સંતોષ રાખ્યાને બદલે તેને સંતાપે ને પોતાની બેનનો કે પાડોશણનો વર તાલેવર હોય તેના જેવાં ઘરેણાં કરાવવાને ઇચ્છી તેને દુઃખ દે. રૂપિઆ વ્યાજે મૂકવાની કે તેનો વેપાર કરવાની તેની મરજી હોય, પણ તેમ કરવા ન દે, ને ઘરેણાં ને ભારે લુગડાં કરવાને હઠ લે. એ બધું મૂર્ખાઇને લીધે કરેછે. નજીવી વાતમાં રીસાય, ને કજીઓ કરે. જ્ઞાની સ્ત્રીને જે વાત હલકી ને મનમાં ન લાવવા જોગ જણાય તે મૂર્ખને મોટી પહાડ જેવડી લાગે. દાખલો; વર બાપડો થાક્યો હાર્યો ઘેર આવે તેની સાથે મીઠી મીઠી ને તેનું મન રીઝે તેવી વાતો કરી તેને સુખી કરવાને બદલે મોટું મોં ચડાવીને ફફડવા માંડે. કહેવત છે કે મૂર્ખ સ્ત્રીની બુદ્ધિ પાનીએ છે; તે

ખરી છે. તે કહેશે, ફુલાણીએ મને આમ કહ્યું, ને ફુલાણાએ તેમ કહ્યું, સાસુએ કામ બહુ કરાવ્યું કે નણંદે ગાળ દીધી, ને ચાકરે કહ્યું ન માન્યું એમ કહી કડવા કડવા બોલ બોલેછે, ને કંકાસ કરેછે, ત્યારે તેને વઢવાની પેલા બિચારાને જરૂર પડેછે; વઢેછે ત્યારે પેલી મૂર્ખ ભાલા જેવાં વેણ સામાં મારેછે. ઘણીવાર એવું પણ બનેછે કે વર તેની વાતો સાંભળી સાંભળી તેના જેવોજ નાના મનનો, નાદાન, ને વહેમી થઈ જાયછે.

પણ જો સ્ત્રીઓ ભણેલી હોય તો તેઓ એવી નાની ને બેવકુફીની વાતોને લેખવે નહિ, ને સૌસાથે હળીમળીને ચાલે, પોતાના વરજોડે જ્ઞાનની ડાહી ડાહી વાતો કરે, ભૂગોળ, ઇતિહાસ, ખગોળ વગેરે વિદ્યાની વાતો સમજે, ને ઘરની, નાતની, કે પાડોશીની વાતો આખો દહાડો કરવાને ઠેકાણે બીજા દેશની કે વિદ્યાની વાતોમાં સામિલ થાય. અડચણની વેળાએ ભરથારને સારી સલાહ આપે, ને તેના દુઃખથી પોતે દુઃખી થાય.

પાઠ ૧૪. સ્ત્રીકેળવણી. ભાગ ૨.

ઘણા લોક એવું બહાનું કાઢેછે કે છોડીઓને ભણાવવાનો ચાલ નથી. એવા માણસને એમ પૂછવું કે એથી ફાયદો છે કે નહિ? બધી સ્ત્રીઓને વેપાર, રોજગાર, કે નોકરી કરીને કમાવું નથી એ ખરૂં. પણ ભણેથી તેઓ પોતાનાં છોકરાંનું વધારે સારૂં નહિ કરશે? આપણે જેટલી ભણવાની જરૂર છે તેટલી આપણી સ્ત્રીઓને તથા છોડીઓને ભણવાની જરૂર છે, કેમકે જ્ઞાન સુખનું મૂળ છે. એવડે નીતિ ને શુભ લક્ષણ આવેછે. જેમ સૂરજ અંધારાને હાંકી કાઢેછે તેમ જ્ઞાન આળસને તથા બીજા દુર્ગુણને કાઢી મૂકેછે. માબાપ પોતાની છોડીને શીખવે તો તેથી માબાપ, છોડી ને બીજાં સૌ સુખી થાય. પુરૂષમાં જેમ બુદ્ધિ ને વિચારશક્તિ છે તેમ શું સ્ત્રીમાં નથી? નારી જાતની મનની શક્તિઓ પણ નરજાતના જેટલીજ છે. જેની વહુ સારી કેળવાએલી હોયછે તે ઘણું કરીને સુખી થાયછે. એવી બાઈ પોતાનાં છોકરાંની સારી સંભાળ લઈ શકેછે, તેમનાં કુમળાં મનમાં નીતિ તથા પરમેશ્વર સંબંધી સારા સારા વિચાર ઉતારી શકેછે, ને બાળપણથી તેમને સાચું બોલવા વગેરે સારી ટેવ પાડેછે, તે પોતાના ઘરનો હિસાબ રાખેછે, વિચારીને ધણીના ગજાપ્રમાણે ખર્ચ કરાવેછે, ને ઘરનાં બીજાં કેટલાંએક કામ પણ કરી શકેછે. ઘરમાં સંપત્તિ રહેછે, વહુવારૂઓને પોતે દુઃખ દેતી નથી, ને બીજા કોઇને દેવા દેતી નથી. પોતાના છોકરાને ખોટું ખોટું સમજાવી તેની વહુજોડે લડાવતી નથી. પણ તે બેઉવચ્ચે બહુ પ્રીતિ થાય તેવું કરેછે. માટે

બાઈડીઓને મૂર્ખ રાખવી એ બેવકૂફી તથા ગુના ભરેલું કામ છે. છોકડીઓને ખાસુખા ભણાવવી જોઈએ, ને બૈરાંસાથે હેત માયાથી ચાલવું જોઈએ. એવું કર્યાને ઠેકાણે તેમને અજાણ રાખેછે, તથા એવાં નીચ ને હલકાં ગણેછે, તથા એટલું દુઃખ દેછે કે તેમનાં હૈયાં કઠણ ને દુષ્ટ થઈ જાયછે, તથા તેમનો સ્વભાવ બગડી જાયછે, ને તેમનામાં ઘણાં કુલક્ષણ આવેછે. આ દેશની મૂર્ખ બાઈડીઓ દુર્ગુણી હોયતો તેમાં પુરૂષોનો વિશેષ વાંક છે. પુરૂષ તેમને ભણાવે તો તેઓ સુધરે. એકલું વાંચતાં લખતાં આવડે તે ભણેલાં કહેવાતાં નથી. તેઓ મૂર્ખ છે. જેની બુદ્ધિ ખુલેલી હોય, જે જ્ઞાની થયું હોય, અને સદાચરણથી ચાલે તે ભણેલું કહેવાયછે.

સ્ત્રીકેળવણીની વાતમાં અસલના હિંદુઓ હાલના જેવા નાદાન નહોતા. અસલની બાઈડીઓ વિદ્વાન હતી. જુના ગ્રંથોમાં જોઈએ છીએ ત્યારે માલૂમ પડેછે કે સ્ત્રીઓને હાથે મોટા ગ્રંથો રચાયાછે, તથા તેમણે મહાપંડિતોને વિદ્યાના વાદમાં હરાવ્યાછે. દમયંતી, કુંતી, દ્રૌપદી, રૂખમણી આદિ લઈ ઘણી રાણીઓ ભણેલી હતી. રાજારાણીની સ્ત્રીઓ ભણતી એટલુંજ નહિ, પણ લોકની બાઈડીઓ ભણતી. મંડનમિશ્ર નામે એક પંડિતની સરસ્વતી નામે વહુ બહુ ભણેલી હતી. તેમજ ભાસ્કરાચાર્યની દીકરી લીલાવતી પણ તેવીજ વિદ્વાન હતી. શોધ કરતાં એવા સેંકડો દાખલા જડેછે તેપરથી જણાયછે કે અસલની ઘણીખરી સ્ત્રીઓ ભણેલી હતી. ભરતખંડમાં અસલ વિદ્યા ઘણી હતી તેનું એક કારણ એ હતું કે તે વેળા સ્ત્રીઓ ભણતી તેથી પોતાનાં છોકરાંને અભ્યાસ કરાવવાપર ઘણી મહેનત લેતી. સારાં સારાં લૂગડાં ઘરેણાં પહેરાવવાં કે જમવા તેડી જવાં, કે વહેલાં વહેલાં પરણાવવાં, એના પર જેટલું તેઓ લક્ષ આપતી તેના કરતાં છોકરાંને ભણાવવાપર તથા પોતાનો અભ્યાસ કરવાપર તેઓ વધારે ધ્યાન આપતી.

પાઠ ૧૫. સૂરજમાળા.

છઠ્ઠી ચોપડીમાં તમે શીખી ગયા કે સૂરજ ને ગ્રહ મળીને સૂરજમાળા કહેવાયછે. એવિષે બીજી ઘણી વાતો જાણવાની છે. વળી તમે એવું પણ શીખી ગયાછો કે પૃથ્વી પોતાની ધરીઉપર ચોવીસ કલાકમાં એક ફેરો કરેછે, તેથી રાત દહાડો થાયછે. એ સૂરજની આસપાસ એક વરસમાં ફરી રહેછે. બીજા ગ્રહો છે તે પણ પૃથ્વીની પેઠે એ રીતે ફરેછે. એ બે પ્રકારના છે, મુખ્ય ગ્રહ અને ઉપગ્રહ. પહેલી જાતના સો કરતાં વધારે છે. એ બધા કેવી

રીતે અને સૂરજથી કેટલે અંતરે રહીને ફરેછે, તથા તેમનું કદ કેવડું છે તે આ નીચે લખેલા વર્ણન પરથી સમજાશે.

બે ફુટ વ્યાસનો એક ગોળો બનાવીને મૂકો, તેનું નામ જાણે સૂરજ. એ સૂરજમાળામાં મધ્ય ભાગે છે, માટે એને વચમાં રાખીએ, અને તેથી ૧૬૪ ફુટને અન્તરે એક રાઇનો દાણો મૂકીએ તો તે પહેલો એટલે સૂરજની પાસેનો ગ્રહ બુધ થાય, કેમકે સૂરજની જોડે એનું કદ સરખાવીએ તો એટલું થાયછે. એ ગોળાથી ૨૧૪ ફુટને અન્તરે એક વટાણો મૂકો, તો તે બીજો ગ્રહ શુક્ર થાય. એજ પ્રમાણે ૪૩૦ ફુટને છેટે બીજો વટાણો મૂકશો તો તે ત્રીજો ગ્રહ પૃથ્વી થશે. ૬૧૪ ફુટને તફાવતે ટાંકણીના માથા જેટલી રજ મૂકશો તો તે ચોથો ગ્રહ મંગળ. સૂરજથી ૧૧૦૦ ફુટને અન્તરે રેતીના ઝીણામાં ઝીણા ૪૦ કણ મૂકો તો તે વેસ્ટા, જૂનો, પાલાસ, સીરીસ, અને બીજા નાના ગ્રહ છે તે બતાવશે. એ ઝીણા ગ્રહો કોઈ એક ગ્રહ ફાટીને તેના કકડા થઈ ગયા હોય એવું લાગેછે. પેલા ગોળાથી અર્દ્ધ મૈલને અંતરે વચલા કદની નારંગી મૂકો તો તે બૃહસ્પતિગ્રહની નિશાની થશે. જો એક મૈલના ચારપંચમાંશ જેટલે તફાવતે એકરતાં જરા નાની નારંગી મૂકો, તો તે શનિ ગ્રહ બતાવશે. યુરેનસ ગ્રહ જે શનિકરતાં પણ દૂર છે તે બતાવવાને સારૂ દોઢ મૈલને અંતરે એક કાજુફળ મૂકવું જોઈએ, અને છેલ્લો જે નેપત્યુન તે દેખાડવાને સારૂ તે ગોળાથી અઢી મૈલ આઘું એકે નાનું કાજુફળ મૂકવું.

આ ઉપરથી એમ ન સમજવું કે સૂરજથી ગ્રહો ઉપર કહ્યા તેટલાજ ફુટને છેટે છે, પણ એ તો માત્ર દાખલો છે. એ તો કરોડો મૈલને અંતરે છે. પણ તેનો વિચાર બરાબર ધ્યાનમાં આવે તેટલાસારૂ એકબીજાનાં તફાવત સરખાવેલાં છે. વળી એમ પણ ન જાણવું કે ઉપર કહેલુંછે તેમ એ ગ્રહ વટાણા કે રાઈ જેવડા છે. સૂરજની જોડે સરખાવી જોતાં તેમનું કદ એટલું છે. ઉપર જે બધા મુખ્ય ગ્રહો કહ્યા તે બધા સૂરજની આસપાસ કુંડાળાજેવા માર્ગમાં પશ્ચિમથી પૂર્વભણી ફરેછે. વળી એમની આસપાસ ફરનારા બીજા ગ્રહો છે તેને ઉપગ્રહ અથવા ચંદ્ર કહેછે. જેમ પૃથ્વીની આસપાસ ફરનારો એક ચંદ્ર છે, તેમ બૃહસ્પતિ, શનિ, યુરેનસ, અને નેપત્યુનની આસપાસ ફરનારા ઘણા છે. તે બધાની સંખ્યા વીસ છે. એને ઉપગ્રહ કહેછે, કેમકે એ ગ્રહની આસપાસ ફરેછે અને ગ્રહની જોડે રહીને સૂરજની આસપાસ પણ ફરેછે.

ગ્રહ ને ઉપગ્રહ વિના સૂરજની ચોમેર ફરનારા એક બીજી જાતના તારા છે તેને ધુમકેતુ કે પૂછડીઆ તારા કહેછે. એને વિષે પૂરી ખબર પડી

નથી; માત્ર એટલું જાણવામાં આવ્યુંછે કે તે સૂરજની આસપાસ ફરેછે, ને કેટલાક તો આકાશમાં એટલે તો છેટે ચાલ્યા જાયછે કે સેંકડો વરસે પાછા દેખાવ દેછે.

ઉપર જે સૂરજમાળાની હકીકત ગઈ તે અસલ ગ્રીસ દેશના એક પંડિત પિથાગોરાસને તથા આપણા મુલકના આર્યભટ કરીને એક વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણને થોડી ઘણી માલૂમ હતી. પિથાગોરાસ ઇસ્વી સનની પહેલાં આશરે પાંચસો વરસપર થઈ ગયો હતો પણ એની કોઈએ પછવાડેથી દરકાર ન કરી; અને તેથી ઊલટુંજ મત બીજા વિદ્વાનોએ ચલાવવા માંડયું કે પૃથ્વીની આસપાસ સૂરજ, ચંદ્ર, અને બીજા બધા ગ્રહ ફરેછે. એ મત ઘણા કાળલગી યુરોપ ખંડમાં ચાલ્યું, અને હજુ આપણા જોશીઓમાં પણ ચાલેછે. ત્રણસો વરસપર કોપર્નિકસ નામે ખગોળવેત્તા પ્રુશિઆમાં થયો તેણે એ મતનું ખંડન કર્યું, અને અસલ પિથાગોરાસનો વિચાર હતો તે ખરો છે એવું કહ્યું. એ મતને ગાલિલીઓ જે બીજો પંડિત થયો તેણે કબૂલ રાખ્યું, અને કેટલાક દાખલાથી સિદ્ધ કરી આપ્યું કે એ કોપર્નિકસની વાત ખરી છે. પણ ઇંગ્લંડના મહાવિદ્વાન સર એસાક ન્યૂટને ગણિતશાસ્ત્રની રીતે તથા બીજા ઘણા દાખલાથી સાબીત કરી આપ્યું કે આપણે ઉપર જે સૂરજમાળા વિષે લખ્યું તે ખરૂં છે.

પાઠ ૧૬. પાપ.

પાપી મનુષ્ય! પાપ એ શું છે તેનો તેં કદી વિચાર કર્યોછે? જો તેં આવિષે શોધ કીધો ન હોય તો નક્કી જાણજે કે તારી સ્થિતિ ખરાબ છે, ભય ભરેલી ખરાબ છે. તારો ઉદ્ધાર થવો કઠણ છે. ગંભીરપણાથી આકાશ તરફ તું નજર કર; તારૂં અંતઃકરણ ઈશ્વર તરફ લગાડ અને બોલ કે હે પ્રભુ! મને પાપવિષે બરાબર વિચાર આપ.

પાપ એ નિયમનું ભંજન છે. કિયા નિયમનું? સર્વથી પવિત્ર ઈશ્વરી નિયમનું. મેં કદી પૂછ્યું છે કે મેં ઈશ્વરનો નિયમ ભાગ્યો? મેં કદી વિચાર કીધોછે કે જે પ્રમાણે બોલથી અથવા કામથી ઈશ્વરના નિયમનું ખંડન થાયછે તે પ્રમાણે મનની ધારણાથી પણ થાયછે? રાજ્યનો કાયદો તોડનાર ગુનેગાર વખતે ન પકડાય: પણ ઈશ્વરી કાયદો તોડનારનાં પાપ ઈશ્વરના જાણવામાં આવ્યાવિના કદી રહે નહિ. રે પ્રભુ! તારા કાયદાવિષે મેં હજી વિચારજ નથી કર્યો. હું કવો અભાગ્યો!

હાય હાય ! કેટલા બધા વિચાર મારા મનમાં ઉત્પન્ન થાયછે! હું જાણુતો નથી કે પ્લાણ્ણા પાપ ભરેલાછે. દરેક દહાડે મેં કેટલા બધા ભુંડા બોલ વાપર્યાંછે કે જેનો હું વિચાર કરતો નથી? તે દરેકને માટે મને જવાબ દેવો પડશે. મારાં માઠાં કામ, માઠા વિચાર અને માઠા બોલને માટે મારા દિલમાંથી ક્યારે ખરો પસ્તાવો થશે, અને સાચા દિલથી હું ક્યારે કહીશ કે "હે ઇશ્વિર! હું પાપી મનુષ્ય ઉપર તું દયા કર."

જો પાપ એ ઇશ્વરના કાયદાનું ભંજન હોય, એટલે કામ કરવામાં, વિચાર કરવામાં, બોલ બોલવામાં કાયદા પ્રમાણે ન કરવું, તથા જે કરવાને કાયદો મના કરેછે તે કરવું, એ પાપ હોય તો મને કેટલો બધો જવાબ આપવો પડશે તેનો મેં અગાઉ બિલકુલ વિચાર કીધો નથી!

હે ઈશ્વર! મારા અંતઃકરણને હવે જાણવા દે કે પાપ એ શું છે!

પાઠ ૧૭. વેશ્યારાંડોનો નાચ.

આ દેશના શ્રીમંતોમાં એક અનીતિ અને અવગુણ ભરેલા રિવાજ છે તે જોઈને અમને દિલગીરી તેમજ અચરતી ઊપજેછે. અઘટિત અને અનીતિનો રિવાજ એકદમ નાબુદ થવો જોઈએ. જે અઘટિત અને અનીતિભરેલા રિવાજ વિષે અમે બોલવા ઇચ્છીએ છઈએ તે વેશ્યારાંડોનો નાચ અથવા બેઠક કરવાનો રિવાજ છે. જ્યારે ત્યારે અને વારે ઘડીએ હરેક ખુશીને વખતે ધનવાન માણસો પોતાને બગીચે અથવા ઘેર બેઠક કરેછે, અને પોતાના મિત્રોને તથા ઓળખીતાઓને નોતરેછે. આ બેઠકમાં વેશ્યારાંડાને નચાવેછે. એ રિવાજ કેટલો અનીતિ અને અવગુણ ભરેલો, કેટલો હલકો અને નામોશી લગાડનારો તથા કેટલો અણઘટતો છે તે બાબતનો તેઓ બિલકુલ વિચાર કરતા નથી. એથી જણાયછે કે જે સ્ત્રી કસબણનો ધંધો લઈને બેઠેલી અને સર્વ પ્રકારની અનીતિમાં ગરક થઇ ગએલી તેને પોતાના પવિત્ર મકાનમાં બોલાવવાને તેઓ જરા પણ આચકો ખાતા નથી, તથા જરાપણ શરમભરેલું અને ગેરવાજબી વિચારતા નથી. આ ખચીત દુઃખભરેલી વાત છે. ગાયનની કળા ઈશ્વરી બક્ષિશ છે અને તે સાંભળવાથી સર્વનાં મન આનંદ પામેછે એ સાચી વાત; પણ તે ગાવાને વાસ્તે વેશ્યારાંડાને બોલાવી પોતાનું ઘર તેમજ કુટુંબ અપવિત્ર કરવું એ અમને કોઈપણ પ્રકારે વાજબી લાગતું નથી.

વેશ્યાનો ધંધો કર્યા વગર માત્ર ગાયનનો ધંધો કરીને પોતાનો ગુજારો

ચલાવતી હોય એવી સ્ત્રીઓ આપણા દેશમાં નથી. જો એવી સ્ત્રીએ હોત તો તેઓને નાચવાને તથા ગાવાને બોલાવવામાં કાંઈ પણ અડચણ જેવું ન હોત. માઠા ભાગ્યે સદાચરણી સ્ત્રીઓમાં ગાયન નહિ શીખવાનો તથા પુરૂષોની મિજલસમાં દાખલ નહિ થવાનો ચાલ આપણામાં લાંબી મુદતથી પડેલોછે તેથી ગાયન કરવાને સદ્ગુણી સ્ત્રીઓ મળે એવી આશા હાલ રાખી શકાતી નથી. પરંતુ ગવૈયાથી અથવા નાટકથી અથવા કોઈ બીજી ગમતથી બેઠક થઈ શકેછે. દેશીઓમાં પોતાની સ્ત્રીઓને ગાયન શીખવવાનો રવૈયો ચાલુ થાય તો તેઓમાં વેશ્યાનો નાચ જોવાની તથા ગાયન સાંભળવાની જે હોંસ છે અને તેથી જે માઠાં પરિણામો નીપજેછે તેનો જલદીથી અટકાવ થાય. ગાયનનો શોખ સર્વ મનુષ્યને છે. સ્ત્રીઓના મધુર સ્વરથી ગાયન વધારે મીઠું લાગેછે તો દેશીઓ પોતાની સ્ત્રીઓને ગાયન કળાથી શા વાસ્તે બેનસીબ રાખેછે, અને અવકાશની વેળાએ તેનો લાભ કુટુંબકબીલાને આપવાને પાછળ રહી તેનું ફળ ભોગવવાથી પોતે શામાટે બેનસીબ રહેછે?

પાઠ ૧૮. ખરી મોટાઈ.

માનવી! તારી ખરી મોટાઈ શામાં છે તે તારે જાણવું જોઈએ. તું ઘણી વેળા ભૂલાવો ખાઈને નજીવી વસ્તુમાં મોટાઈ સમજેછે, ને તે મોટાઈ દુનિયાના લોકોને કેટલીએક વેળા ખરી માલૂમ પડેછે, પણ ઈશ્વરની નજરમાં તે બદામ બરાબર હોયછે. જે પુરૂષ લાખો રૂપિઆનો ધણી હોય તેને તું મોટો ગણેછે; જે પુરૂષ ગાડીઘોડે ફરતો હોય અને બાગબગીચામાં મોજ મારતો હોય તેને તું મોટો લેખેછે; જે પુરૂષ લડાઈમાં સેંકડો માણસને કાપીને ફતેહ મેળવતો હોય તેને તું મોટો સમજેછે; જે પુરૂષ ઊંચો પોશાક પહેરતો હોય તેને તું મોટો માનેછે.

પણ રે માનવી! એમાં તું ભૂલેછે; તું જે માણસને મોટો કહેછે, તેનામાં ખરી મોટાઈ નથી. મોટાઈ મેળવવાને વાસ્તે મનુષ્યમાં જે અગત્યના ગુણ જોઈએ તે ગુણ તેની પાસે નથી. માટે ઈશ્વર તેવી મોટાઈને એક બદામ જેવી લેખેછે. ખરી મોટાઈ પૈસામાં, બહાદુરીમાં, પોશાકમાં, અને દમામમાં નથી. ખરી મોટાઈ ઈશ્વરની પ્યારી અને વહાલી વસ્તુમાં છે. ઈશ્વરની પ્યારી ચીજ "પૈસો" નથી. ઈશ્વરને પૈસો વહાલો હોત તો તેણે તે આડો અવળો ફેંકી દીધો હોત નહિ. ઈશ્વરે પૈસાને નજીવી વસ્તુ

ગણી આડા અવળો વેરી નાંખ્યોછે કે જેને જોઇએ તે લુંટી લે. પૈસો ઈશ્વરને વહાલો હોત તો તે પોતાના સદ્દગુણી સેવકોનેજ આપત. પણ ઈશ્વરે આડા અવળો પૈસાને ફેંકી દીધોછે. અને તેનો વૈભવ દુરાચરણી અને નઠારા લોકો પણ કરેછે.

ઈશ્વર સદ્દગુણી મનુષ્યને કહેછે કે "મનુષ્ય! તું પૈસા મેળવવામાં મોટાઈ સમજતો ના. તું સદ્દગુણી હઈશ તો મારો વહાલો અને માનીતો છે; વાસ્તે પૈસામાં જો ખરી મોટાઈ હોત તો હું તે લુંટાવી મૂકત નહિ, પણ તારા જેવા સદ્દગુણી અને લાયકીવાળા પુરૂષનેજ માત્ર બક્ષિશ કરત. હું પૈસાને તુચ્છ અને નજીવી વસ્તુ ગણુંછું. તે મેળવવામાં તું મોટાઇ માનીશ ના."

આ ઉપરથી માલૂમ પડેછે કે પૈસામાં ખરી મોટાઈ નથી. તવંગર ગૃહસ્થને લોકો બન્ને હાથે સલામ કરતા હોય, તો તે તવંગર ખરી મોટાઇ પામેછે એવું નક્કી કહેવાય નહિ, કારણ દુનિયાના લોકો તેને માન અને આબરૂ આપેછે, તે સભ્યતા લેખે આપેછે, પણ તેથી તે મોટો છે એમ નક્કી ઠરતુ નથી.

માણસની ખરી મોટાઈ નીતિ અને સદ્દગુણમાં છે. ખરી મોટાઈ મેળવવાને માણસે પોતાની દાનત પવિત્ર અને સાફ રાખવી જોઈએ. ખરી મોટાઈ મેળવવાને માણસે પોતાના ભાઇબંધો ઉપર હેત અને પ્યાર રાખવો ઘટેછે અને પોતાથી બને તેટલી પૈસાની તથા ઉદ્યોગની મદદ કરવી જોઈએછે. ખરી મોટાઈ મેળવવાને વાસ્તે સદ્દગુણ આચરીને દુરાચરણનો ત્યાગ કરવો ઘટેછે. ટૂંકામાં ખરી મોટાઇ મેળવવાને ઈશ્વરની બીક રાખવી જોઈએ, અને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું જરૂર છે. વાસ્તે હે માનવી! તું જાણજે કે તારી ખરી મોટાઈ ઈશ્વર ઉપર પ્રીતિ રાખવામાં, તેનો ડર રાખવામાં, તથા તેની આજ્ઞાપ્રમાણે ચાલવામાં છે, અને બીજા કશામાં નથી.

પાઠ ૧૯. ભૂત, મંત્ર વગેરે વહેમ.

જ્યારે આપણે નવાઈ જેવી કસરત જોઇએ છઇએ ત્યારે વહેમી લોકો કહેછે કે "એ તો નજરબંધી છે, ભાઈ હો, નજરબંધી સિવાય આવું કોઈ દિવસ થઇ શકે?" જ્યારે કાંઈ બારીક હાથચાલાકીના ખેલ જોવામાં આવેછે ત્યારે પણ એવા વહેમીઓ કહેછે કે "એ નજરબંધી; નજરબંધી સિવાય એવું થાયજ નહિ." જ્યારે કુવા અથવા ગુફાની અંદર દાખલ થએલા માણસો તેની અંદર ઝેરી હવા એકઠી થયાના સબબથી અચેત થઈ જાયછે અથવા મરણ પામેછે ત્યારે વહેમી લોકો કહેછે કે "એ તો ભૂતને છંછેડવાથી

તો એવાંજ ફળ થાય." જ્યારે અંધારામાં ગયાથી એકાએક કાંઈ અટકાવ થાયછે, અથવા શંકા ઉત્પન્ન કરવા કોઈ પત્થર ફેંકેછે ત્યારે પણ વહેમી લોકો તેના કારણમાં ભૂતની વાત સમજાવેછે. જ્યારે કોઇ શખ્સ કાંઈ કઠણ કામ કરેછે, ત્યારે વહેમી લોકો કહેછે કે "એની પાસે તો જાદુ છે." જ્યારે કોઈ શખ્સને એકાએક પૈસાની મોટી રકમ મળી આવેછે ત્યારે વહેમી લોકો કહેછે કે એ તો "વીર" સાધેછે. કેટલાએક ગોરજીઓ તથા હકીમો જેઓ પોતાના અનુભવથી જરાતરા આજારી થએલાં નાનાં બાળકોને કાંઇ એક ઓસડ આપીને અથવા બીજી રીતે જલદીથી સારાં કરેછે તેના વિષે વહેમી લોકો એમ ધારેછે કે તે "ચીઠી દોરા" કરી જાણેછે.

આવી વાતો આપણા ઘણાખરા લોક ખરી માનેછે એટલુંજ નહિ, પણ એ વાતો સંસારી ઉપયોગમાં પણ લેછે. તેથી કરીને ઘણી વખત નુકસાન તથા કોઈ કોઇવાર જીવની હાનિ પણ થાયછે. જ્યારે કોઇ વહેમી પુરૂષના ઘણા શત્રુ હોય અને એટલામાં તે અથવા તેનું કોઇ વહાલું સગું આજારી પડે તો પેલો વહેમી એમજ ધારશે કે મારા શત્રુએ જાદુ કર્યું. આવી રીતની તેના મન ઉપર અસર થયાથી તે પોતાનું દરદ મટાડવા સારા વૈદ અથવા દાકતર પાસે નહિ જતાં કોઇ પ્રખ્યાત જાદુગર શોધવા જશે. તે જાદુગર પોતાની મતલબ સારૂ તે વાતને ટેકો આપશે અને પેલા વહેમીને ભમાવશે. પેલો વહેમી ઘણા દહાડા આવી રીતે ભમ્યાથી પોતાના અથવા પોતાના વહાલા સગાના દરદમાં વધારો કરશે, અને જો કઠણ દરદ હશે તો મોત પણ નીપજશે. બચ્ચાંને વાસ્તે પણ એવીજ રીતે કરવામાં આવેછે. જ્યારે બચ્ચું આજારી પડેછે ત્યારે સારા દાકતર અથવા વૈદની મારફતે તેનો ઘટતો ઉપાય કરવાને બદલે તેને "ચીઠી દોરા" કરી જાણે અને જાદુના કામમાં હુશિયાર એવા ડોળ રાખનાર શખ્સો પાસે લઈ જવામાં આવેછે. માટે જેમ જેમ વખત જાયછે તેમ તેમ એવા ઉપાયથી નાની અને નાજુક ઉમરનાં બચ્ચાંનાં દરદમાં ઘટાડો થવાને બદલે ઊલટો વધારો થાયછે અને કઠણ દરદમાં ઘણીવાર તેમનું મોત પણ નીપજેછે.

આ બાબત બંધ કરતી વખતે જે લોકો જાદુ વગેરે વહેમમાં ગરક થઈ ગયાછે તેઓને ભલામણ કરવામાં આવેછે કે હરેક વખત જ્યારે તમે જાદુના નામનો બનાવ જુઓ અથવા સાંભળો ત્યારે તમારે ઊંડો વિચાર અને ઘટતો શોધ કરવો એટલે તેનું ખરેખરૂં કારણ તમને મળી આવશે ને કદાપિ ન મળે તોપણ તમારે ખાતરીથી જાણવું કે એ બધો અજ્ઞાનપણાથી ઊપજતો વહેમ છે.

પાઠ ૨૭. ઇંગ્રેજી અને દેશી ભાષાઓ.

હાલ પારસીઓમાં તેમાં અગત્ય કરીને તવંગર અને મધ્યમ સ્થિતિના ગૃહસ્થોમાં ઇંગ્રેજી કેળવણીનો શોખ એટલો બધો વધી પડ્યોછે કે તેઓનાં બાળકો પાંચ અથવા સાત વરસની ઉમરનાં થાયછે તેવામાં તેઓને ઇંગ્રેજી અભ્યાસ કરવા પાછળ લગાડેછે. ઇંગ્રેજી ભાષાની કેળવણી આપવાની ઊલટ તથા હોંસ દેશીઓમાં વધેલી જોવાથી અમે ઘણાજ ખુશી છીએ, કેમકે પશ્ચિમ દેશોની વિદ્યા મેળવવાનું તે મુખ્ય સાધન છે એટલુંજ નહિ, પણ રાજ્યકર્તાની તે ભાષાછે. એટલા માટે અમે એ વિદ્યાનો પ્રસાર થયેલો જોવા ચાહીએ છીએ. પણ તે ઊલટ જ્યારે હદથી જ્યાદે વધે અને તેથી ઘણીએક રીતે તેઓના હક્કમાં નુકસાની થાય તો તે વિષે ટીકા કરવી જરૂર છે.

જે ભાષા બાળકો પોતાને ઘેર વાપરે, જે ભાષા પોતાનાં માબાપ અને કુટુંબીઓ સાથે વાતચીત કરવામાં વાપરવી પડે, જે ભાષા પોતાની જાતના લોકો સાથે વહેવાર ઉપયોગમાં કામ આવે, અને જે ભાષાથી હજારો સ્વદેશીઓને લાભ થવાની આશા તે ભાષા ઉપર જરા પણ ધ્યાન આપ્યા વગર એકદમ ઇંગ્રેજી અભ્યાસમાં બાળકોને નાંખવાં એમાં ડહાપણ જણાતું નથી.

હાલની હાલત પ્રમાણે ઇંગ્રેજી ભાષા પારસીઓના ઘરની ભાષા થવી મુશ્કેલ છે; પારસીઓ પોતાનાં કુટુંબકબીલા સાથે ઇંગ્લંડ જઈ ત્યાં સો બસો વરસ વસે તો તેઓની ભાષા ઇંગ્રેજી થઈ શકે, પણ અહિં રહી પોતાનાં કુટુંબકબીલામાં ઇંગ્રેજી ભાષા દાખલ કરવા ધારતા હશે તો તેમ કદી થઈ શકવાનું નથી. પારસીઓ આજ બારસેં વર્ષ થયાં ગુજરાતમાં આવીને વસ્યાછે, તોપણ તેઓ પોતાના ઘરની ભાષા શુદ્ધ ગુજરાતી કરી શક્યા નથી. તો ઇંગ્લંડ દેશમાં જઈને ઘણાંક વર્ષ વસ્યા વગર તેઓ ભાગીતૂટી ઇંગ્રેજી ભાષા પણ પોતાનાં ઘરમાં દાખલ કરી શકનાર નથી. કદી કોઈ દ્રવ્યવાન ગૃહસ્થ પોતાનાં સર્વે બાઈડી છોકરાંને ઇંગ્રેજી કેળવણી આપે અને તેઓની સાથે ઇંગ્રેજીમાં વાતચીત કરે, તોપણ તેઓને પોતાનાં સગાંવહાલાં સાથે ગુજરાતીમાં વાત કર્યા સિવાય છૂટકો નથી. વાસ્તે ગુજરાતી ભાષા જાણવાની તેઓને ઘણી અગત્ય છે.

આ દેશમાં જે ઇંગ્રેજોને દેશીઓ સાથે ઘણું કામકાજ પડેછે તેઓ જ્યારે ગુજરાતી, મરાઠી, અને બીજી દેશી ભાષાઓ શીખવાને તજ-

વીજ કરેછે ત્યારે પારસીઓ પોતાની ભાષા ભૂલી જઇને ફકત ઇંગ્રેજી ભાષા પછવાડે ધ્યાન પહોંચાડે એમાં તેઓની મોટી ભૂલ છે. મોટી મોટી ઇંગ્રેજી પેહેડીઓના વેપારીઓને દેશીઓ સાથે એટલું બધું કામકાજ પડેછે અને આ દેશની હરકોઈ ભાષા વગર એટલી બધી અડચણ પડેછે તો અત્રેનો દેશી પોતાની ભાષાથી અજાણ્યો રહે તેને કેટલી અડચણ પડે એનો વિચાર સહેલાઇથી થઈ શકશે. વાસ્તે ગુજરાતી ભાષા કાયમ રાખ્યા વગર પારસીઓનો છૂટકો નથી. હવે જે ભાષા કાયમ રાખવી, જે ભાષા નાનપણથી માની પાસે બોલવા શીખવી તે ભાષા શીખવાની અને સુધારવાની ઘણી જરૂર છે, એ કોઇથી ના કહેવાશે નહિ.

એક માણસ પોતાના ઘરમાંથી કચરો વાળવાને બદલે પડોશીના ઘરમાંથી વાળે તેની અકલ જોઈ જેમ આપણને હસવું આવશે, તેમજ જે માણસ પોતાને જન્મ આપનારની ભાષા શીખવી અને સુધારવી પડતી મૂકીને બીજી ભાષા શીખવા તથા તેમાં તેનું જ્ઞાન સુધારવા પાછળ મહેનત કરે તો તેની અકલ ઉપર હસવું આવ્યા વગર કેમ રહે ? અમે એમ કહેતા નથી કે ગુજરાતી ભાષાની ઘણી લાંબી મુદ્દત સુધી કેળવણી આપ્યા વગર ઇંગ્રેજી ભાષા શીખવી નહિ. કહેવાની મતલબ એટલીજ કે છોકરાં ઇંગ્રેજી ભાષા શીખે તેની અગાઉ દેશી ભાષા ઘણું કરીને શુદ્ધ લખતાં અને બોલતાં શીખવી જોઈએ.

પાઠ ૨૧. એક કીમીયાગરની ઠગાઈ.

મુંબાઈ જેવા સુધરેલા શહેરમાં પણ કીમીયાની કરામતથી સોનું બનાવનારા ઠગ લોક મળી આવેછે. કીમીયાની વાતો માની એવા ઠગારા ઉપર ભરોંસો રાખનારા પણ જોવામાં આવેછે. પોલીસમાં કીમીયાની ઠગાઈ બાબત ચાલેલી તપાસ ઉપરથી માલૂમ પડેછે કે બે બ્રાહ્મણોને મુંબઇથી કેટલેક અંતરે ઓળખાણ થઈ. તેમાં એક કીમીયાગર ઠગ હતો અને બીજો પૈસાનો લોભી હતો. મુંબાઇ આવ્યા પછી કીમીયાગર બ્રાહ્મણે જોયું કે જેમ બીજા પાસે પૈસા છે તેમ તે મૂર્ખ પણ છે, તેથી જલદીથી મારા પંજામાં ફસી પડશે. એ કલ્પના તેની ખરી ઠરી. કીમીયાની વાત નીકળ્યાથી બીજો બ્રાહ્મણ લલચાઈ ગયો અને પેલા ઠગારા બ્રાહ્મણના કાલાવાલા કરવા લાગ્યો. કીમીયાગર બ્રાહ્મણે કાંઈ પીળો ભૂકો બતાવી કહ્યું કે હલકી ધાતુમાંથી સોનું બનેછે. એ વાતની સાબિતી દેખાડવા

તેણે સોનું ગાળવાની કુલ્લીમાં બે પૈસા નાંખ્યા અને તેમાં ઓલ્યા ભૂકામાંથી થોડો ભૂકો ભભરાવ્યો. પછી થોડી વારે તેમાંથી સોનું કાઢી કીમીયાગરે પેલા ભોળા બ્રાહ્મણને દેખાડયું, અને તેમાંથી અર્ધું પોતાની મહેનતના બદલામાં રાખી બાકીનું અર્ધું તેને આપ્યું તે તેણે સાડા સાત રૂપિયે વેચ્યું.

આ બનાવથી લલચાઈ જઇને તે ભોળા માણસે ત્રણસો રૂપિઆ આપી પેલા ભૂકામાંથી બે ત્રણ તોલા ખરીદ કર્યો. પાછળથી તેને એવું ભાસ્યું કે એટલો થોડો ભૂકો ઘણા દહાડા સોનું બનાવવામાં પૂરો પડશે નહિ, તેથી વળી પાંચસો રૂપિઆ આપી બીજો કેટલોએક ભૂકો લીધો, તે એવી શરતથી કે પેલો ભૂકો બનાવવાની છાની રીત પેલા કીમીયાગરે તેને શીખવવી. એ વાત પેલા કીમીયાગર ધૂતારા બ્રાહ્મણે કબૂલ કરી અને તેને સારૂ વળતો દિવસ ઠરાવ્યો. પણ વાયદા કરતાં ઘણા દહાડા નીકળી ગયા. પછી પેલા ભોળાને જણાયું કે હું તો ઠગાયો.

એ કામીયાગર બ્રાહ્મણ વિષે હાલ એમ સંભળાયછે કે તેણે માત્ર આ ભોળા બ્રાહ્મણનેજ ઠગ્યોછે એટલુંજ નહિ, પણ બીજા ઘણાએક ભોળાઓને ઠગી પૈસા ખાઈ ગયોછે. આ તેની ઠગાઈ જાહેર થયાની અગાઉ તે વાલકેશ્વરમાં એક લક્ષ્મી અને ધર્માત્મા પુરૂષની પેઠે રહેતો હતો. વીસ વીસ, પચીસ પચીસ રૂપિઆની કીમતનાં ઊંચાં ધોતીઆં પહેરતો હતો, પોતાની સાથે ઘણાક ચાકર નોકર રાખતો હતો, તળાવમાં નહાતી વખત ગરીબ બ્રાહ્મણોને પુષ્કળ દક્ષિણા આપતો હતો, ગામમાં બે ઘોડાની ગાડીમાં બેશી આવતો હતો, અને જે કોઈ તેને મળવા જતા તેની સાથે પોતાના પરાક્રમની વાતો કરતો.

હાલ આ ધુતારા કીમીયાગરને પેલો ઠગાએલો બ્રાહ્મણ પોલીસમાં લઈ ગયોછે, અને એ ધૂતારો હાલ બંદીખાનામાં કેદી થઈ પડેલોછે. જેટલા શખ્સોને એ ધુતારાએ ઠગ્યા હોય તેમણે તેને ઘટતી સજાએ પહોંચાડવાની તજવીજ કરવી જોઇએ અને તેને બ્રાહ્મણ જાણી તેના ઉપર દયા લાવવી જોઇએ નહિ. અપરાધી બ્રાહ્મણો ઉપર દયા કર્યાથી તેઓ ફાવી જાયછે, અને વધારે ઠગાઈ અને લુચ્ચાઈ કરવાની તેમને ટેવ પડેછે, અને ઘણાક ગરીબ લોકો તેઓના પંજામાં નાહક ફસી પડેછે.

પાઠ ૨૨. કીમીયાની ઉત્પત્તિ.

મજકુર બ્રાહ્મણ ઉપર પોલીસમાં ઠગાઇનો અન્યાય સાબિત થયાથી

તેનો મુકદ્દમો સેશનમાં કમિટ થયોછે. આવા ઠગારાઓ ઘટતી સજાએ પહોંચવા જોઈએ. કીમીયાની લાલચથી માણસો કેવી રીતે લલચાયછે તથા એ કીમીયો કેવી રીતે ઉત્પન્ન થયો તે વિષે થોડુંક લખવાની અમે રજા લઈએ છીએ.

કાંઈ અણચિંત્યા કારણોથી જ્યારે હરકોઈ શખ્સને પૈસા મળેછે તથા મળતા જાયછે ત્યારે આપણા મોંમાંથી પોતાની મેળે નીકળી આવેછે કે એ તો જેમાં હાથ નાંખેછે તેમાં ફાવેછે, અને જે ચીજને હાથ અડકાડેછે તે સોનું થઈ જાયછે. અસલના અજ્ઞાન લોકોમાં પારસમણીનો વિચાર આ રીતે દાખલ થયો હશે. પારસમણીએ સેંકડો વરસો સુધી લોકોનાં મન હરણ કરી લીધાં હતાં. એ પારસમણી વિષે લોકો એવું ધારતા હતા કે એમાં એવો ગુણ છે કે તે જે ધાતુને અડકે તે સોનું થઈ જાય.

લોકોમાં અજ્ઞાનને લીધે આવી રીતનો વહેમ ઘણાં વરસ સુધી જારી રહ્યો. અજ્ઞાની લોકો એ વાત માનતા હતા એટલુંજ નહિ, પણ જેઓ બુદ્ધિ અને જ્ઞાનવડે પ્રસિદ્ધ હતા તેઓ પણ એથી ઠગાતા હતા. જેમ રાજા અને રૈયત તેમ વિદ્વાન અને મૂર્ખો પણ પારસમણીની શોધમાં ફરી પડ્યા હતા. પારસમણી શોધવાની અને તેને સારૂ લલચાઈ મોટો ખર્ચ કરવાની મતલબ એજ કે થોડી મહેનતે મોટો ખજાનો એકદમ હાથ આવે. કેટલાક શખ્સો તો પારસમણીની ખોટી શોધમાં પોતાનો સઘળો જન્મારો ગુજારતા હતા, ને પોતાની દોલતનો નાશ કરતા હતા. જે શખ્સો એ શોધ પછવાડે લાગેલા હતા તેમાંના કેટલાએક લોકોએ પોતાની પાછળ જે પુસ્તકો મૂકયાંછે તે ઉપરથી માલૂમ પડેછે કે તેઓ બીજી બાબતોમાં ઘણા હુશિયાર અને વિચારવંત હતા. અને આપણને અચરતી ઉપજેછે કે એવા માણસો ખોટી કલ્પનામાં કેમ ફસ્યા હશે.

કીમીયો એ અરબી શબ્દ છે, અને તેનો અર્થ ભેદ (ગુપ્ત વાત) થાયછે. હવે લોકોમાં એવો વહેમ ફેલાયો કે સોનું રૂપું સહેલથી બનાવવાનો કાંઈ ગુપ્ત ભેદ છે. તે ભેદ શોધી કાઢવાની વાતને તેમણે કીમીયો એ નામ આપ્યું. એ ભેદ શોધી કાઢવામાં અજ્ઞાન લોકની જોડે વિદ્વાનો સામિલ થયાથી દુનિયાને ઘણો ફાયદો થયોછે, કારણ કે એ ભેદની શોધમાંથી એક નવી વિદ્યા જન્મીછે; પારસમણી તો જડ્યો નથી, તોપણ એ નવી વિદ્યાથી જે જે જાણવામાં આવ્યુંછે તેણે કરીને દુનિયાની દોલતમાં વધારો થયોછે, અને દરદીઓનાં દુઃખમાં ઘટાડો થયોછે. કીમીયાની

શોધમાં જે નવી વિદ્યાએ જન્મ લીધોછે તેનું નામ રસાયનશાસ્ત્ર. એને ઇંગ્રેજીમાં "કેમિસ્ટ્રી" કહેછે. એ રસાયનશાસ્ત્રથી લોઢું ગાળવામાં અને જુદી જુદી જાતનું લોઢું બનાવવામાં, વસ્ત્ર ઉપર રંગ લગાડવામાં તથા જુદી જુદી જાતનો રંગ બનાવવામાં, તથા કેટલીક જાતના સાંચા બનાવવામાં સુધારો થયોછે. કીમીયો ખોળતાં ધારેલો પારસમણી હાથ લાગ્યો નહિ, તોપણ આ રીતિ હુનરમાં સુધારો અને વધારો થવાથી લોકોને એક બીજી જાતનો પારસમણી હાથમાં આવ્યોછે. રસાયનશાસ્ત્રથી કેટલીએક એવી ચીજોનો શોધ થયોછે કે જે માણસને, ઔષધ તરીકે કામ લાગેછે અને તેથી તેઓ જો કે હમેશા જુવાન રહેતા નથી તોપણ કેટલેક દરજે પોતાની જીંદગીનો બચાવ કરી શકેછે.

પાઠ ૨૩મો. હું ઈશ્વરનો કેટલો આભારી છું!

વિચાર વગરના મૂર્ખ અને અજ્ઞાન લોક અન્ન પાણી અને વાયુને મૂલ્ય વગરની વસ્તુ ગણેછે, કારણ તેઓને થોડી મહેનતે અને થોડે ખર્ચે સહેલથી મળી શકેછે. તેવા પુરૂષોને દોલત મળેછે તોજ તેઓ ઇશ્વરની કૃપા સમજેછે. દોલત નથી મળતી તો ઇશ્વર વિષે માઠું બોલેછે, પણ એ મૂર્ખ લોક વિચાર કરતા નથી કે લાખો રૂપિઆનો ખજાનો, અન્ન પાણી નહિ મળ્યું તો કંઇજ કામનો નથી. જેવખત તરસ અને ભૂખ લાગેછે તે વખત લાખો રૂપિઆનો ખજાનો ખાવા પીવાને કામ આવતો નથી.

આફ્રિકા કે અરબસ્તાનના રેતીના રણમધ્યેના મુસાફરને હું જોઉંછું. તે પોતાના ઊંટની ઉપર સોનાનાં પુતળીઆં અને રૂપાનાં ચાકળીઆં ભરીને મુસાફરી કરવા જાયછે. પણ તેની પાસે પાણીની સિરોઇ ખાલી થઇછે. તે પોતાની આસપાસ નજર કરેછે અને રેતી સિવાય કાંઇપણ તેના જોવામાં આવતું નથી. તે '**પાણી પાણી**' કરીને બૂમ પાડેછે અને આંખમાં આંસુ લાવી ઈશ્વર સામું જોયછે. એટલામાં સામેથી કોઈ મુસાફર આવતો નજરે પડેછે. એક ઘૂંટડો પાણીને વાસ્તે તે પોતાનો સઘળો ખજાનો તેને આપવાને તૈયાર થાયછે. તેજ વખત તે પાણીની કીમત પૂરી રીતિ સમજેછે. તેજ વખતે તે લાખો રૂપિઆનો ખજાનો ધૂળ અને રાખ બરાબર ગણેછે.

વાસ્તે ઇશ્વર મને ખજાનો આપે તોજ હું તેનો આભાર માનું એવો

હું મૂર્ખ થતો નથી. ખજાનો આપે કે નહિ તોપણ જે વસ્તુ વગર મને ઘડીભર ચાલે નહિ તે વસ્તુ આપેછે, તેજ બસ છે. એ આભાર ઈશ્વરનો કાંઇ 'જેવો તેવો નથી. આ અમૂલ્ય વસ્તુને માટે જે લોકો તેનો આભાર નથી માનતા તેઓને જોઇને હું અત્યંત દિલગીર છું, કેમકે તેઓ પોતાના ઉત્પન્ન કરનારને માઠું લગાડેછે.

મને ખાવાને બિછાનું મળેછે, પણ કેટલાએકને તે પણ મળતું નથી. હું ઘણાક આંધળા ને ઘણાક પાંગળાને રસ્તામાં એક પૈસાને વાસ્તે બૂમ બરાડા પાડતા જોઉંછું; પણ સારા ભાગ્યે ઈશ્વરે મને તેવી હાલતમાં મેલ્યો નથી. હું હજારો દરદીઓને જોઉંછું; કોઇને કોઢ નીકળેલો, કોઇનો પગ સૂજેલો, કોઈનું માથું ગુમડાંથી ભરાયલું, કોઈનું મોઢું ફોલ્લાથી સડેલું, કોઇનું આખું શરીર લોહી પરૂથી વહેતું, કોઇને જલંદર, કોઇને સંધિવા થયેલો, એવા તરેહ તરેહના સેંકડો દરદીઓને હું જોઉંછું, પણ ઈશ્વરે મને તેવાં દરદોથી વેગળો કીધોછે. વાસ્તે એ તે કૃપાળુ ઈશ્વરનો મારી ઉપર કેટલો ઉપકાર !!

પાઠ ૨૪. ભાણો પટેલ અને જેઠાશા સાહુકાર.

જે ઠેકાણે ગામોના પટેલ બેઠા હતા ત્યાં સૌથી બકદાવર તથા દેખીતો હોશિયાર ભાણો પટેલ હતો. તે જાતનો કણબી હતો, અને તેને પટેલાઇમાં રાજાની તરફથી ઘણાએક વીઘાં જમીન મળેલી હતી; તેસિવાય તે ઘણાંએક પરગણાં ઈજારે રાખી તેઓની આમદાની વસૂલ કરી રાજાને ત્યાં ભરતો. તેની ઉમર આશરે ત્રણ કુંડી વરસની હતી; અને કહેવતમાં ચાલેછે, કે તેટલી ઉમરે માણસની અકલ નાસવા માંડેછે, તે કહેવત તેણે જૂઠી પાડી હતી. તેનું શરીર ખાધેલ પીધેલ હતું; અને તેનું મન તેની જુવાનીના વખત જેવું તીવ્ર હતું એટલુંજ નહિ, પણ પ્રત્યેક વર્ષના અનુભવથી તેની અકલમાં વધારો થયાં કરતો હતો. તે સિવાય પાછલા વખતના રાજાઓ ખેડુતની સાથે કેવી રીતે ચાલતા હતા, તેઓના વખતમાં જમીનનો દર કેટલો હતો, તથા તે કેવી રીતે વસૂલ કરવામાં આવતો હતો, એ વગેરે જમીન સંબંધી તમામ હકીકત તેની યાદદાસ્તના ખજાનામાં ભરેલી હતી. તેની સામેની બેઠકમાં જેઠાશા નામે શ્રાવક વ્યાપારી ઊંચી તથા માનવાળી જગાએ બેઠો હતો. એ શખ્સ લાખો રૂપિઆનો વ્યાપાર જમીન ઉપર તથા દરિયા ઉપર ચલાવતો. તેની

પહેડીઓ ગામેગામ હતી. તેની સાખ એટલી તો હતી કે તેને નામે જંગલમાં પણ રૂપિઆ મળી શકે. તેનાં વહાણો દેશાવર અને ઘણાંએક ફરતાં, અને તેની દોલત લાખો તથા કરોડોથી ગણાતી. મોં જોવાથી જેઓ માણસના ગુણ, બુદ્ધિ, તથા સ્વભાવની પરીક્ષા કરેછે તેઓ જેહાશાનું મોં જોઇને ઘણું ગુંચવાયાવિના રહે નહિ. પૈસા મેળવવાને તથા તેને સાચવી રાખવાને અને વ્યાપાર બરોબર ચલાવવાને કેટલીએક અકલ જોઇએછે તે તેની શિકલ જોતાં તેનામાં છે એમ શોધી કાઢવું મુશ્કેલ હતું. તેનું શરીર એટલું તો જાડું હતું કે જો તે એકાએક મરી જશે તો તેને ઊંચકી શી રીતે લઇ જવાશે એ વિષે તેની નાતના લોકોને ભારે ફીકર હતી. તેમાં ચરબી એટલી તો હતી કે તેનું પેટ ઝુલી ગયું હતું. અને તેના વાટા એવા મોટા અને જાડા હતા કે જો કોઇ નાની વસ્તુ તેમાં ભરાઇ જાય તો વર્ષનાં વર્ષ સુધી તેમાં રહે, અને તેના જાણવામાં પણ ન આવે. તેની બોચી આગળ એક એવો જાડો વાટો વળ્યો હતો કે હજામત કરાવતી વખતે હજામને તેને ઊંચકી ઓડતાં ઘણી મુશ્કેલી પડતી હશે. તેનું મોં પણ તેવુંજ મોટું હતું. તેની આંખ પેશી ગએલી તથા ઝીણી હતી અને વારેવારે પલકારા માર્યાં કરતી તે ઉપરથી જણાતું કે તેને સોનું રૂપું જોવા ઉપર ઘણી પ્રીતિ હતી. એવો જેહાશા તે વખતે હીરા મોતીનાં ઘરેણાં પહેરીને બેઠો હતો. તે આદિનામનો ભક્ત હતો, તેથી માતાના હવન ઉપર તેને કાંઇ આસ્થા નહતી; તથા તે જોવાથી અને બ્રહ્મવચન સાંભળવાથી પરલોકમાં સુખની પ્રાપ્તિ થશે એવા વિચારથી તે ત્યાં આવ્યો નહતો. તેની મતલબ માત્ર ઘરધણીને ખુશ કરવાની હતી.

પાઠ ૨૫. માધવ પ્રધાન.

માધવનું પ્રધાનપણું કાંઇ તેના બાપદાદાથી ઊતરેલું નહતું. તે કોઇ ગરીબ માણસનો દીકરો વડનગરમાં જન્મ્યો હતો, અને તેની ઉમર સોળ વરસની થઇ ત્યારે તે ધંધો શોધવાને પાટણમાં આવ્યો હતો. પહેલાં તો લશ્કરના સિપાઇઓના પગાર વહેંચવા ઉપર કારકુન રહ્યો. તે જગામાં ચાલાકી, હોશિયારી તથા ઇમાનદારી બતાવી તે ઉપરથી તેને કોઠારીની જગા મળી, અને ધીમે ધીમે સારંગદેવ મહારાજાનો માનીતો થઇ પડ્યો. સારંગદેવનું મરણ થયું ત્યારે તેના કુંવરો વચ્ચે ગાદીને માટે તકરાર પડી તેમાં માધવનીહોશિયારી તથા કાવત્રાંથી કરણનો રાજ્યાભિષેક થયો, તે દિવસથી માધવના ભાગ્યનો ઉદય થયો, અને કરણ રાજાએ

ગાદી ઉપર નિર્ભય થતાંજ માધવને મુખ્ય પ્રધાનની જગા આપી. એ જગા ઘણી ભારે તથા જોખમ ભરેલી હતી. રાજા તથા રૈયત બંનેને એકી વખતે ખુશ કરવાનું હમેશા મુશ્કેલ કામ છે; અને અગર જો લોકોમાં વહાલાં થવાની તથા પોતાનું નામ લોકોને વાસ્તે સારાં તથા ઉપયોગી કામો કરી અમર કરી લેવાની તેને ઘણી હોંશ હતી, તોપણ તેની જગાનો પાયો રાજાની મરજી તેથી ગમે તેમ થાઓ તોપણ રાજાને રાજી રાખવો એવો તેનો દૃઢ નિશ્ચય હતો. આગલા રાજાઓમાંના કેટલાએકના પ્રધાન વાણિયા હતા તેથી તે લોકો પણ ધારતા હતા કે માધવને જગા મળ્યાથી અમારો હક્ક ઓછો થયોછે; માટે હરેક પ્રસંગે રાજાની આગળ માધવની તેઓ ચાડી કરતા હતા. તેની સામે માધવને ઘણી યુક્તિઓ કરવી પડતી હતી. એ બધું કરવાની સાથે પોતાને વાસ્તે દ્રવ્ય એકઠું કરવા તરફ પણ તેની ઘણી નજર હતી; કેમકે તેનું પ્રધાનપણું કાયમ રહેશે એવો એક ક્ષણભર પણ તેને પક્કો ભરોંસો નહતો. હવે પૈસા તો મેળવવા અને સાધન તો થોડાં તેથી તે ઘણીવાર મોટા વિચારમાં પડતો હતો. રાજ્યની મર્યાદા ઉત્તર તરફ અચળગઢ તથા ચંદ્રાવતી, પશ્ચિમ તરફ મોઢેરા તથા જીંજુવાડા, પૂર્વ તરફ ચાંપાનેર તથા ડભોઈ; અને દક્ષિણ તરફ ઠેઠ દખ્ખણ સુધી હતી, પણ ભોળા ભીમદેવના મરણ પછી રાજ્યમાં અવ્યવસ્થા થઈ ગઈ હતી. અચળગઢના પરમાર રાજાઓ ખંડણી બરાબર આપતા નહતા. બીજા ખંડિયા રાજાઓ પણ નામની તાબેદારીમાં હતા. તેથી જો કરણરાજા શૂરો નીકળે, અને રાજધાનીનું સુખ મૂકી તલવાર બાંધી આગળ પડે, તોજ રાજ્યની આગલી કીર્ત્તિ પાછી આવે, પણ તેમ થવાનો ઘણો સંભવ નહતો. જો કરણરાજા જય કરી આવે, જો કેટલાએક નાના રાજાઓ પોતાની ખંડણી આપવી જારી કરે, અને તેથી રાજ્યની આમદાનીમાં વધારો થાય, તોજ બ્રાહ્મણોને રાજી કરાય, તોજ બાણા પટેલના કહેવા પ્રમાણે ખેડુતોને છૂટ આપવામાં આવે, તથા જેઠાશાનો માગેલો દાણનો ઘટારો થઈ શકે. જો એ પ્રમાણે ન થાય, અને નહિ થશે એવી તેની ખાતરી હતી, તો રૈયતને ખુશ કરવી તો અશક્ય; માટે રાજાને રીઝવી જેમ બને તેમ પૈસા પોતાના ખજાનામાં ભરવા એજ રસ્તો ખુલ્લો રહ્યો. પણ તેમ કરવામાં જોખમ ઘણું હતું. પ્રધાનપણું કરવું અને ગોખરૂની શય્યા ઉપર સુવું એ બે બરોબર હતું. જ્યારે સઘળાં નાખુશ રહે, અને રાજા કાનનો કાચો, ત્યારે ગમે તેટલી ઊંચી પદવીનો શો ભરોસો ? વળી એવી રીતે

વર્તી પોતે એકલાનું પેટ ભરી મોતે કે કમોતે મરવું એ વાત તેને જરાપણ ગમતી નહતી. તેને કાંઈ છોકરાં નહતાં અને હવે પછી થશે એવો સંભવ પણ નહતો. એ વાતથી તેના મનમાં નિરંતર શોક ઉત્પન્ન થતો હતો. કાળું ધોળું કરી પૈસા મેળવવા તે કોને વાસ્તે? પાછળ કોઈ ભોગવનાર ન મળે. પિત્રાઇઓ તેની દોલતને માટે લડી મરે અને તેનો જરાપણ ઉપકાર માને નહિ: ઊલટું તેની નિંદા કરવામાં સામિલ થાય. એવા વિચારથી તેના હૈયામાં જાણે જખ્મ વાગતા હોય તેવું દુઃખ થતું. વળી હિંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે જેને પુત્ર, પરિવાર નહિ તેના જીવતરને ધિક્કાર. તેની પાછળ પોક મુકનાર, આગ મુકનાર તથા મૃત્યુસંસ્કાર કરનાર કોઈ નહિ તેથી તેની મુઆ પછી શી ગતિ થશે એવિષે તેને ઘણો ભય રહેતો હતો. પોતાનું નામ અમર રાખવાને માણસોને સ્વાભાવિક વૃત્તિ હોયછે, અને એ નામ પોતાના વંશથી અથવા લોકોપયોગી કામથી કાયમ રહેછે. માધવને પોતાના વંશ તરફથી કાંઇ આશા નહતી, અને લોકોપયોગી કામો કરવાને કાંઇ સાધન નહતાં, તેથી અગર જો તે રાજ્યમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ હતો, અગર જો રાજા તેને પૂછ્યા સિવાય પાણી પણ પીતો નહતો, અગર જો તેની ડોકી ધુણવાથી હજારોનાં નસીબ ખુલતાં, અને હજારો પાયમાલ થઇ જતાં, અને અગર જો તેનીપાસે લક્ષ્મી તથા બીજી રિદ્ધિ-સિદ્ધિની કાંઈ ખોટ નહતી, તોપણ તે જ્યારે ભવિષ્ય ઉપર વિચાર કરતો ત્યારે તેની અવસ્થા કોઇ ગામડિયો પણ અદેખાઇ ન કરે એવી હતી.

પાઠ ૨૬. પાટણ શહેરમાં પ્રભાતનું વર્ણન.

આકાશ કેવળ સ્વચ્છ હતું. અરૂણે સોનાની કુંચી વડે પૂર્વ દિશાનો મોટો દરવાજો ઉઘાડયો, અને સુતી દુનિયાને જાહેર કીધું કે હવે સૌનો કામે વળગવાનો વખત થયોછે. અરૂણ સારથી આવ્યો એટલે તેની પાછળ સૂર્યનારાયણ રથમાં બેશીને જલદીથી આવશે એવું જાણીને રસ્તામાં રમતા છોકરા મહેતાજીને આવતા જોઇ નાશી જાયછે તેમ તારાઓ એક પછી એક પોતપોતાનું મોઢું સંતાડવા લાગ્યા. ચંદ્ર તો તે પહેલાં અસ્ત થયેલોજ હતો. શુક્રનો તારો જેને વિષે ગામડિયા લોકો કહેછે કે ચંદ્ર મુઆપછી એ તેની જગો સાચવશે, તે થોડી મુદ્દત સુધી હિમ્મત રાખી ઊભો રહ્યો; પછી તે પણ જલદીથી ભરાઈ ગયો. સૂર્યદેવતાને આદરમાન આપવાને પૂર્વ તરફ વાદળાંમાં ઇંદ્રરાજાએ

ઘણા ભભકાદાર રંગના સાથિયા પૂર્યા. વાડીઓમાં કમળનાં ફૂલ ખીલી તેઓએ પોતાના સૂર્ય પિતાને મળવાને પોતાનાં મોં પૂર્વ તરફ ફેરવ્યાં. કુમુદિનીનાં ફૂલની પાંદડી બીડાઈ જઇ નીચે નમી ગઈ. પોતાની પ્રિયાને ખીલેલી જોઈ ભમરાઓ કમળની આસપાસ ફરી ગુંઝાગુંઝ કરવા લાગ્યા. ચંપા, ચંપેલી, સેવતી, માલતી, વગેરે ફૂલોમાંથી મંદ મંદ સુગંધે શીતળ વાયુની સાથે ઘસડાઇ આવીને નાસિકા ઇંદ્રિને મગ્ન કીધી. ઠેકાણે ઠેકાણેથી દિવાકરના ચોપદાર કૂકડાઓએ નેકી પોકારી. ચકલીઓ માળામાંથી નીકળી ચીંચીં કરવા લાગી. કાગડાઓ કાકા બોલવા લાગ્યા. પાંજરામાંના પોપટ,મેના, ઇત્યાદિ પક્ષીઓએ મીઠા બોલથી પોતાના ધણીને જગાડયા; અને વાડીઓ તથા ઝાડીઓ સુંદર નાદવાળાં પક્ષીઓના શબ્દથી આનંદકારક થઇ રહી. દેવસ્થાનોમાં દેવને જગાડવાને નોબત તથા શંખ વાગ્યા. શાહેરમાં ગરીબ લોકોનાં ઘરમાં ઘંટીનો ઘોર તથા તેની સાથે દળનાર બાઇડીઓનો શોર થઇ રહ્યો, કેટલાએક સવારે સૂતા સૂતા પ્રભાતિયાં તથા બીજાં ભજન ગાતા હતા. છીપા, સોની, લુહાર, કંસારા, વગેરે ઉદ્યમી લોકોએ તે વખતે હથોડા ઠોકી શાહેરના તે ભાગને ગજાવી મૂક્યો. કોઈ કોઈ ઘરમાં એક અથવા વધારે બાયડીઓ બેશીને કોઈ ઘરમાંના લાંબી મુદ્દત ઉપર મુએલા માણસને વાસ્તે જાણી જોઇને રડતી હતી, અથવા અમથો રાગડો કાઢતી હતી; કેમકે તેઓની આંખ તેઓનાં મોંને જવાબ દેતી નહતી. કોઇ કોઈ ઘરમાં દહીં વલોવવાનો શબ્દ સંભળાતો હતો. રાજાના મહેલમાં ચોઘડિયાં વગેરે બીજાં વાજિત્રો વાગી રહ્યાં હતાં. બ્રાહ્મણો ઓટલે બેશી પાનાં હાથમાં રાખી ધુણતાં ધુણતાં આગલા દહાડાનું શીખેલું ફરીથી વાંચી જતા હતા. વાણિયાના છોકરા પોતાના અક્ષર ઠેરવવાને વાસ્તે દોપીસ્તાં લખવા બેઠા હતા. ગાય,ભેંસ, ઇત્યાદિ પશુઓ ગળાંના બંધથી છૂટી આનંદથી ગોવાળીઆની પાછળ ચરવા જતી હતી. કુળવંતી સારા સ્વભાવની બાયડીઓ ઊઠી પોતાનાં ઘર વાળી ઝાડી પોતાનાં છોકરાં તથા ધણીને સુખ આપવાનાં સાધન કરવામાં પડેલી હતી; તેમ દુષ્ટ રાંખણી બાયડીઓ બબડતી ફફડતી, છોકરાંને ગાળ દેતી તથા માર પછાડ કરતી અને ધણીને ધમકાવતી આણીગમ તેણીગમ ઘરમાં ફરતી હતી. આળસુ, એદી, અફીણી, અને એવા સુસ્ત લોકો બગાસાં ખાતા ઢોલિયા ઉપર ગબડતા હતા. પણ ઉદ્યમી, ચાલાક લોકો ઊઠી દાતણ પાણી કરી પોતપોતાને ધંધે વળગતા; અને દુકાનદારો તો થોડો નાસ્તો કરી લૂગડાં પહેરી હાથમાં મોટી કૂંચી લઈ દુકાને

જતા. કેટલાએક દુકાન ઊઘાડતા હતા, અને કેટલાએક તો દુકાન ઊઘાડી વાળી ઝાડી ધોઈ તેની પૂજા કરી, માલ ગોઠવી દુકાન આગળનો રસ્તો સાફ કરતા હતા. કેટલાએક લોકો પાઘડી પહેરી અંગવસ્ત્ર ઓઢી હાથમાં લોટા લઈ શહેર બહાર જતા હતા. શહેરની સ્ત્રીઓ પાણી ભરીને માથાં ઉપર બેહેડાં ઉપર બેહેડાં ચઢાવી ઘણી રમણિક ચાલથી પોતાના ધણી, સાસૂ, નણંદ, વગેરેની વાતો કરતી અને વખતે કોઈ એકલો પુરૂષ જતો હોય તેની મશ્કરી કરતી ચાલી આવતી હતી. સહસ્ત્રલિંગ તળાવ ઉપર બ્રાહ્મણો વગર નાહ્યા બેશી બીજાઓને નહાવાના પુણ્યનો બોધ કરતા, અને તેઓનાં લૂગડાં સાચવવાને સારૂ પૈસા લેતા હતા. તળાવમાં આસ્થાથી ઘણા લોકો નાહીધોઈને સ્વચ્છ લૂગડાં પહેરી ચાંદલા કરાવી દેવદર્શને જતા હતા. ઘૂડ તથા વનવાગળાં, કાગડા, વગેરે બીજાં પક્ષીના ધાકથી ઝાડોમાં સંતાઈ જવાને ઊડી જતાં હતાં. ચકોર પક્ષી તેના સ્વામી ચંદ્રના અસ્ત પામવાથી કોઈ ગુપ્ત જગાએ ભરાઈ બેઠું હતું. ચોર લોકો પોતાની આશા સફળ કરી અથવા તે નિષ્ફળ થવાથી નિશાસો મૂકતા ઉતાવળથી પોતપોતાને ઘેર જતા હતા. મુસાફરો ચાલતા, ઘોડે અથવા ગાડામાં બેશીને ખુશીથી અથવા ચિંતાતુર જતા હતા. રસ્તામાં ધોબી બળદ લાદીને આનંદથી ગાતા ગાતા ઘાટ ઉપર જતા હતા. કેટલાએક ધનુર્વિદ્યા શીખવાને અથવા તેમાં અભ્યાસ વધારવાને નિશાન મારતા હતા, રજપૂત લોકો શહેર બહાર અથવા કોઈ ખુલ્લા મેદાનમાં પોતાના ઘોડાને ફેરવવા લઈ જતા હતા. એ પ્રમાણે તે વખતે શહેરનો દેખાવ હતો.

પાઠ ૨૭. કંજુસ ડોશી અને તેનો કંગાલ ભત્રીજો.

એક વખતે ગુજરાતના કેટલાએક લોક એકઠા મળીને ગોકુળ મથુરાજીની જાત્રા જતા હતા. તેઓમાં એક વાણિયાની નાતની ઘરડી ડોશી હતી તે એટલી તો વહેમી હતી, તથા તેની પાસે જે પૂંજી હતી તે જાળવવાની તેને એટલી તો ફીકર હતી કે બીજા લોક જાત્રા જાયછે, તે વખતે પોતાની માલમતા પોતાના ગામમાં સગાને અથવા કોઈ બીજા વિશ્વાસુ માણસને સોંપી જાયછે, તેમ તે ડોશીએ કીધું નહતું. તેની પાસે આશરે સો મોહર હતી તે તેણે દળી ખાંડીને તથા બીજાં વહીતરાં કરી મેળવી હતી. તેનું એક પોટલું બાંધીને તે પોતાની પાસેજ રાખતી, અને રાતે ઊંઘતી વખતે તે પોટલું તેની બગલમાં એટલા જોરથી દાબીને સૂતી, અને તેની ઊંઘ એવી કુતરાના જેવી હતી કે તેને કોઈ જરા અડકે તો

જાગી ઊઠી શોરબકોર કરી આખો સંઘ જગાડી દેતી. એ ડોશીની આવી રીતથી તેને સઘળા ચીઢવતા હતા, આખે રસ્તે મશ્કરી કરતા, અને રાત્રે ઘણીવાર તેને છેડીને વારે વારે તેને ભર ઊંઘમાંથી જગાડયાં કરતા. તેને તેમાંથી એક પૈસો પણ ખરચવો પડતો ત્યારે તેનો જીવ જવો બાકી રહેતો. જાત્રામાં ધર્મ દાન કરવું અને જે બાકી રહે તેમાંથી તેના મુઆ પછી નાતમાં છુટ્ટું ઘી પીરસવું એ તેની મોટામાં મોટી ઉમેદ હતી. જીવતાં તો નાતના તરફની આબરૂ મળી નહિ, ત્યારે મુઆ પછી ઊજવાવું અને નાતના લોક પાસે વાહવાહ કહેવડાવવી એ તેના મનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હતો.

તેનો ભત્રીજો તેની સાથે આવેલો હતો તે ઘણી ગરીબ હાલતમાં હતો, અને અગરજો તે ડોશીને કાંઇ છોકરાં નહતાં. અને તેના પૈસા ખાનાર એ ભત્રીજા સિવાય બીજું કોઈ નહતું, તોપણ જ્યાંસુધી તે જીવતી રહે ત્યાંસુધી તે ભત્રીજો ભૂખે મરી જાય, તોપણ તેને તે એક પૈસો પણ આપતી નહિ. ડોશીનો વિચાર એવો હતો કે મરતી વખતે તે પૂંજી નાતના પટેલને સોંપવી, અને તેમાંથી તેનાં કહ્યા પ્રમાણે તેની મૈયતનો ખર્ચ થયા પછી જે બાકી રહે તે તેના ભત્રીજાને સોંપાવવું. એટલું છતાં પણ તે ડોશીનું તેના ભત્રીજા ઉપર ઘણુંજ હેત હતું. અને તે જ્યારે માંદો પડતો ત્યારે તે મરશે તો પાછળ કોઈ પોતાને આગ મુકનાર રહેશે નહિ એ ફીકરથી તે તેની પોતાના છોકરાના જેટલી બરદાસ્ત કરતી હતી. તોપણ જ્યારે તે પૈસાના દુઃખની વાત તેની આગળ કરતો ત્યારે તે વાત બદલી નાંખતી, અથવા મારી પાસે કાંઇજ નથી એમ કહેતી. હવે ભત્રીજાને એવી ડોશી ઉપર હેત તો ક્યાંથીજ હોય? ચાર દહાડા લાંઘણ કીધી હોય તોપણ ડોશી એકો રોટલો પણ તેને ખવડાવે નહિ, તો એક પૈસો તો ક્યાંથીજ આપે? માટે તે ડોશીની મરવાની ઘણી આતુરતાથી રાહ જોતો હતો, પણ જેમ તેની તેને મારવાની ઉતાવળ તેમ ડોશીનું આવરદા લાંબું થતું, અને તેને ઘણા ઘણા રોગ થઈ ગયા તોપણ રીઢા વાસણની પેઠે તેના શરીરને જરા પણ નુકસાન લાગ્યું નહતું. ભત્રીજાની પૈસા તરફની અવસ્થા વધારે વધારે ખરાબ થતી ગઈ, અને ડોશીનો લોભ દહાડે દહાડે વધતો ગયો. જ્યારે ડોશી જાત્રા જવા નીકળી, ત્યારે તેને તે પૈસા સોંપશે એવી તેણે આશા રાખી તે પણ ભંગ થઈ, ત્યારે પોતાની પાસે જે કાંઈ સામાન હતો તે વેચીને તેના થોડા એક પૈસા ઊપજાવ્યા અને તે લઈ તે પણ ડોશીની સાથે જવા નીકળ્યો. ડોશીને તે જરા પણ પરવડયું નહિ; પણ શું કરે! લાચાર. ભત્રીજાએ જતી વખતજ નિશ્ચય કીધો કે હવે વધારે વાર સ-

ગુર રાખી શકાતી નથી. માટે રસ્તામાં તેને ઠાર કરવી અને તેના પૈસા લઇ લેવા. પણ તે એટલી જાગૃત રહેતી હતી, તથા ત્યાં લોકોની આખી રાત એટલી તો વસ્તી હતી કે તેના દુષ્ટ વિચાર તેનાથી હજુ સુધી અમલમાં લવાયા નહતા. તેને લાગ મળતો નહતો તેથી તે ઘણો ખીજરાયા કરતો હતો, અને જેમ જેમ દહાડા ગયા, તેમ તેમ તેના ખૂની વિચાર વધારે દૃઢ થયા.

એક વખત મધરાતે સઘળા ભર ઊંઘમાં પડેલા હતા તે વખતે પેલો ભત્રીજો ઊઠયો, અને તે ડોશી પાસે જઈ એકદમ તેની ગળચી પકડી અને તે બૂમ પાડવાને મોં ઉઘાડે છે એટલામાં તેમાં એક ચીથરાનો ડૂચો ઘાલી દીધો. પછી ડોશીની ગળચી એવા જોરથી દાબી કે તે ગુંગળાઈને તુરત મરણ પામી. ત્યાર પછી તેની બગલમાંથી પોટલું કાઢી પાસેના ઝાડ નીચે એક ખાડો ખોદીને દાટ્યું. અને ત્યાં સારીપેઠે નિશાની રાખી પાછો સૂઇ ગયો.

પાઠ ૨૮. બે વેદાંતી બ્રાહ્મણો.

પહેલેજ દહાડે માધવ અને મોતીશા એકલા અને વાટ દેખાડનાર કોઈ ભોમિયો નહિ તેથી તેઓ ભૂલા પડ્યા, અને ધોરી રસ્તો છોડીને એક જંગલમાં પેઠા. જેમ જેમ તેઓ આગળ ચાલતા ગયા તેમ તેમ જંગલ વધારે ઘોર થતું ગયું, અને જ્યારે સાંજ પડી, ત્યારે ત્યાં એટલું તો અંધારૂં થઈ ગયું કે એક ડગલું પણ તેઓનાથી આગળ જવાયું નહિ. નિરાશ થઈને તેઓએ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને ઘોડા ઝાડ સાથે બાંધ્યા. અને જંગલી જનાવરોની દહેશતને લીધે તેઓ ઝાડ ઉપર ચઢી ત્યાં આખી રાત સૂઈ રહેવાનો મનસુબો કરતા હતા, એટલામાં પાસેનાં ઝાડમાંથી બે બ્રાહ્મણો હાથમાં નાગી તલવાર લઈને તેઓની સામા ઊભા રહ્યા. જ્યારે તે ચારો જણની આંખ મળી ત્યારે બ્રાહ્મણો બોલ્યા: "યજમાન રાજા, કલ્યાણમસ્તુ, અમે દક્ષિણા લેવા આવ્યા છીએ." માધવે આશ્ચર્ય પામીને તેઓની સામું જોઈને પૂછ્યું. 'ગોરમહારાજ, તલવાર ઊઘાડી રાખી દક્ષિણા માગતાં બ્રાહ્મણોને મેં મારી જીંદગીમાં આજેજ જોયા, તમારી હકીકત કાંઈ વિચિક્ષણ હશે, માટે કૃપા કરી તમે કોણ છો, તથા તમારો ધંધો શો છે તે કહો." બ્રાહ્મણો બોલ્યા: "યજમાન રાજા, અમે બે ભાઇઓ છીએ, અને અમે વેદાંતી ધર્મ પા-

જીએ છીએ. થોડાં વરસ ઉપર કાંઈ ધંધો ન મળવાથી અમે એવા તે દરિદ્રી થઈ ગયા, અને તેથી અમારી બાયડીઓ અમને એટલા રોજ ઠોક પાડવા લાગી કે કાંઈ પણ ધંધો કરવાનો અમે નિશ્ચય કીધો. એ-વામાં એક દહાડો એક વ્યાસજી વેદાંત ઉપર કથા કરતા હતા તે સાંભ-ળવાને બેઠા. કથામાં વ્યાસજી બોલ્યા; "આ જગત્ માયારૂપી છે. ભાઈઓ, એક બાજીગરનો ખેલ છે. જેમ જાદુગર લોકો નજરબંધી કરી ધૂળ હોય ત્યાં પાણી દેખાડેછે, તેમ માણસ સઘળું ખોટું દેખેછે. જગ-ત્માં આત્મા અને પરમાત્માનસિવાય બીજું કાંઈ નથી. જે જે પ્રાકૃતિક પદાર્થ આપણી ઇંદ્રિઓવડે માલૂમ પડેછે, તેઓ ખરેખર જગતમાં છેજ નહિ. એ તો માત્ર આભાસ છે. જેમ સ્વપ્નમાં આપણે હજારો વસ્તુઓ જોઈએ છીએ, આપણને શબ્દ સંભળાયછે, અને સઘળાં ઇં-દ્રિયસુખ મળેછે, પણ જાગ્યા એટલે તેઓમાંનું કાંઈ ત્યાં હોતું નથી, તેમ આ જગત્માં આપણી અવસ્થા સ્વપ્નવત્ છે. પદાર્થ કાંઈ છેજ નહિ. માટે રે ભાઈઓ! જગત્માં લોકો પૈસા મેળવવાને શ્રમ કરેછે તે સઘળો મિથ્યા છે. જેટલું લોકો મારૂં તારૂં કરેછે તે ફોકટ છે. અલ્યા, મારૂં કાંઈ નથી, અને તારૂં પણ કાંઈ નથી." એ કથા સાંભળીને અ-મારાં મન ઉપર એટલી તો અસર થઈ કે અમે વેદાંતી થઈ ગયા, અને મારા અને તારામાં કાંઈ અંતર ગણવો નહિ એવો નિશ્ચય કીધો. પછી એકવાર અમે અમારા યજમાનને ઘેર કાંઈ કામસર ગયા, ત્યાં એક પૈ-સાની થેલી પડી હતી, તે જોઇને અમે વિચાર કરવા લાગ્યા કે આને માનવી પૈસો કહેછે, પણ ખરેખરો તો તે છેજ નહિ, એ તો માત્ર આ-ભાસ છે. વળી જગત્ કારમું છે, તથા આવરદા ક્ષણભંગુર, તેથી એ પૈસા મૂકીને યજમાનને કોઈ દહાડો જવું પડશે, અથવા એ પૈસા યજ-માનને મૂકીને જતા રહેશે, એ બેમાંથી એક વાત તો નિશ્ચય બનવાનીજ. હવે યજમાન પૈસા મૂકીને હમણા જાય એવો સંભવ નથી, અને જાય તોપણ તેથી અમને લાભ કાંઈ થાય નહિ. ત્યારે પૈસાએ આજે યજ-માનને મૂકીને જવું જોઈએ. વળી મારૂં તારૂં એ સઘળું મિથ્યા છે, માટે યજમાનના પૈસા અને અમારા પૈસા એમાં ભેદ શો? એમ વિચારીને તે થેલી ઊંચકી લીધી, અને તે લઈને જતા હતા એટલે યજમાનના દુષ્ટ ચાકરોએ અમને પકડ્યા, અને યજમાનના કહેવાથી અમને રાજા આગળ લઈ ગયા, રાજાની પણ આંખ ઉપર માયાની અંધારી બાંધેલી

તથા તેણે મારાતારામાં ભેદ ગણ્યો, અને વેદવ્યાસજીના વેદાંત મતથી ઊલટો ચાલીને અમને પાંચ વરસ બંદીખાનામાં નાંખ્યા.

માધવને એ બે વેદાંતી બ્રાહ્મણોની વાત સાંભળી ઘણું હસવું આવ્યું, અને પેટના દુઃખથી તેઓના મગજ ઉપર અસર થઈછે એમ સમજીને તેઓને એક સોનાની મોહર આપી. તે લઈને આ બંને ઘણા પ્રસન્ન થયા અને આશીર્વાદ દઈ ચાલતા થયા.

પાઠ ૨૯. સંન્યાસ.

સંન્યાસી દુનિયાનો શી રીતે ત્યાગ કરેછે તેવિષે જે મનુસ્મૃતિમાં લખે- લુંછે તે સાંભળો.

"જ્યારે કોઈ કુટુંબના મુખ્ય માણસનું શરીર સઘળું ઢીલું પડી જાય, તથા નિમાળા સફેદ થાય, તથા તે છોકરાનાં છોકરાં જોય, ત્યારે તેણે વનવાસ કરવો. શહેરમાં જે ખાવાની વસ્તુઓ હોયછે તે તથા ઘરનાં વાસણકુસણ મૂકી દેઈને એકાંત વનમાં જવું. પોતાની વહુ ને છોકરાંને તજવાં, અથવા જો તે વહુની સાથે આવવાની ખુશી હોય તો તેને જોડે લેવી. તેણે પોતાની સાથે પોતાના ઘરનો અગ્નિ તથા હોમ કરવાનો સામાન સઘળો લેવો, અને વનમાં જઈને પોતાની જ્ઞાન તથા કર્મેંદ્રિયો ઉપર અખતિયાર રાખી રહેવું. ઋષિઓ જે ખાતા એટલે કંદ, મૂળ, ફળ, ઇત્યાદિ પવિત્ર વસ્તુઓ તેણે ખાવી. તેણે કાળા હરણનું ચામડું અથવા છાલનું વસ્ત્ર પહેરવું. સાંજ સવાર સ્નાન કરવું. માથા તથા દાઢીના નિમાળા વધારવા, અને નખ મોટા થવા દેવા. જે તેને ખાવાનું મળે તેમાંથી દાન વગેરે કરવું તથા તેના આશ્રમમાં જેઓ આવે તેઓનો સત્કાર કરી તેમને કંદ, મૂળ, ફળ, પાણી આપવાં. તેણે હમેશા વેદા- ભ્યાસ કરવો. ગમે તેવી વિપત્તિ આવી પડે તોપણ ધૈર્ય રાખી પરોપકાર કરવો; પરબ્રહ્મ ઉપર મન સ્થિર રાખવું, નિરંતર આપ્યાં કરવું, પણ કાંઈ દાન લેવું નહિ, અને સઘળા જીવવાળા પદાર્થો ઉપર દયા રાખવી. ભોંય ઉપર તેણે આગળ તથા પાછળ લપસવું, અથવા આખો દહાડો પગના એક આંગળા ઉપર ઊભા રહેવું, અથવા ઊઠ બેસ કર્યાંજ કરવી; પણ સૂર્યોદયની વખતે, બપોરે, તથા સૂર્ય અસ્ત થવાના સમયે તેણે સ્નાન કરવા જવું; ઊનાળામાં તેણે પંચાગ્નિ વચ્ચે બેસવું; એટલે ચાર અગ્નિ આસપાસ સળગાવવા, ને પાંચમો અગ્નિ માથે સૂર્ય. વરસાદના

દહાડામાં જ્યારે ભારે ઝાપટાં આવે ત્યારે એક પણ વસ્ત્ર ઓઢ્યા-વિના વરસાદમાં ઊભા રહેવું. શિયાળામાં તેણે હવાયલાં વસ્ત્ર પહેરવાં અને ધીમે ધીમે દેહકષ્ટમાં વધારો કરયાં કરવો. પછી શાસ્ત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે પોતાનો પવિત્ર અગ્નિ રાખ્યા પછી બીજો દેવતા સળગાવ્યાવિના ઘર વગર મૌન્ય વ્રત લઇને રહેવું, અને કંદ, મૂળ ખાવાં અથવા પત્રાવળીમાં, હાથમાં અથવા તૂમડીમાં શાહેરમાંથી ખાવાનું લઈ આવવું, અને તેમાંથી આઠ કોળિયા માત્ર ખાવા. જે બ્રાહ્મણ વનવાસ કરે તેણે આ તથા એવા બીજા નિયમો પાળવા જોઇએ, અને પોતાના આત્માને પરમાત્મા સાથે લીન કરવાને તેણે ઉપનિષદોનો અભ્યાસ કરવો. એ પ્રમાણે તેના આવરદાના ત્રીજા ભાગમાં વનમાં ધર્મનાં કૃત્યો કીધા પછી ચોથા ભાગમાં તેણે સંન્યાસી થવું. તેણે સઘળું સંસારી સુખ ત્યાગ કરવું, અને પરબ્રહ્મ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને મોત પણ માગવું નહિ, અને આવરદા પણ ઇચ્છવું નહિ. જેમ ચાકર પોતાનો પગાર લેવાને મહિનો પૂરો થવાની રાહ જોયછે તેમ તેણે તેના નિયમિત વખતને માટે વાટ જોઈ બેસવું."

હવે સંન્યાસી થવાની વિધિ નીચે પ્રમાણે છેઃ—પહેલાં તો એક સારો દહાડો શોધી કાઢવો, અને તે દહાડે તેણે સ્નાન કરવું, અને એક લૂગડાના દશ કકડા ભગવા રંગીને તેઓ સાથે લઈ મુકરર કીધેલી જગાએ જવું. એ દશ કકડામાંથી ચાર પોતાના ખપને વાસ્તે રાખવા, અને છ ક્રિયા કરાવનાર બ્રાહ્મણોને વહેંચી આપવા. સંન્યાસીએ બીજા સામાનમાં એક તો સાત ગાંઠાવાળો વાંસનો દંડ, બીજી તૂમડી, ત્રીજું હરણનું ચામડું, ચોથું રૂપા તથા તાંબા નાણું, ફૂલ, રાતા રંગેલા ચોખા, ચંદન ઇત્યાદી રાખવાં. પછી એક ઘણોજ બદ સ્વાદ રસ તૈયાર કરીને તેને આપેછે, અને ઇંદ્રિયોનું સુખ હવે ત્યાગ કીધું એમ જણાવવાને તે તે રસ પી જાયછે. પછી ગુરૂ તેના કાનમાં મંત્ર ભણેછે, તથા સંન્યાસ લીધા પછી શું શું કરવું તે તેને સમજાવેછે. પછી તે ભગવાં વસ્ત્ર પહેરેછે, નાતજાતનો ત્યાગ કીધો તે જણાવવાને તેનું જનોઈ તોડી નાંખેછે, અને ચોટલી બોડાવેછે. એ સઘળી ક્રિયા થઈ રહ્યા પછી દંડ, તૂમડી, તથા હરણનું ચામડું લેછે. અને તૂમડીમાંથી ત્રણ આચમન મંત્ર ભણીને કીધાં એટલે તે સંન્યાસી થયો ; પછી તેને સંસાર સાથે કાંઈ સંબંધ રહેતો નથી. સંન્યાસીએ હરેક સવારે સ્નાન કીધા પછી આખા શરીર ઉપર ભ-

સ્મનો લેપ કરવો, દહાડામાં એકવાર ખાવું, પાન સોપારી ખાવાં નહિ, બઇરાં તરફ દૃષ્ટિ પણ કરવી નહિ, દરેક મહિને દાઢી, મૂછ તથા માથું બોડાવવું, પાવડી પહેરવી, જ્યારે બહાર ફરવા નીકળે ત્યારે તેણે એક હાથમાં સાત ગાંઠાનો દંડ પકડવો, બીજા હાથમાં તૂમડી લેવી, અને બગલમાં હરણનું ચામડું ઘાલવું. તૂમડીમાં પાણી ઘલાય, અને ચામડું આસનને ઠેકાણે કામ આવે. તેણે ભિક્ષા માગી પેટ ભરવું, અને ભિક્ષા માગવાનો તેનો હક્ક છે. જો સંન્યાસી પાસે દ્રવ્ય એકઠું થાવ તો તેણે દાન કરી દેવું, અથવા તે વડે ધર્મશાળા, દેવસ્થાન, વાવ, કૂવા, વગેરે બાંધવાં. તેઓએ પોતાનો આશ્રમ નદી અથવા તળાવને કાંઠે રાખવો, કેમકે ત્યાં સ્નાન કરવાનું ઘણું સુગમ પડેછે.

પાઠ ૩૦. સંસારરૂપી મહાસાગર.

આ સંસાર એક મોટો વિકટ સાગર છે તેમાં કરોડો વહાણો હંકારાયછે. તે વહાણોમાં તેના ધણી પોતાની સાથે સંબંધ રાખનાર માણસો લઈને બેઠેલાછે. એ દરિયામાં અગણિત નાના મોટા ખડકો પાણીમાં ઢંકાયેલાછે તે ઉપર કેટલાંએક વહાણો ગર્ભપુરી બંદરમાંથી નીકળતાંજ અથડાઈને ભાગી જાયછે, અને તેમાં બેઠેલાં તમામ માણસો ગરક થઈ જાયછે. બીજાં કેટલાંએક થોડા આગળ ચાલ્યા પછી ડૂબેછે. એ પ્રમાણે એક પછી એક વહાણ એ ખડકોને લીધે ભાગતાં માલૂમ પડેછે, અને બીજાં નવાં ગર્ભપુરી બંદરની ગોદીમાંથી દરિયામાં બહાર પડેછે. આ એ રસ્તે જ્યાંસુધી વહાણો મુક્તપુરી બંદરે પહોંચે ત્યાંસુધી સાગરનાં મોટાં ઊછળતાં તોફાની મોજાંથી ઊંચાં નીચાં થાયછે, અને હમણા ડૂબશે, હમણા ડૂબશે એવી તેમાં બેસનારાઓને દહેશત રહેછે. દરિયામાં ડૂબેલા ખડકો સિવાય બીજા અગણિત ઊંચા આવેલા પત્થરના સીધી બાજુવાળા બેટો છે તે ઉપર લીલોતરી તથા રળિયામણા પર્વતો હોવાને લીધે ઘણા સુંદર દેખાયછે. વળી તે ઉપર દેખીતી ખૂબસુરત દુર્ગુણ નામની રાક્ષસીઓ બેશીને મધુર રાગથી ગાયન કરેછે. કટાક્ષથી વહાણમાં બેસનારાઓને ત્યાં આવવાને ઇશારત કરેછે. હવે વહાણધણીની સાથે જેઓ બેઠેલા હોયછે તેઓમાંથી કેટલાએક તેના ખરા મિત્ર હોયછે; કેટલાએક તો તે દુષ્ટ રાક્ષસીઓનાં સગાં તથા મદદગાર હોયછે, અને તેઓ વહાણધણીને તે બેટોમાં જવાને નિરંતર સમજાવ્યાં કરેછે. જ્યાં-

સુધી વહાણનું સુકાન વિવેકની પાસે હોયછે ત્યાંસુધી સામે પવને પણ તે સદ્‌ગુણોની સાંકડી નાળમાંજ તે વહાણ ચલાવશે. પણ તે રસ્તામાં તે વહાણધણીને મઝા પડતી નથી. તેના વહાણમાં બેસનારા પણ તેના શત્રુઓ તેના હમેશા કાન ભર્યા કરેછે, અને વિવેક જે રસ્તે વહાણ લઈ જાયછે તે રસ્તામાં કાંઈ જોવા જેવું નથી, તથા જ્યારે આવા સાગરમાં આવ્યા ત્યારે ત્યાંની સઘળી મોજ ચાખીએ નહિ તો ફેરો મિથ્યા એવી શીખામણ આપી વિવેક પાસેથી સુકાન છીનવી લેવડાવીને અવિચારને સુકાનીનું કામ સોંપાવેછે. પછી કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, સઢો ચઢાવવામાં આવેછે, અને તૃષ્ણાનો જોરથી પૂઠનો પવન આવવા માંડ્યો એટલે વહાણ સદ્‌ગુણની નાળમાંથી ખસડાઈને બહોળા દરિયામાં પડેછે. પછી જે રસીલા બેટ પાસે હોયછે તે તરફ વહાણ હંકરાયછે. આ વખતે નાળમાં વહાણવાળા બહાર પડેલાઓને મોટેથી પોકાર કરીને બેટ પાસે જવાની ખરાબી સમજાવેછે, તથા બીજા વહાણવાળા જેઓ તે બેટની પાસે લગભગ ગયા હોય તેઓને બેટની પત્થરની સીધી બાજૂઓ ઉપર અથડાઈને તેના કડકે કડકા થઈ જાયછે તે તેઓ દેખાડેછે, પણ મૂર્ખ વહાણધણી તેઓની વાત લગાર પણ કાને ધરતો નથી. દુર્ગુણ રાક્ષસીઓના મદદગાર તથા જાસુદો તેને સમજાવેછે કે જેઓ ભરદરિયામાં પડ્યા નથી, તેઓ તેની ખુશી જાણી શકતા નથી, તથા જેઓનાં વહાણ અથડાયાંછે તેઓના સુકાની સારા નહિ હશે, અથવા તેઓએ બેટ ઉપર જવાનો ખોટો રસ્તો પકડ્યો હશે; આપણને એમ થશે નહિ, અને એમ કરતાં જો વહાણને જોખમ લાગે એવો જરાપણ સંભવ લાગશે તો તુરત સઢ વીંટાળી લઈ વહાણ પાછું નાળમાં ઘાલી દઈશું. પણ નુકસાન લાગશે એવી નકામી બીકથી એક સાંકડી નાળમાં ચાલ્યાં કરવું, અને આ સાગરમાંના અગણિત બેટોમાં શું શું છે તે શોધ્યાવિના રહીએ તો વહાણ ચલાવવાની ખૂબી શી? એવી સલાહ માન્ય કરી વહાણ આગળ બેટ તરફ ચલાવેછે અને રસ્તામાં ડુબતાં બીજાં વહાણો જોયછે, તથા તે બેટની પાસે લાખો વહાણો ભાગતાં તેની નજરે પડેછે તોપણ તે બેધડક આગળ ચલાવ્યો જાયછે, એટલે સુધી કે તે વહાણ પણ બીજાઓની પેઠે તળીએ બેસેછે. તે વખતે તે રડે, શોક કરે કે પસ્તાય તે શા કામનું? જોત જોતામાં નીચે બેસતું જાયછે, પણ કોઈ તેને બચાવતું નથી, અથવા હવે બચાવવાનો વખત ગયો એટલે નાળમાંના ઘણાએક વહાણવાળાઓ તેઓની તરફ દોરડાં

ફેંકી તથા નાના નાના મછવા મૂકાવીને તેઓને ઉગારવાને જે મહેનત કરે તે સઘળી નિષ્ફળ જાયછે. ધન્ય છે એવા મદદ કરનારા વહાણવાળાઓને કે આટલી બધી લાલચ છતાં, આટલું બધું જોખમ વેઠીને, બલકે ડૂબતા તથા ડૂબવાની તૈયારી ઉપર આવેલા વહાણવાળાઓની ગાળ ખાઈને, તથા તેઓની તરફથી અપમાન સહીને તેઓને મુક્તપુરીના સાચા રસ્તા ઉપર લઈ આવવાને આટલો શ્રમ કરેછે! એ પરોપકારી પરમાર્થી વહાણવાળાઓની મહેનત હમેશા અફળ થતી નથી. અગરજો ઘણાં વહાણો તેઓની તરફથી સહાયતા આવ્યા પહેલાં અથવા આવ્યા છતાં પણ ભાગેછે તોપણ થોડાંએકને તો તેઓ બચાવી શકેછે, અને તેઓને પાછાં નાળમાં ઘાલી દેછે.

પાઠ ૩૧. આત્માનો ઉદ્ધાર.

આ સર્વથી અગત્યની બાબત ઉપર આ દુનિયામાં કેટલું થોડું ધ્યાન આપવામાં આવેછે! મારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો એ મારા જીવતરનું મુખ્ય કામ છે એવો વિચાર કેટલા થોડા લોક કરેછે! વાંચનાર, આ બાબત વિષે ઘણી કાળજી રાખીને તું એ પ્રમાણે ચાલ્યોછે? જો એવું હોય તો નીચે પ્રમાણે જરૂર બોલીશ.—

મારા શરીરમાં આત્મા છે. મારો આત્મા સુખ કે દુઃખમાં રહેવો જોઈએ. આ પૃથ્વી ઉપર હું થોડાં વરસ રહેવાનો છું. એટલામાં હું ગરીબ અવસ્થામાં ડુબી ગયો અથવા મોટો રાજાધિરાજ થયો તો શું થયું! મારા ભાઈબંધોએ મારો તિરસ્કાર કીધો કે મને માન આપ્યું તો શું થયું! મારૂં શરીર રોગી અથવા નિરોગી હોય, દુઃખથી અથવા સુખથી ભરેલું હોય તોપણ શું થયું! એ તો માત્ર થોડા વખતનું છે. આ સઘળી બાબત નજીવી છે. મોત નક્કી અને પાસે છે. મારા શરીરમાંથી પ્રાણ ગયો એટલે માટી સાથે માટી અને રાખ સાથે રાખ મળી જશે. મરતી વેળાએ, આ દુનિયા મારી છે, એમ કહું તો એથી મને શો લાભ થશે તથા એથી મને શું સુખ પ્રાપ્ત થશે!

પણ મારો આત્મા શરીરથી છૂટો પડ્યા પછી સુખી અથવા દુઃખી થશે; મારી મુક્તિ થશે કે નરકકુંડમાં મને ડૂબવું પડશે, આ, આ, અને માત્ર આજ મોટી અગત્યની અને જાણવાજોગ વાત છે.

ઈશ્વરના ક્રોધથી ઊગરવું અને સ્વર્ગમાં વાસ કરવો એ વિચાર મારે

પ્રથમ કરવો જોઈએ. જો એમજ હોય તો ચાલ હું મારા મનને ફરીથી પૂછી જોઉં કે કઈ દુનિયા વિષે મારી ઘણી આતુરતા છે? આ કે બીજી? કઈ વિષે મને ઘણીજ ફીકર ચિંતા છે?

શું હું વારે ઘડીએ પૂછતો નથી કે "હું શું ખાઈશ, હું શું પીશ, મને કેવા કપડાં મળશે?" પણ ખરા દિલથી મેં કયે દહાડે પૂછ્યું કે મારો ઉદ્ધાર થવા માટે મારે શું કરવું જોઈએ? જો મારા આત્મા વિષે મને ફીકર ચિંતા ન હોય તો નક્કી જાણવું કે મારી સ્થિતિ ખરાબ અને ભયભરેલી છે.

પાઠ ૩૨. પાપનું સુખ ઠગારૂં.

જે રૂપસુંદરીને વાસ્તે કરણ રાજાને આ સઘળું દુઃખ આવી પડ્યું, જેને વાસ્તે તેણે આ લોકમાં અપજશનો ગાંસડો બાંધ્યો, અને પોતાના રાજ્યને તથા શરીરને જોખમમાં નાંખ્યું, જે રૂપસુંદરીને વાસ્તે તેણે પોતાના અમર આત્માને મહા દુઃખના ખાડામાં નાંખ્યો, અને આ ક્ષણભંગુર જગતમાં હલકી જાતનું અનિશ્ચિત સુખ મેળવવામાં પરલોકમાંના સર્વોત્કૃષ્ટ, અમર્યાદ, અનંતકાળ સુધી પહોંચે એવા અચળ સુખ ઉપરથી હાથ ઊઠાવ્યો, તે રૂપસુંદરીને પણ એક ખુણામાં રહેવા દીધી અને તેની અપ્સરા જેવી કાંતિ તથા પરી જેવા વદનને જોવાથી જે અપાર સંતોષની તે આશા રાખતો હતો તે પૂરી ન પડતાં ઊલટો તે નજરે પડતાંજ. બલકે તેનો વિચાર મનમાં આવતાંજ, તેને ઘણોજ સંતાપ ઊપજતો હતો. હાયહાય! રૂપસુંદરી! રાજાની સાથે સમાધાન કરતી વખતે જે તારા મનમાં મોટી મોટી આશા હતી, તથા પટ્ટરાણીનું સુખ ભોગવવાની જે ઉમેદ હતી, તે સઘળી પાણીના પરપોટાની પેઠે ફૂટી ગઈ! તું રાજ્યમહેલના એક ખુણામાં પડી રહેલીછે, અને રાજાએ તને ન માની એટલે આખા મહેલમાં તું શૂન્ય જેવી થઈ પડીછે!

માણસનું મન કેવું ચલિત તથા અનિશ્ચિત છે! જ્યાંસુધી તેને કાંઈ વસ્તુ મળી નથી ત્યાંસુધી તેનાઉપર તેનો અતિ ઘણો મોહ રહેછે, અને તે તેને મેળવવાને તન, મન અને ધન સઘળું અર્પણ કરવાને તૈયાર થાયછે; અને મળ્યા પછી કેવું જતન કરી તેનો કેવો ઉપભોગ કરીશ, તે વિના મારાથી એક ઘડી પણ જીવાશે નહિ, અને આટલા દહાડા તે વગર ચાલ્યું એ કેવું આશ્ચર્ય, એવો વિચાર કરેછે. પણ તે એકવાર

મળી એટલે તે તુચ્છ જેવી તેને દેખાયછે, તેની કીમત પાણીના રેલાની પેઠે ઉતરી જાયછે, અને જે આઘેથી હીરો દેખાતો હતો તે પાસે આવવાથી એક કાચનો કડકો ઠર્યો તેથી તે બીજી નકામી વસ્તુઓમાં ભળી જાયછે, અને જેમ એક નાનું છોકરૂં રડીને એક રમકડું લેછે, અને તે મુકી બીજાને લેવાનું કરેછે, તેમ તેનું મન તે વાત ઉપરથી બીજી નવી વાત ઉપર દોડેછે. એ પ્રમાણે ફોકટ શ્રમ કરવામાં તેનું આખું આયુષ્ય વહી જાયછે, અને જે સુખ મેળવવાને તે તેનો અમૂલ્ય અવતાર અર્પણ કરેછે તે સુખ એક ભૂતના તાપણાની પેઠે આઘું, અને આઘુંજ જતું જાયછે.

પાઠ ૩૩. કરણ રાજાની જન્મોત્રી.

, કરણ રાજાના અંતઃકરણમાં પશ્ચાત્તાપનો કીડો જીવતો હતો તે તેને નિરંતર કોતરી ખાતો હતો, તથા દુષ્ટ કર્મનો અગ્નિ તેનામાં હોલવાયો ન હતો, તે સમયે તેના મહેલમાં રોજ રોજ જોશીઓનાં ટોળેટોળાં આવતાં હતાં, અને તે લોકોની કમાઈ તે વખતમાં એટલી તો વધી ગઈ કે સઘળા બ્રાહ્મણો તથા જતીઓનું બીજી વિદ્યાઓ પડતી મુકી જ્યોતિષશાસ્ત્રનો થોડો ઘણો અભ્યાસ કરવા ઉપર મન દોડયું. તેની જન્મોત્રી જોવાતાં જોવાતાં તથા ઘણાએકનાં હાથમાં જવાથી ફાટીને ચીથરા જેવી થઈ ગઈ, અને અગરજો કોઈ વૈદ્ય અથવા સુરઈયો તે ફાટેલા કાગળને વાસ્તે એક પૈસો આપતાં પણ આચકો ખાય, તોપણ જોશીઓએ સ્વાર્થરૂપી ચશ્મા પોતાની આંખે પહેરેલાં તેથી તેઓને તો તે ચીથરિયા કાગળના કટકામાં કુબેરના ભંડાર જેટલી સમૃદ્ધિ, રાજા કરણ જેટલી ઉદારતા, રાજા વિક્રમ જેટલો પરોપકાર, યુધિષ્ઠિર જેટલી સત્યતા, ભીમ જેટલું અંગબળ, અને અર્જુન જેટલું પરાક્રમ દેખાતું હતું. જ્યારે ઘણાં માણસો એકની એકજ વાત એક માણસને કહ્યાં કરે ત્યારે તે છેતરાઈને તેને માને એમાં કાંઈ ઘણું આશ્ચર્ય નથી. દુનિયામાં ઘણીએક વાતો ઘણાના કહેવા ઉપરથીજ મનાયછે, ત્યારે જેઓ જ્યોતિષશાસ્ત્ર સાચું માને તેઓ આવા આધાર ઉપરથી કહેલી વાત સહેલથી માન્ય કરે એમાં શી નવાઈ? વળી જે વાત આપણને અનુકૂળ હોય તથા માનવી ગમે તે ઉપર પ્રતિકૂળ તથા માનવાને અણગમો થાય એવી વાત કરતાં આપણો વધારે જલદીથી વિશ્વાસ બેસેછે, તેથી કરણ રાજાએ જોશીઓના કહેવા ઉપર ભરોસો રાખ્યો, તથા તેઓનાં વચન માનીને ખોટી આશાથી મનને દિ-

લાસો આપ્યાં કીધો, અને મહા રણમાં થાક તથા તરસથી કષ્ટાતો મુ-સાફર મૃગજળ જોઈને પાણીની આશા રાખી ચાલ્યોજ જાયછે તેમ કરણ રાજાએ આગળ સારાની ઉમેદ રાખી સંસારરૂપી પ્રવાસમાં શાંત મનથી ચાલવાનો નિશ્ચય કીધો.

પાઠ ૩૪. જગા બદલવાના ગુણ.

જગાના ફેરફારથી ઘણું કાર્ય થાયછે. જો શરીરે માંદા લોકોને જગા ફેર થવાથી ઘણીવાર આરામ થાયછે તો મનના રોગીઓનું દુઃખ તેમ કીધાથી શામાટે નિવારણ નહિ થાય? વળી જેઓને પશ્ચાત્તાપની મહાપીડા નડેછે તેઓને જગા બદલવાથી ઘણો ફાયદો થયાવિના રહેતો નથી. જગતમાં જે જે વસ્તુઓનું આપણને જ્ઞાન થાયછે તેઓની પ્રતિમા આપણા સ્મરણસંગ્રહસ્થાનમાં રહેલી હોયછે. પણ ત્યાં તેઓ એકલી હોતી નથી. હરેક પ્રતિમાને વીંટલાયલી કેટલીએક *હકીકત હોયછે તે સુખદાયક અથવા દુઃખદાયક હોય તોપણ જ્યારે વિચારશક્તિ વડે તેઓમાંથી એક પ્રતિમા તે સંગ્રહસ્થાનમાંથી બહાર નીકળેછે એટલે તેની સાથેની હકીકત પણ તેની સાથે આવેછે. જ્યારે પરદેશમાં સ્વદેશ યાદ આવેછે ત્યારે તેની સાથે આપણાં માબાપ, સગાંવહાલાં, ઓળખીતા લોકો, મિત્રો, આપણો નાનપણનો વખત, તેની ખુશી, જુવાનીનો વખત, તેમાં ભોગવેલાં સુખ, એ વગેરે હજારો વાતો તેની સાથે ધશી આવેછે અને તેમાંથી કેટલીએકથી આપણને સુખ અને કેટલીએકથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાયછે. તેમજ જે માણસે ખૂન જ્યાં કીધેલું હોય ત્યાં તે રહે તો તે જગા ઉપરથીજ ખૂન વિષેના ભયંકર વિચારો તેના મનમાં નિરંતર આવ્યાંજ કરે, અને તેથી તેને જરાપણ સુખ શાતા વળે નહિ. એથી ઊલટું તે જો તે જગા છોડીને બીજે ઠેકાણે જાય તો ત્યાંની નવી વસ્તુઓની પ્રતિમા તથા તેઓની સાથેની નવી હકીકતો સ્મરણસ્થાનના મથાળા ઉપર ભરાય, અને નીચે દબાયેલી પ્રતિમાઓને ઉપર આવવાનું કઠણ પડે, તેથી તેઓ કોઈ કોઈ વારજ નીકળી આવી તેને ઉપદ્રવ કરે. એવી રીતે નવી પ્રતિમાઓનો સંગ્રહ વધારે વધારે થવાથી જૂની ઉપર ભાર વધારે થાય, અને તેઓ વધારે દબાતી જાય અને તેનું પરિણામ એ થાય કે મનને વધારે વધારે સુખ તથા શાંતિ થતી જાય. એવું જગા બદલવાનું માહાત્મ્ય છે.

પાઠ ૩૫. હવે બધું સૂઝેછે.

એક રાતના મારી આંખ જલદીથી ઉઘડી ગઈ અને હું આ પ્રમાણે વિચારમાં પડ્યોઃ—"મારી ઉમર એકાવન વરસની થઈ. આજકાલ કરતાં એકાવન વરસ ગુજરી ગયાં. આ શો ગજબ! હવે ઘણાં વરસ જીવીશ એવું મને લાગતું નથી. જીવી જીવીને હવે પાંચ સાત વરસ વધારે જીવીશ. એટલાં એકાવન વરસ જતાં વાર ન લાગી તો હવે પાંચ કે સાત વરસ નીકળી જતાં શો વિલંબ લાગશે? એ પાંચ કે સાત વરસ કાલ કહેતામાં નીકળી જશે, ને મોતના દૂત આવીને મારી ગરદન ઉપર બેસશે.

પણ અરે મારા જીવ! તેં હજુ સુધી તૈયારી કીધી નથી. તારા કોણ જાણે શા હાલ થશે! તારાં બધાં વરસ પાણીમાં ગયાં. તેં ઈશ્વરને એક પણ દિવસ નિરાંત કરીને તારા અંતઃકરણથી ભજ્યો નહિ. તેં દુરાચરણને વાસ્તે પશ્ચાત્તાપ કરીને તેની પાસે માફ માગી નહિ.

મેં ઘણી વખત મોઢેથી ઈશ્વરનું નામ લીધુંછે. ઘણી વખત ઈશ્વરની પ્રાર્થના કીધીછે, પણ તેમ કરતી વખતે મારું દિલ સાફ અને નિર્મળ રાખ્યું નથી. પ્રાર્થના કરતી વેળાએ મારા મોઢામાંથી જે શબ્દ નીકળતા હતા તેનો અર્થ પણ હું સમજતો નહિ હતો, અને સમજવાની ઇચ્છા પણ કોઈ દિવસે નહિ કીધી. પ્રાર્થના કરતી વેળાએ મારું મન હજારો વસ્તુ ઉપર દોડતું હતું. ઈશ્વરને એકચિત્તે ભજવાના સહેલા કામમાં મેં આટલી બધી ગફલત કીધી! દહાડાના ચોવીસ કલાક તેમાં બે કલાક પણ મેં મારા ઈશ્વરનું ભજન કીધું નહિ, અને મારાં પાપનો ખરા અંતઃકરણથી પશ્ચાત્તાપ કરીને તેની પાસે ક્ષમા માગી નહિ.

આવું સહેલું કામ હું નહિ કરી શક્યો! એમાં મને એક દોકડાનો કે પૈસાનો પણ ખર્ચ બેસતો નહિ હતો. એમાં મને મોટો બોજો પણ ઊચકવો પડતો નહિ હતો. અરે! આવું વગર ખર્ચનું અને વગર મહેનતનું કામ પણ હું કરી નહિ શક્યો! મારો સઘળો વખત આળસમાં, લોકની નિંદા અને ચાપલુસી કરવામાં તથા તરકટ અને દગલબાજી કરવામાં ગુજાર્યો! ખરેખર મેં મારા વરસો પાણીમાં નાખી દીધાં! અરે! આ કેટલો પશ્ચાત્તાપ થાયછે! પણ ઘણું મોડું થયું.

હવે કદાચ હું સદ્ગુણે આચરી ઈશ્વરની ભક્તિ કરું પણ તે શા કામનું? ક્યાં એકાવન વરસ, અને ક્યાં પાંચ કે સાત વરસ? મારી

આસપાસ સર્વ માણસ ભર ઊંઘમાં સૂતેલાંછે; અને મને મોટી ફીકર અને પશ્ચાત્તાપ થાયછે. મને સૂઝતું નથી કે મારી ઉપર હવે શી કમબખ્તી ગુજરશે! હે જગત્પતિ! હે મહાદયાળુ! હે પરમકૃપાળુ! હે સર્વશક્તિમાન્! તું મને મદદ થા. મને સૂઝતું નથી. હવે હું શું કરૂં! મને મારી ભરજુવાનીના દિવસ હમણા યાદ આવેછે. પ્રાર્થના કરવાનો રાતનો વખત રંડીબાજીમાં, ખ્યાલટપ્પામાં, અને બદફેલીમાં ગુજાર્યો. દિવસે રૂડાં કામ કરવાનો વખત આળસાઇમાં, ગપ્પાં મારવામાં અને લોકોની નિંદા કરવામાં ખોયો. મારી ભરજુવાનીના દિવસ હમણા મને સાંભરેછે. અરે મારી જુવાની! તેં તારો ખીલતો વખત માણસ જાતનું રૂડું કરવામાં તથા ઇશ્વરનું સ્મરણ કરવામાં નહિ ગુજાર્યો!

પાઠ ૩૬. ઈશ્વર ઉપર ભાવ.

સર્વે મનુષ્યે અને તેટલા માટે તેં મારા પ્રિય વાંચનાર, અને મેં પોતે પાપ કીધાંછે, એટલે આપણે ઇશ્વરના નિયમ ભાગ્યાછે. કારણ દુનિયામાં કોઇ પવિત્ર નથી. એવો કોઇ નહિ હશે કે જેણે ઇશ્વરનો કાયદો બધી વાતમાં સાચવ્યો હશે.

આપણે હરેક ભૂંડું કામ કરવામાં, હરેક અણઘટતો બોલ બોલવામાં, હરેક માઠી ઇચ્છા કરવામાં તેનો કાયદો ભાગ્યોછે. આ જે અન્યાય આપણી ઉપર મૂકવામાં આવ્યોછે તે મોટો છે, પણ તે ખરો છે એ કોઇથી ના કહેવાશે નહિ.

આપણાં મન સુધારવા માટે ઇશ્વરની ખરા અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરીને ચાલો આપણે આ વિષે વિચાર કરીએ. ચાલો આપણા ઇશ્વરની મુખ્ય આજ્ઞા તપાશીએ. ઇશ્વર કરતાં બીજી વસ્તુ ઉપર વધારે પ્રેમ અને વધારે ભાવ રાખીને તથા ઇશ્વર કરતાં બીજાએો ઉપર વધારે ભરોસો રાખીને આપણે ઇશ્વરના અપરાધી ઠર્યા છીએ.

ઇશ્વર ઉપર ભાવ રાખવો જોઇએ, તે આપણાથી પૂરી રીતે બન્યું નથી. આપણે ઇશ્વરની પ્રાર્થના ખરા દિલથી કોઇજવાર કીધીછે અને ઘણી વેળા વગર દિલની ભક્તિ કરીને આપણે અપરાધી થયા છીએ. પ્રાર્થના કરવામાં ગંભીર મન, ખરી અદબ અને ખરા દિલની પ્રીતિ જોઇએ તે દેખાડવામાં અરે આપણે કેટલા પાછળ પડચા છીએ!

પ્રાર્થના કરવામાં વગર વિચારે અને વગર ધારતીએ ઇશ્વરનું નામ

કેટલી વખત મોંમાંથી કહાડયુંછે ? જેઓ તેનું નામ ફોકટ લેછે તેઓને ઈશ્વર અપરાધી ગણશે.

પાપી મનુષ્ય ! તારા મોંઢા ઉપર જોરથી એક તમાચો માર અને બોલ કે હું અપરાધી છું. નીતિસંબંધી સઘળા કાયદા સમજવાની જરૂર છે. તારા પડોશી ઉપર, તારા ભાઇબંધ ઉપર તું શું પ્રીતિ રાખેછે ? તારા ભાઇબંધોને નુકસાન ન પહોંચે એવું સદા તેં કર્યુંછે ? તારાં માબાપની આજ્ઞા તોડીને તું શું કદી અપરાધી થયો નથી ?

તું શું જાણતો નથી કે વગર કારણે ક્રોધ કરવો એ પાપ છે ? તું શું જાણતો નથી કે દરએક કામરૂપી અપવિત્ર ઇચ્છા એ વ્યભિચાર કર્યા બરાબર છે ? તું શું જાણતો નથી કે પ્રત્યેક છૂપી દગાઇ, તથા તારી શક્તિ પ્રમાણે ગરીબને સહાય થવામાં તારી ગફલત, એ ચોરી કર્યા બરોબર છે ?

ખરેખર જે કામ કરવાને કાયદો મના કરેછે તે કામ કરીને તથા જે કામ કરવાને કાયદો આજ્ઞા આપેછે તે કામ ન કરીને સર્વે મનુષ્યોએ પાપ કર્યુંછે. ત્યારે મેં જે કર્યુંછે અને જે નથી કર્યું તે બેહુવડે મેં પાપ કર્યુંછે.

ત્યારે મારી સ્થિતિ કેવી છે ! પાપ અને દુઃખથી ભરેલી છે. મને તેઅત્યારસુધી કેમ માલૂમ ન પડી ? કેમકે સત્યના પ્રકાશની સામે પાપે મારી આંખને આંધળી કરી મૂકી હતી.

પાઠ ૩૭. બાયડીના ગુણ.

કરણ રાજાની મોટી કુંવરી આઠ વરસની હતી તે ઘરમાં સઘળું બઇરીનું કામ કરતી, અને તેની સંભાળથી તથા તેની ઘરબાબતની સઘળી ગોઠવણથી તેના બાપના ઘા ધીમે ધીમે રૂઝાવા લાગ્યા, અને તે કેટલીક વાર પછી બિલકુલ સારો થયો. માણસના સુખને વાસ્તે બઇરાં કેટલાં અગત્યનાં છે તેઓની ખોટ જ્યાં હોય ત્યાંજ જાણવામાં આવેછે. તેઓનો ઉપયોગ ઘણા લોકો બરોબર સમજતા નથી, તથા તેઓની કીમત જોઇએ તેટલી તેઓ કરતા નથી. પુરૂષ અને સ્ત્રીના ગુણોમાં પરમેશ્વરે મોટો તફાવત રાખેલોછે. અગર જો કેટલાએક પુરૂષોમાં બઇરાંના ગુણો અને કેટલીક નારીઓમાં નરના ગુણો હોયછે, તોપણ સાધારણ નિયમ એ નથી. તે નિયમ એવો છે કે પુરૂષોમાં કામ કરવાના અને સખ્ત

ગુણો આપેલાછે; અને બાઇડીઓમાં સહન કરવાના અને નરમ ગુણો માલુમ પડેછે. દયા, મનની કોમળતા, ધૈર્યતા વગેરે બીજાઓને સુખી કરવાને જરૂરના ગુણો ઘણું કરીને બઇરાંમાં વધારે હોયછે. એજ કારણને લીધે તેઓ ઘર ચલાવવાને તથા પોતાના ધણીને સુખ ઊપજાવવાને વધારે લાયક છે. જ્યારે પુરૂષ કોઇ આફતમાં આવી પડેછે ત્યારે તેને બઇરી સિવાય બીજું કોઇ શાંત કરી શકતું નથી. જ્યારે તેના મનમાં ગુસ્સો ચઢી જાયછે ત્યારે તેની મનોવૃત્તિઓને નરમ પાડવાને તેનેજ ઇશ્વરે નીમેલીછે; પણ વિશેષ કરીને જ્યારે તેના ઉપર મંદવાડ આવી પડેછે, જ્યારે તેની એક નાના છોકરાની પેઠે બરદાસ્ત લેવી પડેછે, જ્યારે તેનો સ્વભાવ એવો ચીઢિયો થઇ જાયછે કે તેનો બોલ બીજા કોઇ સાંખી શકતા નથી, તેજ વખતે બઇરીનું ખરેખરૂં કામ પડેછે, તેજ વખતે તેની ખરી કીમત થાયછે; અને તેજ વખતે તેનું દુઃખ મટાડવાને પરમેશ્વરે તેને મોકલી હોય એમ પુરૂષને લાગેછે. તેની ચાકરી કરવાની રીતથીજ અર્ધું દરદ ઓછું થાયછે. તેના મધુર શબ્દો સુખકારી ઓસડ જેવા થઇ પડેછે, અને તેના નરમ હાથ શરીર ઉપર ફરેછે એટલેજ ઘણી ઠંડક થાયછે. માણસને તેની જીંદગીના હરેક ભાગમાં સ્ત્રીથી સુખ મળેછે. નાનપણમાં તેને માની ઘણીજ જરૂર હોયછે, બલકે તેના આવરદાનો આધાર ઘણું કરીને તેની મા અથવા બીજી કોઇ બઇરી હોયછે. મોટપણે તેની સ્ત્રીવડે તે સંસારરૂપી સાગરમાં વધારે ચેનથી સફર કરી શકેછે, અને જો કમનસીબથી તેની સ્ત્રી તેના પહેલાં મરણ પામે તો કેટલુંક બઇરીનું કામ તેની દીકરી ચલાવી શકેછે. કરણ રાજાને પણ તેજ પ્રમાણે થયું. કનકદેવીનું સઘળું લક્ષ પોતાના બાપને આરામ કરવા તરફ તથા તેની પીડા જેમ બને તેમ ઓછી કરવા તરફ હતું, અને તેમ કરવા સારૂ, તેની ઉમર પ્રમાણે તેનાથી જેટલો બની શક્યો તેટલો તેણે શ્રમ કીધો અને પરમેશ્વરની કૃપાથી તે સઘળો સફળ થયો.

પાઠ ૩૮. મોત—એ પાપની શિક્ષા છે.

આપણા વિચારથી, આપણા વચનથી અને આપણા કામથી જે જે પાપ કરીએ છીએ તેની ખરી અને વાજબી શિક્ષા આત્માનું મોત છે.

પણ મોત એટલે શું? આપણા શરીરનું મોત એટલે તેમાંથી પ્રાણ છૂટો પડેછે તે. આપણે પાપી છીએ, અને જે દુઃખ અને દરદ આપણા

શરીરને મરવાની તૈયારી કરાવેછે, તે દુઃખ અને દરદમાં એ પાપની અસર આપણને ઊઘાડી રીતે માલૂમ પડેછે.

આપણે મરનાર પ્રાણી છીએ. કાયાના મોતથી અથવા કાયામાંથી પ્રાણ ગયાથી માટીની કાયા માટીમાં મળી જાયછે. પણ મોતનો અર્થ એથી પણ વધારે થાયછે—આત્માનું મોત.

જે પ્રમાણે કાયાના કરતાં આત્મા વધારે કીમતી છે તે પ્રમાણે આત્માનું મોત કાયાના મોત કરતાં વધારે બિહામણું છે. આલોકને અને પરલોકને વિષે ઈશ્વરથી આત્માનું છૂટું પડવું, એ આત્માનું મોત જાણવું. જેટલો સંબંધ આપણી કાયા તથા આત્મા વચ્ચે છે, તેથી વધારે સંબંધ આપણા આત્મા અને ઈશ્વર વચ્ચે છે.

આત્માના મોતથી આપણાં હવે પછીનાં સુખનો તમામ નાશ થાયછે, કેમકે પ્રજાપતિની કૃપામાં સુખ છે અને તેના ક્રોધમાં મોત છે. મારા પ્રિય મિત્ર! ઈશ્વરની કૃપાથી આપણે પ્રાણી જાગૃત થયા નહિ હોઇએ તો આ આપણી સ્થિતિ છે.

આપણે પાપ અને અપરાધમાં મુએલા છીએ. અને આપણે આ દુનિયા છોડીએ તેની પહેલાં ઈશ્વરકૃપાથી જાગૃત ન થઈએ તો આવી માઠી અને દુઃખ ભરેલી સ્થિતિમાં આપણે સર્વકાળ રહેવું પડે.

અરે !! આત્માના મોતના વિચારથી આ દુનિયામાં બેહદ દુઃખ મનમાં ઊપજેછે તો આવતી દુનિયામાં કેટલું અત્યંત દુઃખ ખમવું પડશે તેનો વિચાર મુદ્દલ થઈ શકતો નથી.

પાઠ ૩૯. ઘેરી લીધેલા શહેરમાં દુકાળનું વર્ણન.

શહેરમાં અનાજની ખોટ હતી. જ્યારથી શહેરમાં લશ્કરનો તથા આસપાસનાં ગામના લોકોનો જમાવ થયો ત્યારથીજ અનાજ ઘણું મોંઘું વેચાવા લાગ્યું, અને પહેલવહેલાં તો ગરીબ લોકોનો મરો થયો. પણ લડાઈ જલદીથી પૂરી થશે, અને અનાજ બહારથી આવી પહોંચશે એ આશાથી લોકો ધીરજ રાખી દુઃખ વેઠી બેશી રહ્યા. પણ લડાઇનો પાર આવ્યોજ નહિ, અને દુકાનોનો સઘળો માલ ખપી ગયો. સિપાઇઓ તથા બીજા લોક બૂમાબૂમ પાડવા લાગ્યા; રસ્તામાં રોજ ઘણા લોકનાં મુડદાં પડેલાં દેખાતાં હતાં; લોકો છેક નિરાશ થઈ ગયા, અને ભૂખના

મારેલા ઘેલા જેવા થઇને લૂંટવા નીકળ્યા. એક સવારે શહેરનો તમામ કચરો એટલે હલકા લોક હથિઆર લઈ નીકળ્યા; અને બધે ઠેકાણે પથરાઈ જઇને લોકોનાં ઘર ફાડી માંહે પેઠા. તેઓની જોડે લશ્કરના સિપાઈઓ પણ સામિલ થયા, અને હરેક ઘરમાં અનાજનો જે સંગ્રહ હતો તે લઈ ગયા. રસ્તામાં કાપાકાપી ચાલી, લોહી વહ્યું, મુડદાંઓ રસ્તામાં પડ્યાં, અને શોરબકોર સઘળે થઈ રહ્યો. દ્રવ્યવાન લોકોએ ગમે તેટલો અટકાવ કીધો અને તેમ કરવામાં ઘણાએકના જીવ ગયા, તોપણ તેઓનું કાંઈ ફાવ્યું નહિ. તેઓનાં ઘરનું સઘળું અનાજ લૂંટાઈ ગયું, અને હવે તેઓને ભૂખે મરવાનો દહાડો આવ્યો. પણ થોડા દહાડા વહી ગયા એટલે પેલું લૂંટેલું અનાજ થઈ રહ્યું, એટલે સઘળા સરખા થઈ ગયા. હવે દુકાળ રાક્ષસે પોતાનું ખરેખરૂં રૂપ પ્રકાશ્યું, અને હવે ભૂખનું દરદ સઘળાને સરખું લાગવા માંડ્યું. આવી વખતે તે બિચારા લોકની દુર્દશાનું યથાસ્થિત વર્ણન કરવું ઘણું મુશ્કેલ છે. જો બરાબર થઈ શકે તો તેથી દયાવૃત્તિને ઘણો આચકો લાગે; ને શરીરમાંનું સઘળું લોહી ઠરી જાય. રસ્તામાં લોકોના ચહેરા જોવાથી ચીતળી ચઢ્યા વગર રહેજ નહિ. તે બિચારા ભૂખે મરી ગએલા માણસોનું શરીર લોહી ઊડી જવાથી ધોળું ફક જેવું થઈ ગયું હતું; તેઓમાંથી માંસ તથા ચરબી પીગળી જવાથી હાડકાં સઘળાં બહાર નીકળી આવ્યાં હતાં; તેઓના ચહેરા ફીકા, સૂકાઈ ગએલા, તથા ખડબચડા થઈ ગએલા હતા; અને તેઓ એવા તો બિહામણા થઈ ગયા હતા કે તેઓમાં અને ભૂતમાં કાંઈ અંતર રહેલું નહતું. વળી એવા ભયંકર ચહેરા ઉપર તેઓનાં મનના સઘળા દુષ્ટ વિચારો બહાર નીકળી આવેલા હતા. દ્વેષ, અદેખાઈ, ક્રોધ, મરવા તથા મારવા વિષે બેપરવાઈ તથા ભૂખથી યમરાજાના દરવાજા આગળ આવી પહોંચેલા લોકોમાં જે જે નઠારા ગુણો પ્રગટ થઈ આવે તે સઘળા તેઓનાં મોં ઉપર સાફ માલૂમ પડતા હતા. સારાંશ કે તેઓના ઉપર ખુદ મોત આવીને બેઠું હતું, અને જો તે માણસનું રૂપ ધારણ કરે, તો તેનું સ્વરૂપ આ લોકોના જેવું બરાબર થાય. એ તો આપણે તેના બહારના દેખાવનું વર્ણન કીધું; પણ તેઓનાં મનમાં જે ગડબડાટ થઇ રહી હતી, ભૂખને લીધે તેઓને જે મહાવેદના થતી હતી, તેનું બયાન તો વૈદ્યકશાસ્ત્રમાં જેઓ પ્રવીણ હોય તેઓજ કરી શકે, તથા જેઓને તે વાતનો અનુભવ થાય તેઓનેજ તેની ખબર પડે. રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં કેટલાએક તમર ખાઈને

પડી જતા, અને તત્કાળ મરણ પામતા; અથવા તેઓ એક બે દિવસ સુધી તેવી હાલતમાં રીબાયાં કરતાં. જ્યાં સઘળા ઉપર સરખીજ આપદા આવી પડેલી, ત્યાં એક એક ઉપર દયા કોણ લાવે? તથા તેનું દુઃખ મટાડવાને કોણ ઉપાય કરે? માટે તેઓ રસ્તામાં પેલા મુએલા માણસોની સાથે જીવતા પડી રહેતા હતા. કેટલાએકથી તો બહાર નીકળાતુંજ નહતું. તેઓ ભૂખથી એવા અશક્ત થઈ ગયા હતા કે તેમનાથી ઊઠાતું પણ નહતું. તેઓ ઘરમાં સૂતા સૂતા બરાડા બરાડ પાડતા હતા. નાનાં નાનાં છોકરાં રસ્તામાં ટવળતાં હતાં, અને પછાડા મારી મારીને મરી જતાં અથવા મરણતોલ થઈને ભોંય ઉપર પડતાં. છોકરાંની મા ઘેલી જેવી આણીગમ તેણીગમ દોડતી, અને કડકો રોટલો જે તેણે છુપાવી રાખ્યો હોય તે પોતાનાં હાડકાંના પિંજર જેવાં સુકાઈ ગએલાં છોકરાંને ખવડાવતી, અને તેટલો સૂકો રોટલો પણ કોઈ હરામખોર આવે તો તેના હાથમાંથી લઈ જાય માટે તે ચોતરફ જોયાં કરતી. કેટલીએક બઈરીઓની નજર આગળ તેઓનાં નાનાં નાનાં કુમળાં બાળક તરફડીને મરી જતાં તેને જોઈ તેઓ ડોળા બેબાકળા કરી મોં ઊઘાડું રાખી ઊભી રહેતી. પોતાને ખાવાને મળે નહિ, એટલે દૂધ તો ક્યાંથીજ આવે! માટે ધાવણાં છોકરાં પીલાઈ પીલાઈને મરી જતાં હતાં. તેઓનાં દરદથી તથા ભૂખથી તેઓની માની પણ તેવીજ અવસ્થા થતી હતી. ઘરડા અશક્ત ડોસાઓ તથા ડોશીઓ પડીપડીને મરતાં હતાં અને ભરજુવાનીમાં આવેલાં સ્ત્રીપુરૂષો પણ કાળચક્રના સપાટામાં આવી ગયાં હતાં. દુકાળની આગળ બધી જાતના, ઉમરના તથા પદવીના માણસો સરખાજ હતા. મોત ચોતરફ ફરતું હતું. તેના હાથમાં ઘણું કામ આવી પડ્યું હતું. ગરીબ લોકોનાં મુડદાં રસ્તામાં, ગલીમાં અને ઘરોમાં કોહી જતાં હતાં. તેઓને બાળવા જવાની કોઈમાં શક્તિ રહી ન હતી, તથા જ્યાં સઘળાને મરવાની આશા સરખીજ ત્યાં પછી એક એકની શરમ બિલકુલ રહી નહિ.

પાઠ ૪૦. ઈશ્વરને જવાબ દેવો પડશે.

પ્રિય વાંચનાર, તું અને હું મરણાધીન છીએ. આપણે આપણા ઘણાએક મિત્રોને તથા સગાંવહાલાંને મરણ પામતાં દીઠાંછે. ઘણાએક આપણા જેવા જુવાન અને જીવી શકે તેવા આ દુનિયા છોડીને ચાલતા થયાછે. તેમાંના કેટલાએક લાંબી મુદતના અને પીલાતા દરદથી

અને કેટલાએક ઓચિંતા એકાએક ઘસડાઈ ગયાછે. તેઓની પછવાડે અવિચળ જગામાં આપણે ક્યારે જઈશું એ માત્ર ઈશ્વર જાણેછે.

આપણે આપણા મોતનો દહાડો જાણતા નથી. આપણો વખત ઈશ્વરના હાથમાં છે. કદાચ મરવાનો વખત આજે રાતનો હોય, પણ આપણે એટલું તો નક્કી જાણીએ છીએ કે મોતનો વખત જરૂર અને ખચીત આવશે. આપણે એટલું ખચીત જાણીએ છીએ કે, તે વખત ઘણો દૂર નથી; પણ તે કેટલો પાસે છે તે આપણે જાણતા નથી.

આ ખરૂં હોય તો આપણાં પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરવા માટે કાલ ઉપર વાત રાખવી એમાં કેટલી મૂર્ખાઈ છે! આપણે કાલે જીવીશું એવી આપણી ખાતરી નથી. ખરો પશ્ચાત્તાપ ઈશ્વરની બક્ષિશ છે તે કરવો. જો આપણે મૂકી દઈએ તો ઈશ્વર આપણને શું કહેશે? તે ખચીત એમજ કહેશે કે મેં તમને બોલાવ્યા, પણ તમે આવ્યા નહિ. મેં મારો હાથ લાંબો કર્યો, પણ તમે માણસે તેની દરકાર કરી નહિ. તમે મારી સઘળી આજ્ઞા તોડી, અને મારા ક્રોધની મુદ્દલ દરકાર કરી નહિ.

તમારી કેવળ ખરાબી થઈ એવી જ્યારે તમારામાં ધાસ્તી પેદા થશે. તમારી ખરાબી તોફાની વંટોળીઆની પેઠે જ્યારે ગડગડતી તમારાઉપર આવી પડશે, ત્યારેજ તમે તેને બોલાવશો તો તે સાંભળશે નહિ; ત્યારેજ તમે તેને શોધવા નીકળશો તો તે મળશે નહિ, કારણ તમે ઈશ્વરની આજ્ઞાઓનો ધિક્કાર કર્યો અને તેની ધાસ્તીની દરકાર કરી નહિ.

મરી ગયા પછી આપણે સર્વેને તેના દરબારમાં ઊભા રહીને આપણાં સારાં નરસાં કામનો જવાબ દેવો પડશે. જુવાન અને ઘરડા, ગરીબ અને તવંગર સર્વેને જવાબ દેવો પડશે. વાંચનાર, તું અને હું ત્યાં જઈશું પણ તે શાને માટે? સર્વ શક્તિમાન ન્યાયાધીશને આપણા સર્વે છૂપા વિચારનો અને સર્વ છૂપાં કર્તુકનો જવાબ આપવાને માટે.

ત્યારે રે મારા મિત્રો! ચાલો આપણે આપણાં મનને વારેઘડીએ એ દહાડાની યાદ દેવડાવીએ, અને દર ઘડીએ પ્રભુજીની પ્રાર્થના કરી દુરાચરણ અને બદફેલીથી દૂર રહેવાની તજવીજ કરીએ. કારણ એક દિવસ એવો આવશે કે આંખના પલકારામાં આ દુનિયામાંથી મોત ઘસડી લઈને પ્રભુજીના દરબારમાં આપણને ઊભા રાખશે.

A WORD TO THE SCHOLARS.

I wish here at the outset to warn scholars against the mischievous mistake that there can be but one correct translation of any given Gujarati sentence. In an analytical language like the English, abounding in auxiliary verbs and particles, there must be great freedom of speech if only the speaker know how to use his freedom lawfully. It is, therefore, quite possible for a Gujarati sentence to be expressed in English in a variety of ways. When a sentence seemed peculiarly difficult, I have sometimes given the English order of the words and sometimes even the English words, but in neither case is a boy to conclude that the method pointed out by me is the only correct one. His teacher may suggest another one. In some instances I have myself given two or more English equivalents. The pupil is to note and learn all, but he should not disfigure his written exercise by introducing into it more than one

NOTES. ટીકા.

૧. ઉદ્યોગ.

જે દિવસ ગયા The definite article is not required before the noun in this sentence, as the assertion is made, not of some particular days જે ગયા, but of any days જે ગયા. So also with all similar assertions. For example, Boys (in singular 'A boy') who will not prepare their (his) lessons need not expect to be promoted. 'That' is preferable here to 'which.'

તો This particle must often be left untranslated in English. તે ઉપર Omit the તે. નથી In such phrases it is the genius of Gujarati to negative the verb, of English the noun. There are no negative indefinite pronouns in Gujarati, but the English has *no, none* and their compounds, and students of English must remember to use them on every proper occasion. ઘણા See the Vocabulary. આવવાનો વખત See the Vocabulary. કરવા Use the infinitive. અર્થ શકતું say કરાઇ શકતું. જે પુરૂષ × × × તે પુરૂષ that man is × × × who. ઉત્પન્ન થવું Use the transitive verb. જે See the Vocabulary. મોટી પદવીએ say ઊંચી પદવીએ. તપાસ કર This is the important verb and therefore will come at the beginning of the sentence in English. આળસુને See Part II. વિચારથી = વિચાર દીધાથી See the Vocabulary. મહેનતથી Treat as વિચારથી. કસરત આપીને Such verbal expressions as વિચાર કરવો, વાત કરવી, મન દેવું, કસરત આપવી, ભુલાવો ખાવો are represented in English by a verb alone, as to think, to talk, to attend, to exercise, to be deceived. See the Voc. આવીને See Part II., 16, (૨). રાખે છે The object (તેઓને or બેઉને) must be supplied in the translation. Insert also અને એવી રીતે as અને એવી રીતે બંનેને સુખમાં રાખે છે. તેના દિવસ એળે જાય છે He wastes his days or his life passes away uselessly.

Howard II., 81, paras. 1, 2. કંઇ નથી See above, line 9 and see the Voc. તે કરવાની To do it, તેનામાં શક્તિ હોતી નથી has not strength. હાથમાં = હાથપર. પડેલા Omit. મેળવવાની Use the infinitive. મહેનત કરતાં. Use "to will" with the other verb. If you us e "to work" supply "for it." આતુર See the Voc. તેના Use the definite article instead. ખોડા Use the singular.

૨. લોહીનું ફરવું.

(શરીર) મા through. એનું (કદ) મુઠી જેટલું છે It is as large as one's fist, or, as the human fist; or it is the size of, etc. કાણું a compartment, a cavity. જણાશે Use 'to feel.' સાંકડું ને પહોળું See the Voc. થયાં કરે છે Use 'to do' and supply 'it' as subject. ઊછળતું ઊછળતું ફરે છે to rush in waves; or with an undulatory motion. જણાય છે to be perceptible. નાડીઓ The singular is used in English.

દરેક મિનિટમાં Omit માં. બાળકની નાડી See Part. II., 42-45. પાસેથી from. તો વધારે સમજ પડશે to be more intelligible. Begin with this. નીકળેલાછે = નીકળેછે. નાની નાની several small. આખા શરીરમાં all over the body, throughout every part of the body. (નાડીઓ) માં થઇ inside, through, by means of. આખા શરીરમાં જાયછે to circulate through the entire body. ફર્યા પછી after flowing or after having flowed. હોયછે તે May be omitted. If not omitted, supply the noun. રંગ બદલાઇ ભાગો જાંતુના જેવો થઇ જાયછે Translate as if લોહી લાલથી ભાગો જાંબુ બદલાય છે. લોહીને એવો રંગ હોયછે as if આ લોહીનો રંગ હોયછે. પોષણ કરનાર પદાર્થો nutritive material. થોડે થોડે છેટે at short intervals. તેમાંથી Use the relative pronoun. એ પાછું આવેલું લોહી as if આ લોહી જે પાછું આવેલું છે. ફરીથી ફરવા ગયા પહેલાં before circulating again. આશરે ત્રણ મિનિટમાં It takes almost three minutes for the blood. Begin thus. એ વાત The fact that the blood. કેવી how. જરુર છે Remember, this is not a question. લોહીથી થાયછે are made from blood. રાતે ને દહાડે day and night, or, by day and by night. એ કેવું નવાઇ જેવું છે How strange it is that, etc. Begin with this.

૩. ઈશ્વર.

ઈશ્વર એકજ છે Begin, There is but one God, the Omnipotent, etc. જગતનો સરજનહાર વગેરે. રાજ્ય ચાલેછે dominion extends. માલૂમ પડેછે to be seen. જ્ઞાનનો ભંડાર છે to contain all knowledge. દયાથી in mercy. તેના દરેક કામમાં in all his works, or, in every work of his. નજર = આંખો. પોતાની મેળે માલૂમ પડેછે to show itself. તેના અપરાધી guilty before him, guilty in his sight, or, he regards as guilty. જરૂર undoubtedly. સૌ કોઇ every individual. વાજબી ન્યાય strict justice.

૪. જ્ઞાન મેળવવા વિષે.

મેળવવા વિષે Use the substantive. કોઇએ Use negative pronoun. એમ Omit. નિશાળેથી ઊઠવું to finish one's school course, to leave off going to school. ભણી ચૂકવું to learn enough, not to need to learn any more. જીવે ત્યાં સુધી as long as he lives. આખા જન્મારામાં = આપણા જન્મારાઓમાં. જોગવાઇ મળેછે = આપણને જોગવાઇ છે this will come first. પોતાના મન જોડે વાત કરવી to meditate. જોઇએ = જોઇ શકીએ થોડીવાર અગાઉ જે વાત બની હોય તેથી by recent events. મનનો વિકાર = મન. વિચાર કરી શકીએ Begin here. ધર્મ a function. ઇચ્છા an appetite. કોઇની જોડે in the company of any one. વાતચીતથી by conversing with him. જ્ઞાન થાય = જ્ઞાન મેળવી શકીએ. સંસારના વહેવાર the affairs of the world. પરમેશ્વરનું જ્ઞાન મેળવવું to know God. See John XVII. 3. જ્યાં જોઇએ wherever we look. ગામ કે શહેર બહાર into the country. ઉપર overhead, over our heads. અનેક જાતનાં an endless variety of. આવી રહેછે = જોઇએ છીએ. ધ્યાન દઇ જોવું to contemplate. See Psalm VIII. ઉત્પન્ન થાયછે to arise. ફરતા ગ્રહો = ગ્રહો. ઊંડા ભાગો the depths. ત્યાંથી = ત્યાં. પથરા See the Vocabulary. બુદ્ધિ = મન. કેટલો ચમત્કાર how marvellous. શીખવાનું to learn, supply તે ઉપરથી. સમજો to recognize. જોઇ whenever you see. તમારામાં હોય Use 'to be

addicted to.' તમારામાં તે હોય if yours be the same. બહુજ ખોટાં still worse. તમારામાં લાવવાને 'to acquire and for emphasis' sake supply 'yourself.' મહેનત કરો Use the auxiliary 'should.' પાક માનો See previous note. તેવા so, in the same way. તમારાપર તેવું થતા બમાવ્યાછે = તમને તેવી આકૃતમાંથી બમાવ્યાછે, તમારા સરજનાર પાલન કરનાર પ્રભુની સ્તુતિ કરો Praise the Lord, your, etc. દુ:ખપર દયા કરવી to pity others, or, to pity the misfortunes of others. પરમેશ્વરે જે બુદ્ધિ From the fact that God has endowed you with reason × × × × you may infer. પણ આપ્યાછે but he gave you them. ઓળખવાને અર્થે that you might know. સુખ અને કલ્યાણ to promote the happiness and welfare of. તે this object. વર્તો let your conduct be.

૫. પ્રાણીમાત્ર.

પ્રાણીમાત્ર A Lesson in Zoology or in Natural History. Also see the Voc. વિદ્વાન લોક natural historians. કરોડવાળાં પ્રાણી animalia vertebrata, vertebrate animals. માંસ રૂપી પ્રાણી animalia mollusca, molluscous animals. સાંધાવાળાં પ્રાણી animalia articulata, articulate animals. સૂર્ય સુખી આકારનાં પ્રાણી animalia radiata, radiate animals. માંહેલા ભાગ internal organs. બરડાની કરોડ the bones of the spine, the spinal column. જાયછે to pass from, to proceed from. તે માવાનું રક્ષણ એ કરોડ કરેછે This is the principal thought and should come first in English. લોહી ફરવાને for the blood to circulate (not 'for circulating blood,' which would mean that the animals themselves cause the blood to circulate) or, for the circulation of the blood. જુદાં જુદાં અંગો છે This will come before પાચન કરવાને. હાથ, પગ limbs. મોટા કદવાળા હોયછે are of a large size, attain to a large size. હાલે ચાલેછે See the Voc. એ વર્ગમાં Make this the subject and use the verb 'to be divided.' તેને તે વળગી રહેછે = જેને વગેરે. આસમાની રંગપર purplish. બહેર મારી ગઈ જેવી having no sensation, horny. સીપમાં રહેનારાં માછલાં shell-fish. માથા આગળ પગવાળું પ્રાણી an animal having its feet near its head, cephalopod. પાંખજેવા પગવાળું પ્રાણી an animal having feet like wings, a plewpod. પેટે ચાલનારૂં પ્રાણી an animal whose stomach serves for feet, agasteropod. માથાવગરનું પ્રાણી a headless animal. પગને બદલે હાથવાળું પ્રાણી an animal having hands for feet. પગને બદલે વાળવાળું પ્રાણી an animal having hair for feet. વીંટી વીંટીવાળું પ્રાણી an articulated (winged) animal. પોપડીવાળું પ્રાણી a crustaceous animal. જંતુ an insect. કરોળિયા જેવું પ્રાણી a spider-like animal, anarachind, વનસ્પતિને See Part II. ઓપપાઠ ૧૩. જાણે ડાંખળી ફૂટેલી હોય વગેરે appear to spring out like the branches of a tree. ખરબચડી ચામડીવાળું having a coriaceous (rough) skin. ફૂગી a jelly-fish. કરડનારા internal parasites. બહુપગી પ્રાણી a polype, a zoophyte. પોરા animalcules. તે જેને જેવું જોઇએ તે પ્રમાણે કર્યું છે which is adapted to the requirements of each animal. ફક્ત × × × × એટલુંજ નહિ પણ not only × × × × but also. કાઢી લઇ નાંખીએ Use 'to take off' and 'to put on.' See Howard Part I., 385. જેને જેવું જોઇએ તેવું just such as it needs.

૬. પ્રમાણિકપણું.

ગમે × × × × તેવો હશે However × × × × may be. મનમાં સમજેછે = કદર જાણેછે to appreciate. પોતાના મનમાં હલકું પડવું to despise oneself. પ્રમાણિકપણું રાખવું = પ્રમાણિક થવું. પડખેથી ખશીજું to swerve from. માલૂમ પડશે to meet with. આડે રસ્તે લઇ જવાને to lead into the wrong way. કાનમાં કહેશે whisper in the ear. લોકો men who. લાખો રૂપિયા મેળવેછે to amass a fortune of lacs of rupees. ઊંધું ચતું અને કાળાં ધોળાં trickery and fraud. વગર only by, or, in no other way than by આવવાનો to occur. પૈસાની નુકસાની થશે to suffer a pecuniary loss. દૂર જતો to depart બાબતમાં as regards. આગળ ચાલતાં in the long run. સારો સિક્કો પડી જશે to acquire a reputation for honesty. નસીબ હાંસલ થયો to prosper. કે શું થાયછે how things are managed. લાખો રૂપિયાની લેવડ દેવડ અને ધીરધાર ચલાવેછે to transact business on credit to the extent of lacs of rupees.

---

૭. પ્રાણીમાત્ર—પક્ષી.

ધાવનાર પ્રાણી In English we say ધવડાવનાર પ્રાણી animals that suckle their young. See also the Voc. તેમ પક્ષીનું પણ છે = પક્ષીનું લોહી ઊનું છે. ધાવનાર પ્રાણીઓની પેઠે (like that of). શરીરમાં through. તેમાં અને એમાં ફેર એટલોજ છે કે એ The only difference between them is that the latter. કેટલાંએક (હાડકાં) several of the. પોલા ભાગ See the Voc. તે બધામાં Begin—In all parts of the body in which the blood circulates, viz.:—હાડકાંમાં etc. એક (કાણાંમાંથી) any, any one of. બીજા the other. વાનું કાણું an air-receptacle. (હલકું) રહેછે = છે. આકાશમાં in the air; or better omit. છૂટાં લટકતાં to be suspended free. વળગી ગએલાં હોયછે This is present in sense and must be so translated in English. Use 'to attach' or 'to adhere.' Remember 'to adhere' is intransitive and can have no passive form. ચાવી શકતાં નથી supply the object 'their food.' દાણા વગેરે તેના ખાવાનું the grain, etc., which constitute their food. માવો અથવા લોટ કરી to reduce to a pulp or a powder. કઠણ શીંગડા જેવી as hard as horn. પેલા the. લોટ થઇ જાયછે to be ground into flour. સોયની કે નસ્તરની અણી વગેરે = જો તમે તેમાં સોય અથવા નસ્તરની અણી ઘોંકો તો અણી ભાગશે પણ વગેરે લાગતું (નથી) to be injured. દાણા ખાનારાં that live upon grain. ખાતાં ખાતાં = જ્યારે ખાયછે. કાંકરા ખાયછે to swallow. કેટલાંક પક્ષીને તો કાંકરા ખાધા વગર પચેજ નહિ like કેટલાક છોકરા પાઠ કર્યા વગર ઊંઘેજ નહિ. There are some boys who could not sleep without preparing their lessons. એ વિના besides these they have. આગળ attached to. તેવડે = જેવડે. વા કાપેછે to cleave the air. ઝલદ acute. તેમાંથી = જેમાંથી. નીકળેછે to be hatched. તેમને ધાવવાનું નથી વગેરે As their parents cannot suckle them, they have to forage for their food. પક્ષીને દેખાયછે = પક્ષી જોઇ શકેછે. આઘેની તથા પાસેની both distant and near. બરાબર સાફ distinctly. વગર in addition to. તે તેને જોઇએ ત્યારે whenever it likes, at will. પીછાં ખરી પડેછે to moult. તેમ થતું નથી = તેમ કરતાં નથી. આળો Use the plural. એ એ = જે જે. ઘણું માલૂમ પડેછે are instances of their great. તે સિવાય × × × × પક્ષીને જણાયછે

Besides birds become aware of. તોફાન થવાનું હોય તે an approaching storm. પવનમાં ફેરફાર હોય તે any change about to take place in the weather. તે તો તમે as you.

૮. પેદાશનો લાભ.

જે જે વસ્તુઓથી સુખ થાય those things that are productive of comfort. સૌ મહેનત કરેછે Begin here. લુગડાં Use the singular. મહેનત કરેછે Work at. ઇત્યાદિ and so on, and so with others. કોઇ See note page 58, line 23. સારી ધરતી a good piece of land. વરસ દહાડો મહેનત કરેથી with a year's labour. પકવી to grow, to raise, to produce. ન પકવી શકે This is the principal verb and should precede the subordinate in English. ઉત્તમ પ્રતનું of a high class, of a good description, of a superior quality. ઉત્તમ પ્રતની જમીનપર જેટલા વખતમાં અને જેટલી વગેરે = જો ઉત્તમ પ્રતની જમીનનો કકડો અમુક વખતમાં અને અમુક મહેનતે (with a certain amount of labour) દોઢસો મણ અન્ન આપે(yield) (તો) કનિષ્ઠ પ્રતની જમીનનો બીજો કકડો તેટલા વખતમાં અને તેટલીજ મહેનતે સાઠ મણ આપે. તે નઠારી જમીનના માલિકને ઓછું મળે = નઠારી (જમીનના) માલિક કરતાં. જેમ વધારે —તેમ વધારે the more—the more. સુખ ભોગવવાને વધારે બની શકેછે the more enjoyment he can afford to have or, the better he can afford to procure luxuries. ખાતર પૂરીથી supply the object in English. પાંચ વીંઘાં નઠારી જમીનપર = નઠારી જમીનના પાંચ વીંઘાંપર. કુળ વધે to increase profit. આ વાત this principle. એક ગજ A gaj is about 2 feet, but say a yard. દશગણું વધારે ten times as much. વળી વધારે still more. તેમ વધારે સારૂં the better. એટલે only. તેટલીજ વધારે greater in the same proportion. તેમાં સુધારો કરે If the રેંટિયા ને સાળ which, etc. were improved. જેમ સારા × × × × તેમ વધારે The better × × × × the more. પણ વધારે still more. ધનવાન Use the comparative. પણ તેમજ થાયછે are likewise benefited. આ વાત this statement. સારા સારા સંચાવડે ખેડેછે વગેરે use excellent machines for ploughing, for etc. કામ operations. જે જુજ છે the few that are, the few that do exist. વિભાગ Use the singular. કામ કરેછે work. અમેરિકાના ઇન્ડિયન લોક The American Indians. કહેવાયછે to pass for. ખાવા પીવા ઓઢવા પાથરવા ને રહેવાનું સુખ છે They have plenty to eat and drink, have good beds to sleep on and comfortable houses to live in. પૈસે હાથ છુટા રહેછે are not afraid to spend money. અહીં જોઇશું while here. ઘણાક the majority. નઠારૂં ઝૂપડું a wretched hut. હલકાં ધાન્ય the commonest grain. રોટલા ખાયછે to live upon. અંગ = તેઓનાં અંગ. ઘરમાં Omit. ચાર a few. એજ તેમની દોલત constitute their whole property, or, Their whole wealth consists of. એ ઉપરથી માલુમ પડેછે From this it is evident that જેમ પેદા થાય તેમ મોટા the more there is produce the higher. (સડક) થી by the introduction of. તેઓના સુખમાં વધારો થયોછે their happiness has been increased, or, they have become happier. ઝાઝો લાભ નથી There is not much benefit in. વધારે પાકે to produce large crops. (ધર્થીને) નફો થાય to be benefited. ખરો it is true. સુતાર, લુહાર, વણકર, મોચી વગેરે સૌ In such expressions "all," "every one," etc. are used in English to introduce the series and not to terminate it as in Gujarati. બમણું twice as much as (or double what) they do at present.

બમણું વધી જવું to be doubled. બમણા પૈસાદાર twice as rich; or use, to possess twice the amount of wealth. સારાં સારાં યંત્રો વાપર્યાથી × × × × એવો પરિણામ It is only by the employment of good machinery and × × × × × that the produce can be increased and such a result obtained.

૯. ધર્મની અગત્ય.

એ વિષયમાં શું છે what this subject treats of. જરા for a little. નું જ્ઞાન આપવું to give information about. જોઈએ=ને આપણે ધર્મ વડે જાણીએ છીએ=ધર્મ આપણને કહેછે Begin here. (કામ) માં રોકાયછે occupy themselves with. થોડા કાળમાં નાશ પામવાનું જે frail. પસંદ કરેછે They prefer × × × × to × × × × and seek more after it. જૂઠી મોટાઈ a delusive greatness. ઉદ્ધાર કરવાની વાત salvation. એક ખૂણે પણ સંભારતા નથી in the remotest corner of their hearts do not give a thought to, or simply, do not give a thought to. તેને વિષે શું માનવું what we should believe concerning Him. તેની તજવીજ કરવી and to find out what we should etc. જાણીએ=છે. જો આપણું જીવતર હજાર વરસનું હોય If our lives were a thousand years long. તોએ yet, even then. છે=હોય. જો since. પક્કો ભરોસો certainty. તો કેવી બેવકૂફી what a piece of folly it would be to (with infinitive); or, were we to. સારા સ્વભાવનું well-disposed. કાળ ઝડપી લેછે are cut off before they have set themselves to think. દેખાદેખી કરેછે do as they see others doing. આંખ મીંચીને વગર વિચારે without thinking whether it be proper or not. કર્યા જાયછે to go on doing. આટલું થોડા દહાડાનું કામ something to do which will take only a short time. વિષે વિચાર કરવો to attend to. મળતી નથી=આવતી નથી. કોણ જાણે કદાપિ Who knows but that. થોડીવાર પછી=થોડી વારમાં See Part II., 99. (વાંચનારૂ) નો ટેટો ઝાલી to seize hold of. કાલ વહાણે to-morrow morning. બળીને રાખ થવું to be burnt to ashes. શું થશે what will be, come of. આ દેહમાં રહી when in the body. Begin thus 'Those who, when in the body broke God's commands and.' ને સુકૃત કરવાની સૂચના એક કાને સાંભળી બીજે કાને કાઢી નાંખી હશે did not heed (or paid no attention to) counsels to do what was right. બધામાંથી in everything. ધર્મનું સત=ધર્મમાં સત. સહાય કરે See Howard, Part I., 429, para. 2.

૧૦. પરમેશ્વર સઘળે છે.

તેને આવેછે to bear. એ કોઇ જાણતો નથી No one knows how; or, No one can answer this question. જેમ જોઇએ તેમ in the proper way. તોપણ Though (introducing the sentence). વગરની ખાલી without (God); or, where God is not present. કોઇ દહાડો=કદી. જોઇછે Use 'to find.' કેવી how. શાથી what makes it. અથડાવું to meet with some resistance. તેથી hence. ચલાવેછે to keep in motion, to make move, to cause to flow. પરમેશ્વરથીજ none but God. પરમેશ્વરથીજ થઇ શકે—પરમેશ્વરજ કરી શકે. કે કે whether or. ઘેર કે બહાર at home or abroad. જુઓ Omit. એક ક્ષણ પણ for a single moment. સૌથી મોટો greater than all. તેની પાસે માફ માગવી to ask Him to forgive us. રક્ષણ કરવાને પ્રાર્થના કરવી to pray to Him to preserve. જે જે whatever. ફરજ કરી આપવી to assign a duty to. એ કે ન બજાવીએ

if we fail to perform even one. ભોડે ગેરવાજબી ચાલવું to act wrongly towards; to wrong. પરમેશ્વરની માફી મળે ત્યાંસુધી Until we have obtained forgiveness from God for. જીવીએ ત્યાંસુધી as long as we live. આપણાપર રાખવાને to have, to enjoy. જેટલું થાય તેટલું all we can, our utmost.

૧૧. જૂઠ.

સાચું the truth. ઘણી જરૂર છે It is incumbent on; or, like નાનપણમાં તમને ભણવાની ઘણી જરૂર છે It is of the highest importance that you should learn in your youth. ભાગ્ય Use the adjective 'fortunate.' જેમ જેમ તમે મોટા થતા જશો the older you grow, as you advance in years. વધારે વધારે પડતી જશે to acquire strength, to become confirmed. તેમાં શી નવાઈ It is not the least strange, It is not the least to be wondered at. મન સાવધ રાખી વગેરે to be careful not to be guilty of, etc. જૂઠું બોલી છેતરવું to tell a lie in order to deceive, to deceive by telling a lie. અગાઉ હતો that had already been committed. પણ be and. સાચે સાચું the exact truth. ઘણું કરીને most probably. તમારાપર with you. જ્યારે એમ માલૂમ પડશે When they find out. ભારે all the more seriously. અળગું રહેવું to be free from. રહેવું હોય If you desire to. મોટો ઉપાય a sure means, a good way. ઓછા ગુના થાય તેમ કરો = અને તેમ ઓછા ગુના કરવા. See Part II., 167; or, like જેમ થોડો ટોટો થાય તેમ કરો Act so that as little loss as possible will occur. મન થવું to desire, to be inclined. But if it be to do what is wrong, 'to be tempted' is used, as, તેને મારવાનું મને ઘણું મન થયું I was strongly tempted to strike him; સહેલ કરવાને મને મન થાય છે I feel inclined (or disposed) to go for a walk. કરવું નહિ See Part I., 188. લાલચમાં લપટાવું to yield to a temptation, to become addicted to a vice. જૂઠું બોલવું See Part II., 158. તેથી અડચણ નહિ પડે Translate actively using 'to involve in difficulties.' એથી by such means. પકડાઈ આવ્યા વિના રહેતું નથી Use 'cannot escape detection;' or 'cannot fail to be found out.' તેનું કહ્યું like તેનું લખવું what he writes. કોઈથી મનાતું નથી = કોઈ માનતું નથી. આવે છે to follow in the train of. મનને થશે = મનમાં ભોગવશો. એથી by doing so. જૂઠું બોલવાનું પાપ the sin of lying. કર્યું to commit. તેથી = ત્યારે. જૂઠું બોલવું lying. શકીશું = શકીએ. સત્ય કરીને માનવું to rest assured. પ્રમાણિકપણું = પ્રમાણિકપણે ચાલવું. પાયો બાંધશો Use 'to accustom oneself to.' આખા ભવસૂધી one's whole life long. જાળ a trap. માંથી છૂટા રહેશો = માં પડવાથી બચશો. સંઘર્યા to cultivate. એટલુંજ બસ નથી It is not sufficient merely not to, etc. પણ (આવવા) એ but even. આવવાએ દેવા નહિ Translate by 'to permit' in either its active, or passive form. જરા is here an adverb, but it may be rendered by the adjective 'any.' આવે to arise in the mind. કે તરત See Part II., 170. (વિચાર) દબાવી દેવા to dismiss. જાણી જોઈને કે ભૂલથી willingly or unwillingly. ફસાઈ પડશો to be reduced into the commission of these crimes.

૧૨. લાંચ.

કાંઈ કામપર to do any work. તે કરવામાં in the execution of it. લાલચ a gift knowing that he is expected to favour the giver. દુષ્ટ કર્મ કરવું to be guilty

of a sin. પાપી છે Say 'acquire a bad reputation themselves.' ખોટું કામ. wicked. હરામના પૈસા મેળવવા to get money by foul means. એથી થાયછે to be the cause of, the source of. થઇ શકતું નથી = કરી શકતો નથી. દુકાનનું કામ કરવું to conduct the business of a shop. વધારે higher. તેથી તેના શેઠને ઘણું નુકસાન થાય to the detriment of his employer's interests. કામમાં transaction. જેમ વધારે—તેમ ઘણાક the more—the more. લાભ Use the plural. ઇજારાજ્યથી on account of. રોકી રાખે to keep hoarded up. ઘણાને મળે નહિ = ઘણા મેળવી શકે નહિ or would be thrown out of employment. ખોટો ઇનસાફ કરવો to give an unjust decision, to decide a case unjustly. માર્યા જવું to be victimised, to get no justice. બાપડાને the poor wretches. મળે Use the present indicative of 'to have.' પૈસાદાર લોક See Howard Part I., 254. વધી પડે = વધે. તૂટી જાય to decline, to come to a standstill. લેછે Use 'to compel.' ફર્યાદી સાંભળનારા the person by whom the case is tried, the magistrate. ઊંધો ઇનસાફ See above ખોટો ઇનસાફ. ભલા માણસ બાપડા શેઠને બેસે the poor injured merchants have no resource. દેશમાં ખરાબી = દેશની ખરાબી (harm). આપણે જાતે ourselves. ખોટું સમજાવવું to mislead. જૂઠો ન્યાય કરાવવો to obtain a false decision; or, to cause the magistrate to give a false decision. પરમેશ્વરના ચોર થવું to sin against God, to break the laws of God. કોઇ એમ ધારે Perhaps some may think. જેનું ખરૂં હોય the party whose cause is just. તેમાં દોષ નથી there is no crime in, it is not wrong to. કેવળ ખોટું It is quite a mistake to. ખરો ઇનસાફ કરવો to decide a case justly. સામાના the losing party, he who lost. લોક people generally, the public. લાંચ લઇને = લાંચ લીધી તેથી because, etc. For લાંચ લેવી See the Voc. જીતનાર those who won. તેને જીતાડવો in order to give the decision in his favour. ઠેતર્યા બરાબર Same as cheating, equivalent to cheating. બેઉ તરફનવાળા both parties, both sides. ભરોસો આપવો to promise to favour. ઠરવું to turn out to be. તે પણ Omit. વાજબી રહેવું to remain impartial, to act fairly. જેનું કામ થાય Use 'to get what one wants.' જેટલો ધિક્કાર કરીએ તેટલો ઓછો છે Use either the active or passive form of 'cannot but hold in contempt' and render ઓછો by 'enough' or 'too much.' કરી આપવી to furnish. છાની ખબર official secrets. કહેવી to reveal. માલધણી the person whose goods have been distrained. મળી જવું to come to a secret understanding with. એ વગેરે = અને એવી બીજી તે સઘળામાં મોટું પાપ છે = તે સઘળા બહુ પાપી છે. કોઇએ કરવું નહિ See Howard I., 420, 421. ભરોસો રાખી to depend on one's fidelity. પઇની લાંચ a bribe of a pie. એ વાત an instance of bribery. જણાય to come to know. થાયછે to be inflicted; or, Use 'to visit the guilty party with such heavy punishment as,' etc., making it (the government) subject. એમ ધારો in case. ના જાણવું and જાણ્યા વગર રહેવું 'Use to escape the notice of' and 'to elude the knowledge of.' ચાર દહાડાનો જૂઠો લાભ Short-lived ill-gotten gains. મોટી નોકરી a high appointment. ઘણાં વર્ષ સુધી longer. શોભિતી રહેછે to preserve its beauty. As this figure of speech is not common in English, the gist of the sentence might be expressed thus:—The honour a man gets by his integrity is more valuable and lasting than the riches he may get as its price.

૧૩. સ્ત્રી કેળવણી. ભાગ ૧.

ના કહેછે See Part II., 180, 181. કારણ બતાવવું to try to justify themselves by saying. રળવા જવું to earn. રળવાની વાત the subject (or the question) of earning money. ફાયદા જાણશે = ફાયદા છે એવું જાણશે. See Part I., 110. ભણેલું હોય one who is educated, an educated person. નોકરી કરવી to enter service. સારા દસ્તક a good hand. ભણી રહ્યા their education is completed. આંક Their tables. It is idiomatic to prefix the possessive pronouns to such familiar subjects of study as alphabet, tables, Bible, etc. નામા how to write a letter. હિસાબ how to count accounts. કે × × × × અટલે બસ થયું it is enough if. મજુરી કરવી છે See Part II., 156. તેને ભણવાની = તેને નિશાળે જવાની. તે જો તેઓ સમજે if they know what is included under the term education as shown above. આવું in this manner. સાફસુફ અને ચોખ્ખું neat, tidy, and clean. રહેવી 'Use to keep oneself.' એવાં એવાં કામ such like occupations. વગર ભણેલી uneducated. નકામા Use the adverb. નઠારાં કામ what is wrong. કરવાનો about to, going to. વધારે સારા higher. કંઇ ખબર ન હોવી to know nothing about. શક્તિ ન હોય cannot afford. કરાવવાને ઇચ્છી in order to make him get her. રૂપિઆ વ્યાજે મૂકવા to put to interest, to lodge in the Savings' Bank. તેનો = તેની સાથે. ભારે rich, expensive. મૂર્ખાઇ Supply તેની and make મૂર્ખાઇ the subject. વાતમાં = વાત માટે. મનમાં ન લાવવા જોગ not worth thinking about, of no importance. મહા મોટું of vast importance, of great moment. દાખલો for example. મીઠી મીઠી ને મન રીઝે તેવી વાતો કરવી to say such things as will be pleasing and agreeable, to talk amiably and pleasantly. બુદ્ધિ પાતળી છે has little sense. તે કહેશે she will tell how. આમ this. તેમ that. કહ્યું ન માનવું to be disobedient. કડવા ઝેર જેવા બોલ બોલેછે અને કંકાસ કરેછે sets to rate and scold. પેલા બિચારાને the poor husband. પેલી મૂર્ખ the foolish woman. ભાલા જેવાં વેણ સામા મારેછે rails at him in no set terms. સાંભળી સાંભળી The repetition of the verb indicates the frequency of the action, therefore you may translate by 'to hear so often.' નાના contracted. તે નાના મનનો થઇ જાયછે = તેનું મન નાનું થઇ જાયછે. જ્ઞાનની ડાહી ડાહી વાત કરવી to talk on interesting and profitable subjects. વાતોમાં સામિલ થવું to join in conversation about. દુઃખમાં દુઃખી થવું to sympathise with.

---

૧૪. સ્ત્રી કેળવણી. ભાગ ૨.

એથી Make this the subject of 'to produce good results.' કમાવું નથી See Part II., 156. ખરું It is true. ભણેલી if educated. વધારે સારું કરવું to bring up better. શુભ લક્ષણ good manners. એવડે આવેછે is productive of. પુરૂષમાં જેમ બુદ્ધિ Reverse the order of the parts of the sentence. જેમ તેમ just as, as well as. માણસ a person. વિચાર ઉતારવા to inculcate thoughts. ઘરનો = ઘરના ખર્ચનો of the household expenses. વિચારીને he takes care to. પઈની Supply the possessive pronoun. ગજા પ્રમાણે ખર્ચ કરાવવો not to spend more than one can afford, to keep the expenses within the means. બીજાં કેટલાંએક કામ પણ કરી શકેછે to make oneself useful to (another) in several other ways. સંપત્તિ રહેવી Say 'everything pros-

pers.' વહુવારૂ any female relatives that may be in the house. ખોટું ખોટું સમજાવવી to poison one's mind, to prejudice against. બેઉ વચ્ચે બહુ પ્રીતિ થાય તેવું કરવું to endeavour to increase their mutual love. ભૂખે રાખવી to withhold from (or to deny) the benefits of education. એ Omit. બેવકૂફી તથા ગુના ભરેલું કામ a folly and a crime. બૈરાં the female members of our families, the female portion of our households. હેત માયાથી સાથે ચાલવું to treat with kindness, to behave kindly and affectionately towards. ઘટતું માન every. આપવું = દેખાડવું. નીચ અને હલકું ગણવું to treat with disrespect. હૈયાં કઠણ ને દુષ્ટ their affections are dried up and their minds become wicked. કુલક્ષણ આવેછે to contract bad habits. વાંક હોવો to be to blame. એકલું વાંચતાં લખતાં આવડે વગેરે Those who can only × × × × cannot be said to be, etc. તેઓ such are still. તે ભણેલું કહેવાયછે A woman can be said to be educated when, etc. સ્ત્રી female. વાતમાં as regards, in regard to. જોઇએ છીએ = તપાસીએ છીએ. વિદ્યાના on scientific subjects. આદિ લઇ ઘણી many other. લોકની of common people. શોધ કરતાં See Part II., 163 (2). એક કારણ એ હતું Begin :—One reason that there was. સારાં સારાં લુગડાં ઘરેણાં પહેરાવવાં વગેરે commence thus :—They gave more attention to the education of their children, etc. Or education can be made the nominative, thus :—The education of their children and their own studies occupied their attention more, etc.

---

૧૫. સુરજમાળા.

મળીને Taken together. એક ફેરો ફરવું to turn round, once, to perform one revolution. તેથી = અને કે તેથી. થાયછે Use 'to be the cause of,' or, 'to produce.' કેટલે what. રહીને Omit. કેવડું Omit. વ્યાસનો having a diameter of ; or, in diameter. બનાવીને મૂકો See Part II., 161, (2). તેનું નામ જાણો let us call. અંતરે at a distance of. પાસેનો nearest to. થાય will represent. એનું કદ એટલું થાયછે this is its size. તો Omit તો and supply જો if with મૂકો. મંગળ You must not omit the verb. Use 'to denote.' the ગ્રહ છે તે This is exactly the force of the English definite article. Hence we say, the sun, the ocean, that is સૂર્ય જે છે તે ; સમુદ્ર જે છે તે. એ ઝીણા ગ્રહો × × × × એવું લાગેછે It is supposed, that these × × × × are the fragments of × × × × which burst. નિશાની ધરો to stand for. જેટલે તફાવતે at an interval. કાજુફળ say 'nut.' ઉપર કહ્યા as stated above. વિચાર બરોબર ધ્યાનમાં આવવો to have an adequate conception of. એક બીજાનું = એક બીજાથી. વળી એમ પણ ન જાણવું Moreover you must not fancy. તેમનું કદ એટલું છે such is their size. એક બીજાનાં તફાવત સરખાવેલાંછે their relative distances are represented. કહ્યા mentioned. બધા Omit. જોડે રહીને in conjunction with. ફરનારાં revolving, that revolve. પૂરી ખબર full information. પડી to be ascertained. સેંકડો વરસે after centuries. આપણા મુલકના our countrymen. થોડી ઘણી to some extent. પર Omit. થઇ ગયો હતો lived, flourished. ઊલટુંજ quite opposed to. મત ચલાવવું to advance, to promulgate a theory. મત ચાલવું a theory to prevail, to be generally adopted. ઘણા કાળ લગી = લાંબા કાળ લગી. હજારો વરસપર See Part II., 105. કહ્યું to maintain. વાત doctrine.

૧૬. પાપ.

આ વિષે શોધ કીધી નહિ હોય If you have never inquired into this matter. તારો ઉદ્ધાર થવો કઠણ છે Omit થવો. તરફ કર=તરફ ફેરવ. કે Omit. વિચાર conception. કાયદો=ઇશ્વરનો કાયદો. છે represents, or, is the expression of the divine attributes. અતિ wicked. જાણનારો Make an adjectival sentence. બધા Omit. ફલાણા these special ones. ઇશ્વર હું પાપી મનુષ્યપર તું દયા કર See the Gospel by Luke XVIII., 13.

---

૧૭. વેશ્યા રાંડોનો નાચ.

વેશ્યા રાંડોનો નાચ Prostitutes at Private Entertainments. અમને દિલગીરી તેમજ અચરતી ઊપજેછે This begins the sentence. We are grieved and at the same time astonished to see. વેશ્યા રાંડોનો નાચ અથવા બેઠક કરવાનો of employing prostitutes to sing and dance at private entertainments. જ્યારે ત્યારે અને વારે ઘડીએ હરેક ખુશીને વખતે frequently, that is every time they wish to celebrate a happy domestic event. નચાવેછે to engage to dance and to sing. એ રિવાજ કેટલો વગેરે=તેઓ બિલકુલ વિચાર કરતા નથી how destructive of virtue and vicious in tendency × × × × એ રિવાજ છે. તેઓ કસબણનો ધંધો લઇ બેઠેલી છે who are prostitutes by profession; or, whose profession is prostitution. પોતાના પવિત્ર મકાન the sacred precincts of their homes. વેશ્યાનો ધંધો કર્યા વગર who without making prostitution a part of their business. ગાયનનો ધંધો કરવો to follow the profession of a public singer. Order:—જો એવી સ્ત્રીઓ હોત તો કાંઇ પણ અડચણ જેવું (the slightest objection) ન હોત તેઓને નાચવાને તથા ગાવાને બોલાવવામાં. પુરુષોની મિજલસ a meeting where men are present. દાખલ થવું to attend, to appear at. (મુદત) થી for. પડેલો existed, prevailed. (ગવૈયા) થી by means of. બેઠક થઇ શકેછે an evenings' entertainment can be procured. નાચ dance (verb). તો therefore, and if so. દેશીઓ the people of India. ગાયનકળાથી બેનસીબ રાખવું not to give the boon of the knowledge of the art of singing; to deprive of the blessing of the knowledge of vocal music. પાછળ રહી by neglecting. તેનું ફળ ભોગવવાથી પોતે બેનસીબ રહેવું to deprive oneself of its enjoyment.

૧૮. ખરી મોટાઇ.

શામાં છે to consist. ઇશ્વરની નજરમાં in the estimation of God. ઘણી હોય to be worth. ઊંચો પોશાક fine clothes. કહેછે to call. તેની પાસે નથી not to possess. પ્યારી અને વહાલી dear to and beloved by. ઇશ્વરની પ્યારી ચીજ પૈસો નથી=જે ઇશ્વર ચાહેછે તે પૈસો નથી It is not money, etc. આડા અવળા ફેંકી દેવું to throw about. જેને જોઇએ=જે કોઇની ઇચ્છા હોય to choose. લૂંટી લે might take as much as he wished. મેળવવામાં to consist in accumulating money. વહાલો=વહાલો મિત્ર. લૂંટાવા મૂકવું to leave to be carried off by the avaricious. બે બે હાથે સલામ કરવી to do special reverence to. નક્કી કહેવાય નહિ we cannot positively state; or, it cannot positively be asserted. સભ્યતા લેખે as a matter of politeness. દરવું to follow. પેલાથી અને તેટલી See Part II., 167. તું જાણને know for certain.

૧૯. ભુત મંત્ર વગેરે વહેમ.

ભાઈ કહે Tell me. સિવાય except by. આવું the like of that, anything like that. ભારીક clever. ઝેરી હવા marshy gas, poisonous air. એકઠી થયાના the accumulation. એતો This is certainly the work of a. એવાં ફળ થાય this is what one gets for. અટકાવ થાયછે we are stopped by something; or, we come against something. તેના કારણમાં ભૂતની વાત સમજાવેછે assert as an explanation that it was done by any evil spirit. કઠણ કામ કરવું to achieve a difficult under-taking. એની પાસે તો જાદુ છે he knows magic; or, he knows the black art. તેઓ Omit. અનુભવથી Make this qualify ઓસડ which by experience they know to be useful. જરાતરા આજારી થએલા suffering from some slight ailment. આપીને to prescribe. ચીઠી દોરા spells and charmed strings. તેનાવિષે and એમ Omit. સંસારી ઉપયોગમાં લાવેછે to bring into use in the affairs of life; make use of them in the conduct of their domestic affairs. તેથી કરીને × × × × થાયછે which often causes. જાદુ કર્યું to practise sorcery; or to bewitch (trans). મટાડવા to get cured. નહિ જતાં instead of going. પોતાની મતલબ સારૂ for reasons of his own; for his own private ends. વાતને ટેકો આપવો to confirm his opinion. કઠણ દરદ a severe illness, a dangerous disease. ઉઠાવવું to intervene. વાસ્તે As regards. પાસે to. "તેને લઈ જવામાં આવેછે" is a grammatical curiosity which perhaps the teacher will explain. તેમ Omit. આ બાબત બંધ કરતી વખતે in concluding this article. જાદુના નામનો બનાવ anything that has been done professedly by magic એટલે if you do so.

૨૦. અંગ્રેજી અને દેશી ભાષાઓ.

દેશી ભાષાઓ the vernaculars. અગત્ય કરીને especially. તેવામાં already and supply 'when' after કે. અંગ્રેજી ભાષાની કેળવણી આપવી to have (them) taught English. પ્રસાર થએલો Omit થએલો. હદથી જાદે immoderately. તેઓના હકમાં નુકસાની થવી their interest to be prejudiced. પોતાની જાતના લોકો one's fellow-countrymen. વહેવાર ઉપયોગમાં કામ આવે to use in intercourse with. જે ભાષા = તે ભાષા નથી. તે such a. એકદમ અંગ્રેજી અભ્યાસમાં બાળકોને નાંખવાં એમાં ડહાપણ જણાતું નથી There appears to be no wisdom in setting (or, It does not appear to be a wise course to set) children at once to the study of English without × × × × to the study of their Vernacular, a language (જે ભાષા બાળકો પોતાના ઘેર વાપરે વગેરે). હાલની હાલત પ્રમાણે In the present circumstances. સો બસેં વરસ a century or two. અહીં રહી living here. તો તેમ are expecting to do. આજ થયાં ago. તો If so. ભાંગી તુટી અંગ્રેજી ભાષા a broken English; a corrupted English. શકનાર નથી employ the future. કરી × × × × આપે And even should. સર્વે બાઇડી છોકરાંને all the members of his family young and old. સિવાય છુટકો નથી like ધંધો શીખ્યા સિવાય તેનો છુટકો નથી He is under the necessity of learning a trade. See Part II., 176. તેઓ Omit. જ્યારે 'If at the beginning of the sentence.' તજવીજ કરેછે After this will follow તેઓની મોટી ભૂલ છે those Parsees commit a great mistake who. ફક્ત exclusively. પરદેશીઓનો વેપારી an agent of a firm. અને supply જો 'and if.' વગર from not knowing. તો અત્રેનો દેશી × × × × વિચાર સહેલાઇથી થઇ શકશે Order:—

વિચાર સહેલાઇથી થઇ શકે કેટલી અડચણ અત્રેના દેશીને પડે જેમ તે પોતાની ભાષાથી અજાણ્યો રહે. કાયમ રાખવી to continue to use. છૂટકો નથી See above. હવે જે ભાષા કાયમ રાખવી વગેરે Order :—હવે ના કહેનારો નહિ કે ઘણો જરૂર છે (of the utmost importance) શીખવી અને સુધારવી=ભાષા જે કાયમ રાખવી વગેરે. માની પાસે on one's mother's knee. એક માણસ પોતાના ઘરમાંથી કચરો બાળવાને વગેરે Order :—જેમ આપણને હસવું આવે કોઇની અક્કલને માટે જેને આપણે પોતાના પાડોશીને ઘરમાંથી કચરો બાળતો પોતાના (his own) ઘરમાંથી ને બદલે જોયો. પોતાને જન્મ આપનાર his parents. હસવું આવ્યા વગર કેમ રહે See Part II., 176. ગુજરાતી ભાષાની કેળવણી આપ્યા વગર until they have been taught Gujarati.

૨૧. એક કીમીયાગરની ઠગાઇ.

સોનું બનાવનારા ઠગ લોક people who pretend to be able to make gold. વાતો માનવી to believe in. ઉપર ભરોસો રાખવો to trust. પોલીસમાં કીમીયાની ઠગાઇ બાબત ચાલેલી તપાસ ઉપરથી from the recent investigation in the police court of a charge of cheating brought against an alchemist. બે બ્રાહ્મણોને ઓળખાણ થઇ=બે બ્રાહ્મણો અરસપરસ ઓળખીતા થયા. કેટલેક અંતરે at a short distance from. કીમીયાગાર ઠગ a pretended alchemist, an impostor who pretended to be an alchemist. કીમીયાગર બ્રાહ્મણે Change the order. કે જેમ બીજા પાસે પૈસો છે તેમ તે મૂર્ખ પણ છે તેથી that was a foolish as well as a rich man so that. પંજામાં ફસી પડવું to fall into a trap. વાત નીકળ્યાથી on hearing about. કાલાવાલા કરવા લાગ્યો Supply 'to show him how the thing was done.' સોનું બનેછે can be transformed into gold. એ વાતની of this statement. થોડો ભૂકો Omit ભૂકો. એટલે and no sooner had he done so than, lo and behold! મહેનતના બદલામાં for his trouble. તેણે=જેણે વેચવું to sell for. આ બનાવથી on seeing this. લલુચાઇ ગયો covetousness was excited. બે ત્રણ તોલા about an ounce or so of. એટલો થોડો ભૂકો this small quantity of powder. બનાવવામાં પૂરો પડશે નહિ will not be sufficient to make. આપી × × × × લીધો to give for, તે એવી શરતથી In this last purchase there was this condition. પેલો કીમીયાગર ધૂતારો બ્રાહ્મણ the pretended alchemist of a Brahman. જણાવું to become aware. કે હું=કે તે. સંભળાયછે it is reported. ઠગીને પૈસા ખાઇ જવા to defraud one of his money. વાલકેશ્વરમાં એક લખેશ્રી અને ધર્માત્મા પુરૂષની પેંઠ રહેતો હતો he resided on Malabar Hill where he lived like a wealthy gentleman of a charitable disposition. વીસ વીસ પચીસ પચીસ=વીસ અથવા પચીસ. પચીસ રૂપિઆની કીમતનું ધોતિયું a dhotar worth, etc. સાથે in his attendance. પુષ્કળ large. બે ઘોડાની ગાડીમાં બેશી આવવું to drive in a carriage and pair. પરાક્રમ abilities, powers. ઠગાએલો Make an adjectival sentence. પોલીસમાં લઇ ગયાછે to institute proceedings against in the police court. જેટલા તેઓએ all who. ઘટતી સજાએ પહોચાડવો to get punished as he deserves. બ્રાહ્મણ જાણી because he is a Brahman. દયા લાવવી to spare. ફાવી જવું to grow regardless. પંજામાં નાહક ફસી પડવું to become their innocent prey.

૨૨. કીમીયાની ઉત્પત્તિ.

ઠગાઇનો અન્યાય the charge of cheating. ઘટતી they merit. લાલચથી by the allurements. એમાંથી પોતાની મેળે નીકળી આવવું to say as a matter of course. એ

પારસમણી વિષે લોકો એવું ધારતા હતા People thought that પારસમણી possessed the property of. તે સોનું થઇ જાય Translate by the active participle:—સોનું કરી નાંખવાનો ગુણ. વડે for. શોધમાં ફરી પડયા હતા were all engaged in the bootless search of, etc. જેમ, તેમ and પણ Omit. પારસમણી શોધવાની મતલબ = પારસમણી શોધવામાં મતલબ (object). તેને સારૂ લલચાઇ in the hope of discovering it. મોટો ખર્ચ કરવાની = પૈસાની મોટી રકમ ખરચવાની. એજ Omit and supply હતી. ખોટી શોધ the vain endeavour to find. જન્મારો Use the plural. નાશ કરવો to waste, to squander. જે શખ્સો એ શોધ વગેરે Begin thus:—માલૂમ પડેછે પુસ્તક ઉપરથી કે જેઓ એ શોધ પછવાડે લાગેલા હતા તેમાંના કેટલાક લોકોએ પોતાની પાછળ મુક્યાં તે તેઓએ વગેરે. આપણને અચંબો ઉપજેછે to wonder. ખોટી કલ્પના delusion. ફસ્યા હશે to be carried away by. એ Omit. ગુપ્ત વાત Something hidden. હવે And as. ગુપ્ત ભેદ a secret means. શોધી કાઢવાની વાત the search for, or the attempt to find out. એ ભેદ શોધી કાઢવામાં વગેરે Begin thus:—The world has been greatly benefited by the fact that, etc. જાણવામાં આવવું to become known. કે જેથી કરીને by means of which. તેમજ as well as. શોધમાં જન્મ લીધોછે to owe its birth to. રસાયન શાસ્ત્ર the science of the elements. લોઢું ગાળવું to smelt iron. વસ્ત્ર ઉપર રંગ લગાડવામાં in the act of dyeing cloth. હુનરમાં સુધારો અને વધારો the improvement and the extension of the arts. Order:—જો કે લોકોને ધારેલો (the imaginary) પારસમણી હાથ લાગ્યો નથી તોપણ (Yet inasmuch as) આ રીતે હુનરમાં સુધારો ને વધારો થયો (were affected) એવું કહેવાય કે એક બીજી જાતનો પારસમણી હાથ આવ્યોછે. રસાયનશાસ્ત્ર chemistry. ઔષધ તરીકે કામ લાગવું to be useful as medicine.

૨૨. હું ઈશ્વરનો કેટલો આભારી છું.

થોડી મહેનતે with little labour. મળેછે તોજ It is only when. સમજેછે to acknowledge. ખજાનો Say 'possession.' નહિ મળવું without. જે વખત = જ્યારે. તે વખત Omit. લાખો રૂપિઆનો ખજાનો = જો કોઇ (one) પાસે લાખો રૂપિઆ હોય. ખાવા પીવાને કામ આવવું to satisfy the cravings of hunger and thirst. સોનાનાં પૂતળીઓ અને રૂપાનાં ચાકળીઓ gold and silver coins. ઊંટની ઉપર × × × × ભરીને = પોતાનાં ઊંટ સોનાનાં પૂતળીઓ અને ચાકળીઓથી લાદેલાં સાથે See Part II., 101." વિશેષ વર્ણન કરવું હોય તો with કામ લાગેછે." કરીને બૂમ પાડવી to cry out (trans). લાવી See Part II., 101. સામું up to. એટલામાં just now. સામેથી towards him. ખજાનો wealth. તૈયાર willing. તેજ વખત It is only on such an occasion; or then only. લાખો રૂપિઆનો ખજાનો—લાખો રૂપિઆ. ધૂળ અને રાખ બરોબર ગણવું to regard as so much, etc. વાસ્તે ઇશ્વર મને ખજાનો આપે તોજ હું વગેરે Order:—વાસ્તે હું એવો મૂર્ખ નથી કે (as to) ઇશ્વરનો આભાર માનું ફક્ત જ્યારે તે મને ખજાનો આપે. વગર ચાલે નહિ cannot do without (do = to get on to live). See Part II., 165. (2). વસ્તુને blessing. હું અત્યંત દિલગીર છું Begin here. તેઓને જોઇને when I see people who, etc. શા વાસ્તે કે because. Join this sentence on to the preceding. તે પણ નહિ not even so much. કોઇને કોઢ નીકળેલો a leper. પગ say legs. See Part II., 101. કોઇનું માથું Use the plural. મોઢું ફોલ્લાઓથી સડેલું = મોઢું સડેલા ફોલ્લાઓથી ઢંકાઇ ગએલું. For સડેલા use the present participle. આખું શરીર લોહી પરૂથી વહેતું with ulcers all over their bodies. થએલો ill with. એવા તરેહતરેહના દરદીઓ people suffering from various such diseases. બચાવ કરવો to preserve from. ઉપકાર Use the adjective.

૨૪. ભાણો પટેલ અને જેઠાશા સાહુકાર.

ભાણો પટેલ The Patel Bhano. Begin 'Bhano Patel' as Subject. ને ટેકાણે there. ત્યાં Omit. પટેલાઈમાં in return for his services as the headman of his village. તેઓની = તેઓની. રાજાને ત્યાં into the royal treasury. અકલ નાસવા માંડી છે to begin to dote. કહેવતમાં આવેછે કે × × × × તે કહેવત = કહેવત જે કહેછે. તેટલી this. અનુભવથી Make this the nominative. અકલમાં વધારો થયાં કરવો to add to the amount of one's intelligence. તે સિવાય વગેરે Begin thus:—Besides, he had treasured up in his memory all the particulars as to how all the kings of former times. સાથે ચાલવું to treat. જમીનનો દર the amount of the revenue assessment. એ વગેરે and other such items of information connected with his office. ઊંચી elevated. જગાએ position. જમીન ઉપર તથા દરિયા ઉપર by land and sea. નામે signature. દેશાવર ખાતે ફરવું to trade with foreign countries. (કરોડો) થી in. માણસના ગુણ બુદ્ધિ તથા સ્વભાવની પરીક્ષા કરવી to be able to tell one's character. વિના રહે નહિ could not fail to be. કેટલીએક અકલ certain mental qualities. તેનામાં છે એમ શોધી કાઢવું to discover that he possessed; or, simply, to detect. મુશ્કેલ હતું It was hard to. Begin here. Order:—તેનું શરીર એટલું જાડું હતું કે તેની જ્ઞાતના લોકોને ભારે ફીકર હતી were greatly concerned as to how, etc. મરી જાય Use the Past Subjective. See Howard I., 377. વર્ષોના વર્ષસુધી = વર્ષો અને વર્ષો સુધી. આગળ on. હજામત કરાવતી વખતે = જ્યારે તે બોડાવતો હતો. તેવુંજ મોટું proportionately large. પેશી ગયેલી sunken. તે ઉપરથી from which. જોવા ઉપર the sight of. એવો જેઠાશા વગેરે such was Jethásha as he sat adorned with. માતાના હવન = માતાને હવન. જોવાથી to witness. બ્રહ્મવચન the recitation of the Vedas. પરલોકમાં સુખની પ્રાપ્તિ થશે એવા વિચારથી with the object of securing his happiness in, etc. માત્ર હતી was simply.

---

૨૫. માધવ પ્રધાન.

માધવનું which Madhava held. કાંઈ you must not think. ઊતરેલું ન હતું Use 'to inherit.' ઓકરો Supply હતો અને લશ્કરના સિપાઈઓને પગાર ઉપર in the office of the paymaster of the troops. રાજ્યાભિષેક થયો to succeed to the throne. ભાગ્યનો ઉદય થયો fortune smiled on. ગાદી ઉપર નિર્ભય થતાંજ as soon as he was securely seated on the throne. ભારે responsible. Supply 'one' as a support for the adjective. લોકોમાં વહાલા થવું to become popular. સારાં તથા ઉપયોગી કામો what would be good and useful. ગમે તેમ થાઓ તોપણ at all hazards. હકક = હકો. ભોટા થવો to be invaded. હરેક પ્રસંગે વગેરે they lost no opportunity of poisoning the king's mind against Madhava. તેની સામે to thwart. યુક્તિઓ કરવી પડતી to employ schemes. હતી to be forced to. સાથે Use 'whilst.' તેની ઘણી નજર હતી his eye was ever open to any chance of. મોટા વિચારમાં પડવું to be perplexed, not to know well how to act. મર્યાદા હતી limits extended to as far as. નામની તાબેદારી = નામમાંજ તાબેદારી. સુખ મુકવું to renounce the pleasures of. તલવાર બાંધી આગળ પડે to lead his army into the field. જો કરણ રાજા જય કરી આવે × × × × તોજ It was only in the want of, in case that. પૈસા પોતાના ખજાનામાં ભરવા to fill his own purse. રસ્તો ખુલ્લો way open. કાનનો કાચો disposed to believe every story. ભારે ગમે તેટલી ઊંચી

પરવીનો શો ભરોસો what certainty was there of, etc. પોતે એકલાનું પેટ ભરવું to make provisions only for himself. વળી × × × × મોતે કમોતે મરવું એ વાત Besides, the idea of dying a natural or an unnatural death after having. મનમાં નિરંતર શોક ઉત્પન્ન a ceaseless cause of sorrow. પાછળ = તેની પાછળ તેની દોલતને માટે લડી મરે his wealth would be an apple of discord among. હૈયામાં જાણે જખમ વાગતા હોય તેવું like a dagger piercing his heart. જીવતરને ધિક્કાર હોવો to live in vain, to die under a curse. આગ મુકનાર As there is no single word to designate this office in English, a description of it must be given :—no one to apply, etc. શી ગતિ થશે એ વિષે as to where he should go. માણસોને = માણસોમાં. એ નામ one's name. તરફથી as regards. નસીબ ખુલતાં the fortunes of × ×. were made. પાણી પણ પીતો નહોતો would not so much as take a drink, would not do the least thing. તથા બીજી રિદ્ધિ સિદ્ધિ and other things commonly looked on as sources of happiness. ગામડિયો a common peasant.

---

૨૬. પાટણ શહેરમાં પ્રભાતનું વર્ણન.

કેવળ perfectly. પૂર્વ દિશાનો = પૂર્વનો. બેસીને 'બેસવું' is always translated by 'to ride' when it is accompanied by a vehicle (વાહન). Order:—એટલે તારાઓ જાણતા કે સૂર્ય જલદીથી આવશે × × × × એક પછી એક પોતાનાં મોઢાં સંતાડવા લાગ્યા જેમ છોકરા કરે છે × × × જ્યારે રમતાં હોય અને મહેતાજીને આવતા જુએ. તે પહેલાં already. ઊભો રહ્યો maintained its place. આદરમાન આપવાને in honour of the advent. સાથિયા પૂર્યા made beautiful figures like sâthyâs (on the threshold of his palace). મળવા to welcome. ચંપા, ચંપેલી, સેવતી, માલતી write these words in Roman characters. ઘસડાઇ આવીને borne by. ઠેકાણે ઠેકાણેથી In different places. મીઠા બોલથી by their pleasing voices. સુંદર નાદવાળાં પક્ષીઓ singing birds. શબ્દથી આનંદકારક થઇ રહી resounded with (were vocal with) the sweet music of. નોબત તથા શંખ વાગ્યા drums were beaten and shells blown. દળનાર Make this an adjective sentence. શોર singing. થઇ રહ્યો to issue from. સુતાં સુતાં still lying in their beds. હથોડા ઠોકવા with the blows of their hammers. ભાગ A part of a city is spoken of as a quarter. જાણી જોઇને રડતી હતી were forcing themselves to cry. અમથો રાગડો કાઢતી હતી were making insincere lamentations. તેઓની આંખ તેઓના મોંને જવાબ દેતી ન હતી their eyes belied their countenances. વાણી રચી to be heard. ધૂણતાં ધૂણતાં rocking to and fro. પોતાના અક્ષર ઠેરવવાને in order to improve their hand-writing. દાપીસ્તા (લખવાં) to write a copy on a piece of pasteboard. લખવા બેઠા હતા were engaged in writing. સારા સ્વભાવની good-tempered, amiable. વાળી ઝાડી having swept and cleaned up. પડેલી to be occupied in. તેમ on the other hand. બબડતી કૂકડતી grumbling and storming. છોકરાને ગાળ દેતી માર પછાડ કરતી scolding and cuffing the children and throwing the things about. આણીગમ તેણીગમ ફરતી moving about. દાતણ પાણી કરી having cleaned their teeth and washed their faces, having performed their morning ablutions. અંગવસ્ત્ર ઓઢી having wrapped a cloth round their shoulders. પાણી ભરીને માથાં ઉપર બેહેડાં ઉપર બહેડાં ચઢાવી having filled their vessels with water and placed them in pairs on their heads. રમણિક માર્ગેથી × × × × વાતો કરતી ચાલતી આવતી હતી were stepping

along gracefully chatting together about, etc. ઉપર at, beside. બોધ કરતા to expatiate on. આસ્થાથી Believing merit was to be obtained by doing so. Begin with this. દેવ દર્શને to do puja before the idol. ગુપ્ત secluded, retired. આશા સફળ કરવી to realize one's expectations. નિશાસો મુકતા were deploring their bad luck. બળદ લાદી See note page 70, line 28. અભ્યાસ વધારવાને to improve their aim, to make themselves better marksmen. નિશાન મારતા = નિશાન ઉપર (at) મારતા. ફેરવવા to exercise. એ પ્રમાણે વગેરે such was the, etc.

૨૭. કંજુસ ડોશી અને તેનો કંગાલ ભત્રીજો.

Order :—એટલી ફીકર હતી કે પોતાની માલમતા × × × × સોંપી ન આવી જેમ બીજા લોકો કરેછે જ્યારે જાવા જાયછે. સોંપી આવેછે = સોંપેછે, or else render by આવેછે રસ્તો પડયા અગાઉ તથા બીજાં વહીવાં કરી and by doing other little jobs. તેની ઊંઘ એવી કુતરાના જેવી હતી Translate literally or else use 'to sleep lightly.' જરા અડકે only touch her. આવી રીતથી on account of this peculiarity. જીવ જાવો બાકી રહેતો it was like taking her life to. નાતમાં છુટું ઘી પીરસવું to give a caste-dinner at which every one should have an unlimited supply of ghee. નાતની તરફની from her caste. વાહ વાહ કહેવાડવી to be praised by, to gain the good wishes of. તેનો એક ભત્રીજો See Part II., (32), (33). તેની સાથે = જે તેની સાથે and omit તે. પૈસા ખાનાર એ ભત્રીજા સિવાય no one to leave her property to but, etc. જે બાકી રહે the balance. સોંપાવવું to bequeath. એટલું છતાં Nevertheless. ઘણું હેત હતું was very fond of, was greatly attached to. પોતાને આગ મુકનાર to apply the fire at the time of her cremation. પૈસાનાં દુઃખ penury, poverty. વાત બદલી નાંખવી to change the subject of conversation, to talk about something else. નથી એમ કહેતી Use to 'deny.' એવી ડોશી ઉપર હેત હોવું to be fond of such an aunt. ચાર દહાડા લાંઘણ કરવી See the Voc. or not to break bread for four days. સુકો રોટલો = સુકા રોટલાનો કડકો. ખવડાવે = ખાવા આપે. એક પૈસો any of her money. ક્યાંથીજ how could he expect that. મરવાની Use the infinitive થઇ ગયા Use the pluperfect. વાસણ an earthen pot. શરીરને નુકસાન લાગવું constitution to be impaired. પૈસા તરફથી અવસ્થા pecuniary circumstances. પણ ભંગ થઇ to miscalculate, to reckon without one's. Supply 'in this.' ત્યારે so that. જે કાંઇ સામાન હતો what few things he possessed. તેના થોડાએક પૈસા ઉપજાવ્યા got some ready money into his hands. તે લઇ Use 'with.' લાચાર but she could not help it. રસ્તામાં during the journey. એટલી તો વસ્તી હતી there were so many people about. વિચાર design. લાગ ન હતો Use 'to present itself.' તેને લાગ મળતો ન હતો Make this depend (as extension) on the following sentence. તેની ગળચી પકડી like તેનો હાથ પકડયો siezed her by the hand. એટલામાં 'as' placed before માં ઊંઘાઉંછે. પાસેના = જે પાસે હતું. સારીપેઠે carefully. ત્યાં નિશાની રાખવી to mark the place.

૨૮. બે વેદાંતી બ્રાહ્મણો.

વાટ દેખાડનાર = વાટ દેખાડવા. છોડીને to wander away from. જંગલ વધારે ઘોર હતું the deeper they got into the jungle. ઝાડ સાથે = ઝાડને. નાગી તલવાર લઇને with drawn

swords. સામા ઊભા રહેવું to present oneself before. મારે ભજાની = મારની આંખ મળવી to come face to face. યજમાન રાજા My good Sirs. કલ્યાણમસ્તુ Our blessings on you. આશ્ચર્ય પામીને = આશ્ચર્યમાં. ગોર મહારાજ વગેરે I beg your reverence's pardon, but this is the first time in my life I have seen Brahmans craving alms with drawn swords in their hands. કૃપા કરી × × × × કહો vouchsafe to inform us. ધંધો શી છે to follow an occupation, a trade. ધર્મ પાળવો to profess a religion. એવા તો ફરિ‍દી to be reduced to such straits. કરતા હતા તે = કરતા હતા અને તે. સઘળું ખોટું દેખેછે = દેખેછે તે સઘળું ખોટું (illusory, unreal)છે. આત્મા અને પરમાત્મા the Supreme Being and his Emanations. ઇંદ્રિય સુખ 'sensual pleasure' having an immoral sense will not suit here. Translate as if સઘળી ઇંદ્રિયોને સુખ મળેછે (to be gratified, pleased). ત્નેઆમાંનું કાંઇ ત્યાં હોતું નથી it is all gone, all is gone. પદાર્થ કાંઇ છેજ નહિ There is no such thing as substance. ત્નેટલું બોકા મારું તારું કરેછે The common statements 'This is mine' and 'That is thine' are just so much nonsense. અલ્યા My dear Sirs; or, I tell you, Sirs. છેજ નહિ does not exist. અમારા યજમાનને of a patron of ours. જગત્ ફારમું છે there are many changes (ups and downs) in the world. મૂકીને જવું Reverse the order in English. The reason lies in the difference of meaning of 'મૂકવું' and 'leave.' વિચારીને to reason. લઇને = તેની સાથે. દુષ્ટ ચાકરોએ rascals of servant; or, else દુષ્ટ villainous. કહેવાથી by the orders of. અંધારી means blinkers, but better use 'spectacles.' ભેદ ગણવો to make a distinction between. નાખ્યા to commit, to sentence to. પેટના દુઃખ want of food. અસર થઇ Use 'to affect.'

૨૯. સંન્યાસ.

The Obligatory Infinitive and the Obligatory Verb (જોઇએ) are of frequent occurrence in this exercise. As there are a variety of modes of rendering these in English, the student will do well to make use of several. The following are the more common. He must, He ought to, He should, He is to, Let him, It is prescribed that, It is his duty to, etc. Remember that several verbs can be made to depend on one of these and that it is not necessary to translate every obligatory infinitive by a must or an ought, etc. તે લઇને at the receipt of which. ખાવાની વસ્તુ articles of food. જોડે along with. ઘરનો = ઘરથી. જ્ઞાન તથા કર્મેન્દ્રિયો the intellectual faculties and the organs of action. (નિમાળા) વધારવા to allow to grow, not to cut. મોટા થવા દેવા not to pare. જે તેને ખાવાનું મળે તેમાંથી out of what he gets to eat. મન સ્થિર રાખવું to meditate on. જીવવાળા પદાર્થો living things, living creatures. (ભોંય) ઉપર along. આગળ પાછળ backwards and forwards. ઊઠ બેસ કર્યાજ કરવી to keep rising and sitting. એક પણ વસ્ત્ર ઓઢયા વિના having divested himself of every shred of clothing. ધર્મના કૃત્યો religious exercises. વાટ જોઇ બેસવું to patiently wait for. થવાની to be initiated as. સારો lucky. ક્રિયા કરાવનાર બ્રાહ્મણોને the Brahman priests who are to instruct him how to perform the rites. બીજા સામાનમાં along with other articles. સાત ગાંઠવાળો having seven joints. નાણું coins. તેને આપેછે Supply

'they' as subject. તે રસ the mixture, the draught. પી જવું to drink off. ગુરૂ his priest. નાત જાત caste obligations of every kind. બોડાવવું to get shaved off. મંત્ર ભણીને repeating—at the same time. એટલે તે સંન્યાસી થયો This concludes the ceremonies and he becomes a Sanyási. પછી after this. ભસ્મનો લેપ કરવો to rub ashes. દહાડામાં a day. બહાર ફરવા નીકળવું to go abroad. એક હાથમાં દંડ પકડવો, બીજા હાથમાં તુમડી લેવી વગેરે he should have his—in one hand, etc. (without any other verb). તુમડીમાં પાણી ઘલાય વગેરે The bowl is to be used for putting his drinking water in and the skin for sitting and lying on. ભિક્ષા માગી પેટ ભરવું to live by begging, to live on alms, to beg for his bread. દાન કરી દેવું to give it away in alms.

---

૩૦. સંસારરૂપી મહાસાગર.

સંસારરૂપી મહાસાગર The Ocean of Life. સંબંધ રાખનાર associated with. બેઠેલાછે are on board. ખડકો પાણીમાં ઢંકાએલા breakers. ગર્ભપુરી બંદર The Seaport of Nativity. અથડાઈને to run on. બેઠેલાં માણસ passengers and crew. ડુબેછે to be ship-wrecked, to founder. બહાર પડેછે to be launched. (મોજાં) થી ઉંચા નીચા થાયછે dance up and down on. અને હમણા ડુબશે હમણા ડુબશે એવી દહેશત રહેછે to be in constant fear of being wrecked. પત્થરોનો સીધી બાજુવાળો બેટ a rocky island with a steep coast, an island with a precipitous iron-bound coast. રળીઆમણા પર્વતો beautiful mountain scenery. સુંદર inviting. મધુર રાગથી ગાયન કરેછે to sing melodious tunes. પાસે in the charge of. સામે પવને with a-head wind, with the wind right a-head. (નાળ) માં up. ચલાવેછે to steer. રસ્તામાં course. મઝા પડતી નથી cannot do as he likes. કાન ભર્યાં કરેછે અને વિવેક to keep whispering their evil counsels in his ears and saying that, &c. જ્યારે that since. ત્યાંની=તેની its. ફેરો the voyage. એવી શીખામણ આપી Make this the beginning of a new sentence. By giving such advice they persuade the master of the vessel to—and to— ચઢાવવામાં આવેછે to be hoisted,—spread-set. આવવા to blow. ઘસડાઈને to be carried. બહોળા દરિયામાં પડેછે to enter this wide ocean. તરફ હંકારાયછે to be headed for. આ વખતે then, at this crisis. બહાર પડેલાઓને મોટેથી પોકાર કરીને shout to those that have got out of the channel and. સમજાવેછે to inform of, to warn. તથ × × × × તેઓને દેખાડેછે and show them how. પાસે લગભગ too near. અથડાઈને to be dashed upon. ભરદરિયો the open sea. તેઓના નહિ હશે could not have had. ખોટા રસ્તો પકડવો to take the wrong course. એમ થવું નહિ nothing like this to happen. એમ કરતાં and meanwhile, and in the meantime. જરા પણ સંભવ લાગશે should we have an occasion to apprehend. સઢ વીંટાળી દેવા to furl the sails, to take in. ચાલી દેવું to run (trans). નુકસાન લાગશે એવી નકામી બીક the groundless apprehension of danger. શું શું છે તે શોધવું to examine the various things contained in. ખૂબી શી what is the use of, what good is therein? માન્ય કરી agreeably to, persuaded by trusting to. આગળ on. ડુબતાં foundering, about to perish, about to go down. ભાગતાં being wrecked. એટલે સુધી કે until at length. તે રડે, શોક કરે, કે પસ્તાય his tears, lamentations or repentance. શા

of what avail, to what purpose. Order:—અથવા (except that) નાળમાંના ઘણાએક વહાણવાળાઓ તેઓની તરફ × × × તેઓને ઉગારવાને મહેનત કરેછે, પણ હવે બચાવવાનો વખત ગયો. એટલે (as) તે સઘળી નિષ્ફળ જાયછે. મછવો મૂકાવવો to put off a boat. નિષ્ફળ થવું to be unavailing. ધન્ય છે એવા મદદ કરનારા વહાણવાળાઓને વગેરે What noble fellows those captains are who though tempted so much themselves and at so much risk to their own lives, yet even. (સાધ્યતા) આવવી to arrive. આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો to procure the salvation of the soul.

૩૧. આત્માનો ઉદ્ધાર.

રહેવો જોઈએ must live. એટલું બેહદ infinitely great, the infinite amount of. જેનો ખ્યાલ પણ હું કરી શકતો નથી I am not able even to form a conception of, etc. This will come first. એવામાં during their course. ગરીબ અવસ્થા poverty. તો શું થયું What signifies it whether. નજીવી of little moment. એમ કહ્યું See Howard I., 393. જો એમજ હોય If this be the case. મનમાં પૂછી જોવું કે to consult one's heart as to whether. મહે કેવાં કપડાં મળશે wherewithal shall I be clothed. See Mathew VI., 31. ઉદ્ધાર થવા to be saved. ચોકસ જાણવું to know for certain.

૩૨. પાપનું સુખ ઠગારૂં.

ગાંસડો બાંધવો to incur. અપ્સરા જેવી Venus-like. (આશા) પૂરી પડવી to be realized. જે રૂપસુંદરીને વાસ્તે = રૂપસુંદરી જેને વાસ્તે. રહેવા દેવું to have neglected. અને તેની અપ્સરા જેવી વગેરે Order:—અને પૂરી ન પડતાં (far from realizing) જે આશા તે રાખતો હતો તેની અપ્સરા જેવી કાંતિ તથા પરીજેવા વદનને જોવાથી (on beholding) અપાર સંતોષની તે નજરે પડતાંજ બલ્કે (the sight of her now; yea even), તેનો વિચાર મનમાં આવતાંજ તેને ઘણો સંતાપ ઊપજતો હતો (was a source of great misery to him), 'and far from realizing the hope he had entertained of boundless happiness on beholding her Venus-like beauty and fairy-like face the sight of her now, yea even the very thought of her mind is a source of great misery to him.' સઘળી પાણીના પરપોટાની પેઠે ફૂટી ગઇ have vanished like a bubble when it bursts, have all come to nought like the bursting of a bubble of water. પડી રહેવું to be neglected. ન માની not to honour. તું શૂન્ય જેવી થઇ પડીછે thou art left a mere cipher. અતિ ઘણો exceedingly. તન મન અને ધન his life and all his. જતન કરી ઉપભોગ કરવો to use carefully. પણ તે એકવાર વગેરે but no sooner has he got possession of it than. But let him once get possession. તેની કીમત પાણીના રેલાની પેઠે ઊતરી જાયછે its value becomes depreciated in a very short time, it is not long till it is less prized. આઘેથી at a distance. આવવાથી = લાવવાથી. ઠર્યો becomes. ભળી જાયછે takes its place. તેમ તેનું મન તે વાત ઉપરથી બીજી નવી વાત ઉપર દોડેછે he ceases to care for this thing and takes a fancy to something new. ફોકટ શ્રમ કરવામાં in bootless toil, in fruitless effort. અવતાર life. ભૂતનું તાપણું a Will-with-a wisp, an ignis fatuus. આઘું અને આઘુંજ જતું જાયછે constantly recedes from its pursuers.

૩૩. કરણુ રાજાની જન્મોત્રી.

તેને at his heart. દુષ્ટ કર્મનો અગ્નિ તેનામાં હોલવાયો નહોતો the fire of remorse for dark deeds done was not extinguished. તે સમયે while. જોવાતાં જોવાતાં by being scrutinised and re-scrutinised. જવાથી by passing through. ફાટીને ચીથરા જેવી થઇ ગઇ was torn into scraps. સ્વાર્થરૂપી of self-interest. ચીથરીયા કાગળનો કકડો a bit of ragged paper, a piece of torn and crumbled paper. જેટલી equal to that of. એકની એકજ the same. કહ્યાં કરવું to repeat, to keep repeating. એમાં કંઇ ઘણું આશ્ચર્ય નથી is not much to be wondered at. આવા આધાર ઉપરથી કહેલી વાત assertions based on such a foundation. એમાં શી નવાઇ is there anything strange. વચન statements. મનને દિલાસો આપવો to console oneself. આગળ સારાની ઉમેદ રાખવી to hope the future will bring a change for the better. સંસાર રૂપી પ્રવાસ the journey of life. શાંત at ease, tranquil, unfaltering. શાંત મનથી without any misgivings. ચાલવાનો to go on.

૩૪. જગા બદલવાના ગુણ.

જગા બદલવાના ગુણ The Benefits of Change of Place. ઘણું કાર્ય થાયછે great effects are produced. શરીરના માંદા લોકો people (or those) whose bodies are diseased. જગાફેર change of residence. મનના રોગીઓ those whose minds are affected. તેમ કીધા by the same means. દુઃખ નિવારણ થવું to get relief, to be restored to health. પશ્ચાત્તાપની મહા પીડા નડવી to suffer from the pangs of remorse. સ્મરણ સંગ્રહસ્થાનમાં in the treasury of the memory. વીંટલાયલી હકીકત histories connected with. વિચારશક્તિ the reproducing faculty. તેની સાથે હકીકત its associated history. યાદ આવવું thoughts of—to come into the mind. નાનપણનો વખત our boyhood, childhood. જુવાનીનો વખત our youth. ધસી આવેછે = ધસતી આવેછે. આવ્યાં કરે to keep recurring to. જે માણસે ખૂન જ્યાં કીધેલું હોય = કોઇ માણસે જ્યાં ખૂન કીધેલુંછે ત્યાં જો તે રહે તે જગા ઉપરથીજ the very sight of the place causes to, etc.; or, suggests, etc. એથી ઉલટું But on the other hand. સ્મરણસ્થાનના મથાળા ઉપર ભરાવું to be piled up on the top of all in. જ્નાએલી પ્રતિમાઓને વગેરે and thus pressing down the old images render it difficult for them to come to the surface, so that, etc. કોઇ કોઇ વારજ seldom, at rare intervals. વધારે થવાથી × × × × ભાર વધારે થાય Use 'the more—the greater.' અને તેનું પરિણામ એ થાય = જેનું પરિણામ છે. મનને સુખ = મનનું સુખ. વધારે વધારે થતી જાય to increase more and more.

૩૫. હવે બધું સુઝેછે.

હવે બધું સુઝેછે Now I See How It Is. જલદીથી suddenly. આ પ્રમાણે વિચારમાં પડયો I began to soliloquise as follows. આજ કાલ કરતાં in procrastinating, in making good resolutions which have not been kept. આ શો ગજબ ! how wonderful ! હવે ઘણાં વરસ = ઘણાં વરસ વધારે. જીવી જીવીને at the most, at the longest. એટલા = આ. હવે from to-day. કાલ કહેતામાં નીકળવું to pass like a thought. ગરદન ઉપર બેસશે will claim

me. જીવ soul. પાણીમાં જવું to be spent uselessly, to be frittered away. નિરાંત કરીને free from worldly thoughts, free from distraction. તે દુરાચરણને = તે તારા દુરાચરણને. ઉપર દોડવું to wander away, (off) to. એક ચિત્તે with undivided mind. કલાકના ચોવીસ કલાક તેમાં બે કલાક two hours out of the twenty-four. આવું સહેલું કામ such a simple thing. એક દોકડાનો કે પૈસાનો પણ a penny or even a farthing. ખર્ચ બેસતો નથી See the Voc. એમાં મને મોટા બોજો વગેરે It was no toilsome task for me. There was no great exertion required of me. વગર ખર્ચનું અને વગર મહેનતનું which was neither expensive nor toilsome. આ કેટલો પશ્ચાત્તાપ થાયછે how deeply I regret it. ઘણું મોડું થયું See Part II., 85. સદ્ગુણે આચરવું to do what is right. ક્યાં એકાવન વરસ વગેરે = એકાવન વરસ સાથે સરખાવતાં પાંચ કે સાત વરસ શું છે. ફીકર અને પશ્ચાત્તાપ Use the adjectives 'concerned and penitent.' મારી ઉપર શી કમબખ્તિ ગુજરશે what suffering I may have to endure. હે મહાદયાળુ, હે પરમ કૃપાળુ O most Merciful, Most Gracious God. મને સૂઝતું નથી = હું જાણતો નથી. મર Omit. પ્રાર્થના કરવાનો રાતનો વખત the night-time, the time of prayer. ખ્યાલ ટપ્પામાં = ખ્યાલ ટપ્પા ગાવામાં. રૂડાં કામ good. તારો ખીલતો વખત the morning of thy life. માણસ જાતનું = માણસ જાતને.

૩૬. ઈશ્વર ઉપર ભાવ.

સાચવ્યો kept, observed. અન્યાય ઉપર મૂકવામાં આવ્યો to bring a charge against. મોટા grave, serious. ઈશ્વરના અપરાધી ઠર્યા to be guilty before God, to offend God. કોઈજ વાર very seldom. વગર દિલની ભક્તિ કરીને વગેરે to be guilty of worshipping without the heart. ગંભીર મન in maintaining a serious mind. ખરા દિલની unfeigned. જોઈએ તે which are indispensable. પાછળ પડવું to come short. વગર ખાત્રીએ carelessly. મોંમાંથી કાઢવું to utter. મોઢા ઉપર એક તમાચો માર strike thyself on the face as a sign of self-condemnation. ખુલ્લા કરવા to unfold the meaning of. છૂપી ઠગાઈ a secret act of deceit. ગફલત neglect. જે કામ × × × × તે કામ કરીને by doing what. જે કર્યું છે અને જે નથી કર્યું by both commission and omission. અત્યાર સૂધી until now.

૩૭. બાયડીના ગુણ.

ઘર બાબતની સઘળી ગોઠવણથી by her way of managing the house. પછી in. બિલકુલ સારો થવો to be restored to perfect health. તેઓની ખોટ જ્યાં હોય where they cannot be had, in places not blessed with their presence. ઉપયોગ usefulness. કીમત કરવી See the Voc. Order :—પરમેશ્વરે પુરૂષ અને બાઈડીને એક બીજાથી જુદા (differing) એવા ગુણ (natures) બક્ષ્યા (endowed with) છે. બઈરાંનાં feminine. ઊલટાં છે Use the noun 'exception.' કામ કરવાના અને સખ્ત ગુણ harsh natures capable of enduring toil. સહન કરવાના capable of enduring suffering. માલૂમ પડેછે to possess. ઘર ચલાવવું to attend to household affairs. સુખ ઊપજાવવું to minister happiness. આફતમાં પડવું a calamity to befall. મનમાં ગુસ્સો ચઢી જાયછે to lose one's temper, to be in a passion. નરમ પાડવું to soothe, to calm. પણ વિશેષે કરીને જ્યારે But it is specially when and then the 'તેજ વખતે, તેજ વખતે and અને તેજ વખતે' below will

be translated by 'that,' 'that' and 'that.' (અંદવાડ) આવી પડવો to be attacked by, to become the victim of. બરદાસ્ત લેવી Use the passive. તેનો સ્વભાવ=તે. તેનો બોલ સાંખી શકતા નથી cannot bear to hear him. તેની ખરી કીમત થાયછે her worth is appreciated. તેની ચાકરી કરવી to attend to his want. રીતથીજ the very way in which. અર્ધું દરદ ઓછું થાયછે like અર્ધી મહેનત ઓછી થાયછે The labour is reduced by half. Use the active. Order:—તેના નરમ હાથ પણ (even) શરીર ઉપર ફરતાં (passing) ઘણી શાન્તિ (soothing) અસર કરેછે. ભાગ period. મળેછે Use 'to depend on.' માની ઘણી જરૂર હોયછે the presence of his mother is indispensable. આધાર the sustainer. તેની સ્ત્રી વડે attended (accompanied) by his wife. સફર કરવી to sail over. કામ ચલાવવું to perform the duties of, to do the work of. સઘળું લક્ષ તરફ હતું the whole mind to be absorbed in or devoted to. આરામ કરવા to try to make well. જેમ બને તેમ See Part II., 167. તેમ કરવા સારૂ to effect this object, to secure this end. તેની ઉંમર પ્રમાણે તેનાથી બની શકયો તેટલો તેણે શ્રમ કીધો she left nothing undone a girl of her years could do. તે સઘળો her efforts.

૩૮. મોત—એ પાપની શિક્ષા છે.

જે જે પાપ × × × × તેની ખરી અને વાજબી શિક્ષા છે every sin × × × × deserves. એટલે means that. મરવાની=મરવાને or મોતને. માટીની કાયા the earthy body, this body of dust. ઈશ્વરથી આત્માનું છૂટું પડવું એ આત્માનું મોત જાણવું the death of the soul means the separation of the soul from God. જેટલો સંબંધ વગેરે there is as close a connection between × × × × as there is, etc. નાશ થાયછે is lost. પ્રજાપતિ Jehovah. કૃપા favour. જાગૃત quickened, born again.

---

૩૯. ઘેરી લીધેલા શહેરમાં દુકાળનું વર્ણન.

જમાવ થવો to crowd in, to collect in. મોઘું at a high price. પહેલ વહેલાં તો ગરીબ લોકોનો મરો થયો the poor were the first to suffer, the first victims. લડાઇ See the Voc. પણ લડાઈ જલદીથી પૂરી થશે વગેરે But the people patiently suffered on in the hope that, etc. બહારથી=બીજાં ગામથી. પાર આવવો to cease. દુકાનનો=દુકાનમાં. માલ stores, provisions. બૂમાબૂમ પાડવી to give vent to their impatience. ભૂખના માર્યા ઘેલા જેવા થઈને driven mad by the pangs of hunger, reduced by the pangs of hunger, to a state bordering on madness. કચરો scum. ઘર ફોડવાં to break into. પથરાઇ જઈને spreading themselves over. લશ્કરના Omit. લોહી વહ્યું attended with blood-shed. ગમે તેટલો અટકાવ કીધો to do one's utmost to restrain them. તેઓનો ભૂખે મરવાનો દહાડો આવ્યો they saw nothing but starvation before them; gaunt famine stared them in the face. વહી ગયા એટલે in the course of. સરખાં થઇ ગયાં to be reduced to the straits. રાક્ષસ a demon. રૂપ પ્રકાશવું to reveal one's nature. શરીર=શરીરો. લોહી ઊડી જવાથી from want of blood. ધોળું ફક ghastly pale. સુકાઇ ગએલા dried up, shrunken. બહાર નીકળી આવેલા were legible. મરવા તથા મારવા વિષે બેપરવાઇ recklessness as regards their own lives as well as those of others. યમરાજાના દરવાજા આગળ આવી પહોંચેલા to be brought to death's door

સાફ માલૂમ પડતા હતા were clearly visible. જેનું હતું had marked them for his prey. તેનું સ્વરૂપ થાય to present an appearance. જેવું બરાબર exactly similar, just such. વાતનો them. પડી જતા અને તત્કાળ મરણ પામતા to fall down dead. રીબાયાં કરતાં prolonged their misery. આવી પડેલી to befall. ત્યાં એક એક ઉપર દયા કોણ લાવે how could it be expected that they would have much compassion for one another. બહાર નીકળવું to move out of doors, to leave one's home. સુતાં સુતાં બરાડા બરાડ પાડતા Reverse the participle and verb. પછાડા મારી મારીને struggling. મરણ તોલ as if dead, in a dying state. ઘેલી જેવી as if mad, half-mad. હોય=હતો. હાડકાના પિંજર (skeleton) જેવા સુકાઇ ગએલાં to be reduced to skeletons, to be wasted to skin and bones. Make a relative clause of this. અને તેટલો સુકો રોટલો વગેરે and she was (they were) always on the watch lest some vagabond should, etc. તેટલો પણ even the bit of. તરફડીને મરી જતી lying in the agonies of death. તેને જોઇ ઊભી રહેતી=ઊભી રહેતી તેને જોતી હતી. ડોળા બેબાકળા કરી staring; or, with their eyes staring. પોતાને ખાવાને મળે નહિ એટલે As they got no, etc. દૂધ ક્યાંથીજ આવે Turn this question into an assertion. દૂધ nourishment for their infants. ધાવણાં છોકરાં infants at the breast. પીલાઇ પીલાઇને મરી જતાં lingered in tortures before they died. દરદથી=દરદ જોવાથી. તેવીજ અવસ્થા થતી their sufferings were as great. કાળચક્રના સપાટામાં આવી ગયા હતા fell victims to the destroyer. દુકાળની આગળ in the presence of famine. સરખાજ alike, on a level. ફરતું હતું was busy. સઘળાને મરવાની આશા સરખીજ હતી when death was expected by all alike. શરમ બિલકુલ રહી નહિ had lost all respect.

૪૦. ઈશ્વરને જવાબ દેવો પડશે.

જીવી શકે likely to live. આ દુનિયા છોડીને ચાલતા થયા have been called away. લાંબી મુદતના=લાંબાં. પીડાતા painful. અવિચળ જગા the eternal world. કાલ ઉપર વાત રાખવી to put off till to-morrow. તે કરવો=પસ્તાવો કરવો. કેવળ ખરાબી થઇ to be quite undone. તમારી ખરાબી વંટોળિયાની પેઠે વગેરે when your destruction will come rushing like a whirlwind. તેને (ઇશ્વરને) બોલાવશો to call upon God. યાદ દેવડાવીએ to call to mind. પરહેજ અને દૂર રહેવાની to eschew and abstain from આંખના પલકારામાં in the twinkling of an eye.

THE VOCABULARY. કોષ.

અક્કલ Wisdom, common sense.

અખતરો A trick.

અખત્યાર (ઉપર રાખવો) To keep under control, in subjection.

અંગ An organ.

અંગજ્ઞાન Instinct.

અગણિત Innumerable.

અગત, અગત્ય Importance.

અગત્યનું Important, necessary, indispensable.

અંગબળ Physical strength.

અગરજો Although.

અગ્નિ Fire.

અઘટિત Improper, unbecoming.

અચરતી Surprise.

અચરતીથી જોવું To admire.

અચળ Unchangeable.

અજાણ Ignorant, in ignorance.

અજાણ્યું Ignorant, simple, unknown.

અજાયબ જેવું Wonderful.

અજ્ઞાન (*adj.*) ignorant, (*n.*) ignorance.

અટકાવ An obstacle.

અટકાવ થવો To cease.

અટકાવવું To prevent from, to stop.

અટકાવી રાખવું To postpone, to put off.

અડકાડવું To touch with.

અડચણ An objection.

અઢી Two and a half.

અણગમો થવો To dislike.

અણઘટતું Unbecoming, improper.

અણચિંતવ્યું Unexpected.

અણી A point.

અંતર Distance.

અતિ Exceedingly.

અંતે Finally.

અત્યંત Infinite, exceedingly.

અત્યારથી Henceforth, from to-day, from to-day on.

અથડાવું To dash against.

અદબ Respect.

અંદર In, into, within.

અદેખાઇ કરવી To envy.

મન આંધળું થવું To become a blank (the person), to become stupid, to sink into a state of ingsanity.

અંધારૂં Darkness, the dark.

અંધેર Confusion.

અનંતકાળ Endless duration, Eternity.

અનંતકાળ સૂધી Throughout eternity.

અનંતકાળ સૂધીનું Eternal, everlasting.

અનહદ Infinite.

અનાજ Corn.

અનીતિ ભરેલું Immoral.

અનિશ્ચિત Uncertain

અનુકૂળ Agreeable to

અનુભવ Experience.

અનુમાન કરવું To infer.

અનેક Many, several, numerous.

અન્યાય Injustice, iniquity.

અપંગપણું A deformity.

અપજશ Disgrace.

અપમાન સહેવું To be insulted.

અપરાધ A crime, a sin.

અપરાધી An offender, a criminal.

અપવિત્ર Unholy.

અપવિત્ર કરવું To desecrate.

અપ્રમાણિક Dishonest.

અપાર Boundless, infinite.

અપ્સરા A Venus.

અફળ Fruitless.

અફીણી An opium-eater.

અબળા A female.
અભ્યાસ કરવો To study, to learn.
અભ્યાસ કરાવવો To superintend studies.
અમથું For no purpose, in vain.
અમર Immortal.
અમર કરવું To perpetuate.
અમરાત્મા The immortal soul.
અમલમાં લાવવું To carry out, to execute.
અમૂલ્ય Invaluable, precious.
અરધું A half.
અરબી Arabic.
અરૂણ The sun, Phœbus, the dawn, [Aurora.
અરે Alas!
અર્થ A meaning, a signification.
અર્પણ કરવું To sacrifice.
અવકાશ Leisure.
અવગુણ Harm.
અવગુણ ભરેલું Baleful.
અવશ્ય Especially.
અવસ્થા Condition.
અવિચાર Imprudence.
અવિચારી Thoughtless.
અવ્યવસ્થા Disorder, confusion.
અશક્ત Weak, feeble, powerless.
અશક્ય Impossible.
અસર An effect, influence.
અસલ In ancient times, formerly.
અસલનું Ancient.
અસ્ત થવું —પામવું To set, to go down.
અસ્વચ્છ Impure.
અળગું રહેવું To abstain from, to be free [from.
આંક Tables.
આકર્ષણ Attraction, affinity.
આકાશ Space, the sky, the air.
આંખ ઊઘડવી To be convinced of one's [error.
આંખ મળવી To come face to face.
આંખ મીચીને Thoughtlessly.
આખર Finally, at length, at last.
આખું Whole, all the.
આગ મૂકનાર One who applies fire to the [funeral pile.
આગલું Former.
આગળ Forward, formerly.
આગળ જવું To advance
આંગળું (હાથનું) A finger, (પગનું) a toe.
આઘું Distant, remote.
આઘેથી At a distance.
આઘેનું Remote, distant.
આચકો ખાવો To be afraid of, to shrink from, to hesitate.
આચકો લાગવો To be shocked.
આચમન કરવું To take a sip, to sip.
આચરવું To practise.
આંચળવાળાં Mammalia.
આંચળવાળું પ્રાણી A mammal.
આજારી Ill, sick.
આજ્ઞા A command.
આજ્ઞા કરવી To order.
આજ્ઞા માનવી To obey.
આણીગમ તેણીગમ Hither and thither, [about.
આતુર Desirous, anxious, ઘણું આતુર રહેછે would like very, will to, would fain.
આતુરતા Eagerness.
આતુરતાથી Anxiously.
આતુરતા રાખવી To be anxious.
આતુર થઈને Anxiously.
આત્મા The soul, the spirit.
આદમી A person.
આદરમાન આપવું To welcome.
આધાર રાખવો To depend on.
આનંદ ઊપજાવો To delight.
આનંદકારક Delightful.
આનંદ થવો To be happy.
આનંદથી Joyfully.
આનંદ પામવો To be delighted.
આપદા A hardship, a calamity, a misfortune.
આપવું To endow with.
આફત A calamity.
આબરૂ Honour.
આબરૂ રાખવી To preserve the honour of.
આભાર માનવો To thank one for his kindness, to thank.
આભારી Obliged to, indebted to, dependent on.

આભાસ An appearance, an apparition, an illusion.
આમદાની Rents, revenue.
આયુષ્ય Life, existence.
આરામ થવો To be cured, to be restored to health.
આવતું જવું To come (gradually).
આવરદા The period of one's life, life.
આવવાનો વખત The future.
આવી જવું To enter, to sink into.
આવીને વસવું To settle.
આવી પહોંચવું To arrive.
આશરે About.
આશા રાખવી To entertain a hope.
આશા હોવી To expect.
આશીર્વાદ દેવો To give (bestow) a blessing, to bless.
આશ્ચર્ય Astonishment, wonder.
આશ્રમ A hermitage.
આસન A seat.
આસપાસ Around, all around.
આસ્ટ્રિયા Austria.
આસ્થા Faith, belief.
આળસ Sloth, idleness, laziness.
આળસ થવું (કોઇને) To be lazy.
આળસાઇ Laziness, sloth.
આળસુ An idle person.

ઇ

ઇચ્છા Will, a wish, a desire, an appetite.
ઇચ્છા દેખાડવી To show or manifest a desire, to appear to desire.
ઇચ્છા રાખવી To feel a desire.
ઇજારે રાખવું To farm, to contract for.
ઇંડું An egg.
ઇતિહાસ History.
ઇત્યાદિ And other such.
ઇંદ્રરાજા Jupiter, the god of the weather.
ઇંદ્રિય સુખ The gratification of the senses.
ઇંદ્રી A bodily organ, an organ of sense, a sense.
ઇનસાફ કરવો To dispense justice.
ઇમાનદારી Fidelity.
ઇશ્વર કૃપા Divine favour, God's blessing.
ઇશ્વરી Divine.
ઇસ્વીસન The Christian era.

ઉ

ઉતાવળ Eagerness, haste, impatience.
ઉતાવળથી Briskly.
ઉત્તર The north.
ઉત્પત્તિ Origin.
ઉત્પન્ન કરનાર The Creator.
ઉત્પન્ન કરવું To originate, to create, to produce.
ઉત્પન્ન થવું To be produced, to arise.
ઉદારતા Liberality.
ઉદ્દેશ A desire, a design.
ઉદ્યમી Industrious, hard-working.
ઉદ્યમી લોક Working-men, trades-people.
ઉદ્યોગ Industry.
ઉદ્યોગી Industrious, diligent.
ઉધાર લેવું To obtain on credit.
ઉદ્ધાર Salvation.
ઉદ્ધાર કરવો To save.
ઉપકાર Kindness.
ઉપકાર હોવો To be kind.
ઉપકાર માનવો To thank.
ઉપગ્રહ A secondary planet, a satellite.
ઉપદ્રવ કરવો To trouble, to annoy.
ઉપનિષદ The Vedantas.
ઉપયોગ Use, usefulness.
ઉપયોગ કરવો To use; રૂડો ઉપયોગ કરવો to make a good use of, to turn to good account.
ઉપયોગી Useful.
ઉપર રાખવું To put off till, to postpone till.
ઉપાય Means, a remedy.
ઉપાય કરવો To take steps, to take means.
ઉમર Age.
ઉમેદ Hope, a hope, a plan, a scheme, project.
ઉમેદ રાખવી To expect.

ઊ

ઊગવું To spring up, to grow.
ઊગરેલું (માણસ) A survivor.
ઊગારવું To save, to rescue.
ઊંઘ Sleep.
ઊઘડી જવું To open.
ઊંઘતું Asleep.
ઊંઘવું To sleep.
ઊઘાડવું To open.
ઊઘાડું પડવું To be manifest, to be patent.
ઊંચકવું To lift, to lift up, to raise.
ઊંચકી લઈ જવું To carry away.
ઊછળવું (મોજાનું) To roll, to surge.
ઊજવાવું To have one's funeral rites performed in a liberal manner.
ઊંટ A camel.
ઊઠવું To rise, to get up.
ઊઠાડવું To raise, to produce.
ઊડાઉ Extravagant, wasteful.
ઊડી જવું To go away.
ઊતરવું To alight, to go down, to descend.
ઊન Wool.
ઊનું Warm.
ઊપજતું Produced by, resulting from.
ઊપલું Upper, outer, exterior.
ઊભું થવું To be produced, to arise.
ઊલટ Eagerness.
ઊલટ ભરેલું Earnest.
ઊલટું Contrary to, different from, opposed to, on the contrary.

ઋ

ઋષિ An ancient Brahman, a Rishi.

એ

એકજ The same.
એકઠા કરવા To mix.
એકઠું થવું To accumulate.
એકદમ Immediately, at once.
એકલું Alone.
એકાએક Suddenly, at once.
એકાંત Retired, uninhabited, desert.
એકાદું A, an, some.
એકી વખતે At the same time.
એજ The same.
એજ પ્રમાણે In the same manner, in a similar manner.
એટલા માટે Therefore.
એટલું So big, so large.
એટલુંજ નહિ Not only.
એટલે That is, namely, as soon as, no sooner than.
એદી Lazy.
એધાણી A trace, a sign.
એ રીતે Thus, in this manner
એવું So.
એસાક ન્યુટન Isaac Newton.
ઓછું કરવું To diminish, to mitigate, to alleviate.
ઓછું થવું To be diminished.
ઓચિંતું Suddenly.
ઓજાર A tool, an implement.
ઓટલો A verandah.
ઓળખાણ Acquaintance.
ઓળખીતો An acquaintance.
ઓળો A shadow.
ઔષધ Medicine.

ક

કંઇ Something, somewhat.
કંઇક Some, a little.
કંઇ નહિ Nothing.
કંઇપણ નહિ Nothing at all, nothing whatever (with a noun) no—whatever.
કકડો A fragment.
કકાસ Contention.
કંગાલ Miserable, necessitous, needy.
કચરો Dirt, rubbish.
કંજૂસ Miserly.
કટાક્ષ A seductive look, a leer.
કટ્ટો Deadly, mortal.
કટ્ટો દુશ્મન Worst enemy.
કઠણ Tough, difficult.
કઠણ થવું To become hard, to become indurate.
કઠણ પડવું To find difficult.

કણ A grain.
કથા An exposition, a discourse.
કથા કરવી To expound, to lecture on.
કંદ A tuber, a bulbous root.
કદ Size, magnitude.
કદવાળું Of a large size.
કદાપિ Perhaps.
કદાવર Big.
કદી નહિ Never.
કનિષ્ટ થવું To be inferior.
કનિષ્ટ પ્રતનું Of an inferior quality.
કપટ Fraud.
કબજામાં રાખવું To control, to keep under one's control.
કબુલ કરવું To agree to.
કબુલ રાખવું To accept.
કમનસીબ Unfortunate.
કમબખ્તી A calamity, a misfortune.
કમળનું ફુલ A lotus, a water-lily.
કમાઇ Earnings, profits, income.
કમાવું To earn one's livelihood.
કમિટ થવું To be committed.
કરવું To commit.
કરામત A wonderful contrivance, miraculous power.
કરી See લેખવું.
કરી રહેવું To finish.
કરોડ, કરોડો Ten millions, millions.
કર્તુક Actions.
કર્મ An act.
કલાક An hour.
કલ્પના A supposition, a fancy.
કલ્યાણ Happiness.
કષ્ટ Agony.
કષ્ટાવું To be fatigued, to be exhausted.
કસરત Gymnastic feats.
કસરત આપવી To exercise.
કંસારો A brazier.
કહી દેવું To confess.
કહેવત A saying, a proverb.
કહેવાવું To be said to be.
કહેવું To offer to.

કળા An art.
કાંઇ Rather.
કાંકરો A pebble.
કાકા બોલવું To caw.
કાગડો A crow.
કાગળ Paper, a paper, a document.
કાચ Glass.
કાજુફળ A cashew-nut.
કાંટો A thorn.
કાંડું The wrist.
કાઢવું To spend.
કાઢી મુકવું To expel.
કાઢી લેવું To take off.
કાણું A compartment, a cavity.
કાંતવું To spin.
કાંતિ Beauty.
કાનનો કાચો Credulous.
કાન ભરવો To whisper evil in one's ears
કાને ધરવું To pay heed to.
કાપવું To kill, to murder.
કાપાકાપી Fighting.
કામ (n) Sensuality.
કામ (n) An affair, use. See ગરજ.
કામ કરવું To work.
કામકાજ Work.
કામકાજ પડવું To be obliged to associate with, to have dealings with.
કામઠું A bow.
કામ ધંધો Dealings, business.
કામ પડવું To feel the need of.
કામમાં લેવું To use.
કામરૂપી Lascivious.
કામસર On some business.
કામળી A blanket.
કામે વળગવું To set to work, to begin to work.
કામે લગાડવું To employ.
કાયદો A law, an act.
કાયમ રાખવું To reserve.
કાયા The body.
કારકુન A clerk.
કારણ A cause, a reason.
કારણસર On this account, for this reason.

કારસું Exquisitely formed-fashioned, wonderful, frail.
કારી Feeling, effective, potent.
કારીગર An artizan, a working man (*pl.*) tradespeople.
કાલાવાલા કરવા To implore, to importune.
કાવતરૂં Plotting, intriguing.
કાળજી રાખવી To be concerned about.
કાળા માથાનો માનવી A rational human being, a son of man.
કાળું Black, dark.
કાળું ધોળું કરીને By fair and by foul means, by dishonest practices.
કીડો A worm.
કીમત Worth, value.
કીમત કરવી To appreciate.
કીમતી Valuable.
કીમીયાગર An alchemist.
કીમીયો Alchemy.
કીર્તિ Glory, renown.
કુટુંબ કબીલો A family.
કુટુંબીઓ Members of a family.
કુંડાળા જેવું Approaching a circle, slightly eliptical.
કુડી A score.
કુબેર Plutus.
કુમુદિની The white water-lily.
કુલક્ષણ A wicked habit, a vice.
કુલડી A crucible.
કુળવંતી Respectable.
કૂકડો A cock, a chanticleer.
કૂંચી A key.
કૂથલીકરવી To gossip, to tattle.
કૂદું (*n*) Throbbing.
કૂદી પડવું To jump.
કૂમળું Tender.
કૂવો A well.
કૃપા Kindness, grace, favour.
કૃપાકરી Kindly, be good enough to.
કૃપાળુ Merciful, gracious.
કે Whether.
કેડે After.
કેદ કરવું To confine.
કેદી થઈ પડવું To be a prisoner.
કેવળ Quite, entirely.
કેળવણી Education.
કેળવણી આપવી To train.
કેળવાવું To be educated, to receive an [education.
કોઈ Some.
કોઈ એક Some—or other.
કોઈ કોઈ Some, a few.
કોઈ કોઈ વેળાએ Sometimes.
કોઇ દિવસ Ever.
કોઠારી The head of the commissariat.
કોઢ Leprosy.
કોતરવું To gnaw.
કોપર્નિકસ Copernicus.
કોમળ Soft.
કોમળતા Tenderness.
કોરે મૂકવું To leave out of consideration.
કોળીઆ A morsel, a mouthful.
કોહવું To rot, to putrefy.
ક્રિયા A ceremony.
ક્રોધ Anger, wrath, passion.
ક્ષણભંગુર Uncertain, not certain, transi- [tory.
ક્ષણવાર Fōr a moment.
ક્ષમા માગવી To ask pardon, to ask [forgiveness.

ખ.

ખગોળ Astronomy.
ખગોળવેત્તા An astronomer.
ખચીત Certain.
ખજાનામાં ભરવું To treasure up.
ખજાનો A mine of wealth, a treasury, wealth, riches.
ખડક A rock.
ખંડણી Tribute.
ખંડન A refutation.
ખંડન કરવું To confute, to refute, to show [the fallacy of.
ખંડન થવું To be broken, to be violated.
ખડબચડું Wrinkled, rugged.
ખંડિયો Tributary.
ખપ Use.
ખપવું To sell.

ખપ લાગવું To be useful to.
ખપ હોવો To be needed.
ખપી જવું To be sold, to be exhausted.
ખબર News, intelligence, information.
ખબર આપવી To be announced, to be notified.
ખબર હોવી To know.
ખમવું To endure.
ખર્ચ કરવો To spend, to spend money.
ખર્ચ બેસવો To cost.
ખરાદિલથી Sincerely, with sincerity.
ખરાબી Poverty, ruin, harm, danger.
ખરીદ કરવું To purchase.
ખરું ખોટું Right and wrong.
ખરેખાત Truly.
ખરેખરું Real.
ખરેખરું જોતાં In reality.
ખરેખર Really, truly.
ખરો Indeed.
ખરો માર્ગ The path of truth.
ખવડાવવું To give to eat.
ખાંડવું To pound grain.
ખાડો A hole, a pit.
ખાતર પૂરવું To manure.
ખાધેલ પીધેલ Well-fed, fat.
ખાનગી Private. [unquestionably.
ખામુખા By all means, most certainly,
ખાલી Empty.
ખાવાનું Something to eat, food.
ખાવું પીવું Food.
ખીલવું To open, to expand.
ખુલ્લું Open, patent, free.
ખુશ કરવું To satisfy, to please.
ખુશી Pleased, glad.
ખુશી થવું To wish.
ખુદ Self.
ખૂન A murder.
ખૂની Murderous.
ખૂબ Well.
ખૂબસુરત Beautiful, handsome.
ખુરશી A chair.
ખૂલવું To expand, to open.
ખેડુત A farmer.
ખેલ Amusement.
ખોટ Want, scarcity, lack.
ખોટું Evil.
ખોટું *adj.* Vain.
ખોટું દીસવું To displease, to dislike.
ખોડ A bodily defect, a natural defect.
ખોદવું To dig.
ખોવું To let pass, to lose, to waste.
ખોળી કાઢવું To search for.
ખ્યાલ કરવો To form a conception of, to have a notion of.
ખ્યાલ ટપ્પા Obscene songs.

ગ.

ગજાવી મૂકવું To make resound.
ગજું Ability, means.
ગડબડાટ A distracted state.
ગણવું To esteem.
ગણિતશાસ્ત્ર Mathematics.
ગણિતશાસ્ત્રની રીતે Mathematically.
ગતિ Motion.
ગંદું Filthy.
ગપ્પાં મારવાં Gossiping.
ગફલત Neglect, a mistake. [blunder.
ગફલત કરવી To commit an error, to
ગબડવું To roll.
ગભરાટ Confusion, perplexity.
ગભરાટમાં આવી પડવું To become confused —bewildered—muddled.
ગંભીર Serious.
ગંભીરપણાથી Seriously.
ગમત An amusement.
ગમવું To like.
ગમે એટલું However much.
ગમે એવું Whatever.
ગમે તેવું Whatever, however.
ગરક Steeped in, sunk in.
ગરક થઇ જવું To be drowned.
ગરજ Occasion. See જરૂર.
ગરજ સારવી To serve the purpose of.
ગર્ભમાંથી નીકળવું To be brought forth.

ગલી A lane.
ગવૈયા A public singer.
ગળચી The throat.
ગળું The neck.
ગાડીઘોડે ફરવું To drive about in a carriage.
ગાદી A throne.
ગામ A town.
ગામડીઆ Country people
ગામવાળો A villager.
ગામેગામ In every town.
ગાયન Singing, vocal music. [music.
ગાયનની કળા The art of singing, vocal
ગાલિલીઓ Galileo.
ગાસડી A bundle.
ગાળ ખાવી To be abused. [to abuse.
ગાળ દેવી To use vile language, to scold,
ગાળવું To melt, to smelt.
ગુંગળાઇને મરવું To die of suffocation.
ગુંચવાવું To be perplexed.
ગુજરી જવું To die
ગુજારવું To spend, to employ
ગુજારો ચલાવવો To earn one's livelihood.
ગુંજાગુંજ કરવું To buzz, to hum.
ગુણ A faculty, an attribute, a quality, a character, a principle, a characteristic, benefit.
ગુંદર Gum.
ગુનાભરેલું Culpable, wicked.
ગુનેગાર A criminal.
ગુનો A fault, a crime.
ગુફા A cave.
ગુમાવવો To waste.
ગુમાસ્તો An assistant.
ગુરૂ A priest.
ગૂંથવું To knit, to crochet. (ક્રોશે).
ગુમડું A boil.
ગૃહસ્થ A gentleman.
ગેરફાયદો A disadvantage, an evil.
ગેર બંદોબસ્ત Disorder, confusion.
ગેરવાજબી Unfair, unjust, unbecoming.
ગોકળગાય A snail.
ગોખરૂની શય્યા A bed of thorns.
ગોઠવવું To arrange, to put in order.
ગોદી A dock-yard.
ગોરજી A Jain priest.
ગોવાળીઆ A cow-herd
ગોળી A gland.
ગોળો A globe.
ગ્રંથ A book.
ગ્રહ A planet.

ઘ.

ઘટવું To become, to behove, to be one's duty to, should, ought.
ઘટાડો Alleviation, reduction.
ઘટાડો થવો To decrease, to alleviate.
ઘંટી A hand-mill.
ઘડી An hour.
ઘડી ભર For a moment, for an hour.
ઘણા, ઘણાજ A great many, several.
ઘણાખરા Most.
ઘણા પ્રકારનું Various.
ઘણીખરીવાર Almost always, generally
ઘણીજ (*adj.*) Extremely.
ઘણી વખત Often, frequently.
ઘણી વાર For a long time, often, mostly
ઘણું Much, many, too much
ઘણું કરીને Almost, for the most part, generally.
ઘણુંખરૂં Generally.
ઘણુંજ Very severe.
ઘરડી ડોશી An old woman.
ઘરધણી A host.
ઘરનું Household.
ઘરેણું An ornament, ઘરેણાં Jewellery, articles of jewellery, ornaments.
ઘસડી લઇ જવું To carry off.
ઘસાવું To be rubbed.
ઘાટ A place for washing clothes on the bank of a river.
ઘૂંટડો A draught.
ઘુવડ An owl.
ઘેર At home.
ઘેરી લેવું To besiege.

ઘોર (*adj.*) Frightful.
ઘોર (*n*) A voice.

ચ.

ચકોર Chakore.
ચંચળાઈ Agility.
ચઢવું To rise, to climb.
ચતુરાઇ Wisdom, skill.
ચતુરાઇથી Skilfully.
ચંદન A piece of sandal-wood.
ચંદ્ર A moon, a satellite, the moon.
ચપળ Active.
ચંપો A champá.
ચમકારો A flash.
ચમત્કાર A wonder, a miracle.
ચમત્કારી Marvellous, wonderful.
ચરબી The fat, fat
ચરવુ To graze.
ચલણ Influence, interest
ચલાવનાર A governor.
ચલાવવું To govern, to rule, to carry on.
ચલાવવું (વહાણ) to sail
ચકલી A sparrow.
ચશ્મા Spectacles.
ચહાવું To choose, to desire.
ચેનથી Calmly
ચહેરો The countenance.
ચાળત Wavering, unstable.
ચાકર A servant.
ચાખવું To taste.
ચાંદલો The religious mark on the forehead.
ચાપલુસી કરવી To pass remarks on, to flatter.
ચાર દહાડાનું Transient, short-lived.
ચારેગમ On all sides.
ચાલ A habit, a custom, conduct.
ચાલતા થવું To take one's departure.
ચાલતો (વખત) Present, the present.
ચાલવું To act.
ચાલાક Active.
ચાલાકી Activity, smartness.
ચાલુ થવું To be introduced.
ચાલુ રહેવું To be continued.
ચાલુ રાખવું To keep up.
ચાવવું To chew.
ચિંતા કરવી To care for, to trouble oneself about.
ચિંતાતુર Anxiously.
ચીકણું Sticky.
ચીંચીં કરવી To chirp, to chatter.
ચીડવવું To tease.
ચીડિયું Peevish, fretful.
ચીતળી ચઢવી To be horrified.
ચીંથરૂં Rags.
ચુકવવું To settle.
ચુપાચુપ Perfectly silent, perfectly quiet.
ચોક્સ Certain, certainly, positively.
ચોખા Rice.
ચોખ્ખુ Clean.
ચોઘડિયું A season, a gong.
ચોપદાર A herald, an usher, a mace bearer.
ચોમેર Round.
ચોરી કરવી To steal, to thieve.

છ.

છઠું A sixth, the sixth.
છતાં Notwithstanding.
છાતી The chest.
છાતી ચલાવવી To have courage enough to determine.
છાની ખબર Secret.
છાલ Bark.
છિદ્ર An opening, a hole, an orifice.
છીનવી લેવું To snatch from.
છીપો A calico-printer.
છૂટ Relief.
છૂટકો નથી Cannot help.
છૂટકો (વિના નથી) To be obliged.
છૂટવું To get free from, to get out of, to be set free.
છૂટી જવું To escape.
છૂટું પડવું To be separated from.
છૂટું રહેવું To escape.
છેક Quite, very, extremely.
છેટે At a distance of.
છેડવું To give a poke to.

છેડો An end.
છેતરવું To give a poke to.
છેલ્લું Last.
છોકરું A child.
છોડવું To cease to.
છોડવો A plant, a shrub.
છોડી A girl, a daughter.
છોડી દેવું To renounce.
છોડું A husk, a shell.

જ.

જખમ A wound.
જગતનું Worldly.
જંગલી Uncivilized, savage.
જગા A place, a situation.
જગાડવું To awake.
જગા સાચવવી To succeed to the office or to take one's place.
જગત્કર્તા The Creator.
જઠર The stomach.
જણ A man, a person.
જણાવવું To indicate.
જણાવું To be felt, to appear, to find.
જતન કરવું To take care of.
જતી A Jain priest.
જંતુ An insect.
જતું રહેવું To pass away.
જનમવું To arise from, to originate in.
જનોઇ The sacred thread of the Hindu.
જન્મારો One's life, life.
જન્મારો (ઉપયોગી થવો) To lead a useful life.
જન્મોતરી A horoscope.
જપ્તિ કરવી To seize, to attach one's property, to distrain.
જમણી ગમ On the right hand. [party.
જમવાને તેડી જવું To take to a dinner-
જમાનો Times.
જમીન A farm.
જરા Slight.
જરાએ The least. [certainly, sure to.
જરૂર (*n*) Necessity, need of, (*adv.*)
જરૂર છે It is necessary that.
જરૂર નથી There is no necessity for, it is not necessary that.
જલંદર Dropsy.
જલદી Fast. [time.
જલદીથી Quickly, promptly, in a short
જવા દેવું To let pass.
જવાબ આપવો To give in one's account.
જવાબ દેવો To answer for, to account for.
જવું To go, to pass.
જાગતું Awake. [to jump up.
જાગી ઊઠવું To start out of one's sleep,
જાગૃત Vigilant.
જાગૃત થવું To awake, to arouse oneself.
જાડું Fat, heavy, thick.
જાણવા જોગ Worth knowing, interesting.
જાણી જોઇને On purpose, intentionally.
જાત Person, an order.
જાતે Itself.
જાત્રા A place of pilgrimage.
જાત્રા જવું To go on a pilgrimage to.
જાદુ Magic.
જાદુગર A sorcerer.
જારી કરવું To recommence.
જારી રહેવું To continue, to exist, to hold its ground.
જાસૂસ A spy.
જાહેર કરવું To announce.
જાહેર થવું To become public.
જાળ A net, a trap.
જીતનાર A winner, a successful person.
જીતવું To win, to be successful.
જીવ Life.
જીવડું An insect.
જીવતર Life.
જીવની હાનિ Loss of life.
જૂઠ Mendacity.
જૂઠું પાડવું To falsify.
જૂઠું બોલનાર A liar.
જૂઠું બોલવું To tell a lie, to tell lies.
જૂનું Old, ancient.
જૂનો Juno.
જુલમ Hardship, oppression, violence.

જુલમ કરવો To tyrannize over, to oppress.

જે He who, (with a noun) the-who, which, that—who, which.

જે કોઇ Any one.

જેમ Just as. [crook.

જેમ અને તેમ Any how, by hook or by

જેવડું As big as, the size of.

જેવું Like.

જેવું તેવું Insignificant.

જો If, on condition that.

જોઇએ To be necessary.

જોઇએ તેટલું Sufficient.

જોખમ Ornaments, valuables, danger, peril, in jeopardy. [to danger.

જોખમમાં નાખવું-મૂકવું To endanger, to put

જોખમ ભરેલું Hazardous, dangerous.

જોગવાઇ An opportunity.

જોડે With, along with.

જોત જોતામાં In a moment or instant.

જોરથી Tightly.

જોરાવર Strong. [looking at.

જોવા જેવું Worth seeing, strange, worth

જોવું To look, to look at.

જોશી An astrologer.

જ્યારે ત્યારે Again and again, every now and then.

જ્યોતિષશાસ્ત્ર Astrology, fortune-telling.

જ્ઞાન Knowledge.

જ્ઞાન મેળવવું To learn. [ed.

જ્ઞાની Intelligent, educated, well-inform-

ઝ.

ઝટ Immediately, as soon as. [shower.

ઝપાટો A blast, a current, a gust, a

ઝરો A stream, a current.

ઝાઝું Great.

ઝાડ પાન Plants and trees.

ઝાડી A grove.

ઝીણું Fine, delicate, small, minute.

ઝુંપડું A hut.

ઝુલતું રહેવું To hang loose.

ઝુલવું To hang down.

ઝેરી Poisonous, foul.

ટ.

ટટળવું To starve, to be famished.

ટાંકણી A pin.

ટાઢ Cold.

ટીકા કરવી To comment on.

ટુંકામાં In short.

ટેવ A habit.

ટેવ પાડવી To incur a (bad) habit, to acquire a (good) habit. [to.

ટેવ પાડવી To habituate to, to accustom

ટોટો The throat.

ટોળું (ઘેટાંનું) A flock of sheep, a drove.

ટોળે ટોળાં Crowds of.

ઠ.

ઠગ લોક Dishonest people.

ઠગાઇ Knavery, fraud, deceit, trickery.

ઠગાઇ કરવી To cheat.

ઠગારૂં Deceptive, deceitful.

ઠગારો An impostor, a swindler.

ઠગાવું To be deceived.

ઠરવું To prove, to turn out, to freeze.

ઠરાવ A purpose. [resolve.

ઠરાવ કરવો To purpose, to determine, to

ઠરાવવું To appoint.

ઠાર કરવું To murder.

ઠેકાણું A place.

ઠેકાણે (સર્વે) Everywhere.

ઠેકાણે In place of, instead of.

ઠોક પાડવા To upbraid, to scold.

ઠોકવું To strike.

ડ.

ડગલું A step.

ડર Fear.

ડહાપણ Wisdom.

ડાખળું A branch.

ડાચું The jaw.

ડાબીગમ, ડાબીમેર On the left side.

ડાહ્યું Wise.
ડાળી A twig.
ડાળું A branch.
ડૂચો A ball, a gag, plug.
ડૂબી જવું To sink.
ડોકી ધુણાવવી To nod the head.
ડોશી An old woman.
ડોસો An old man.
ડોળ રાખનાર A pretender, one who pretends.

ઢ.

ઢાંકણ A covering.
ઢાંકવું To cover.
ઢાંકી દેવું To cover.
ઢીલ કરવી To delay, to procrastinate (*int.*), to postpone.
ઢીલું Lax, *feeble*, *infirm*.
ઢોલીઆ A bedstead.

ત.

તક An opportunity, an occasion.
તકરાર Reasoning, an objection, a dispute.
તકલીદી Fragile, frail, false.
તકસીર A crime.
તંગી Want, poverty, indigence.
તજવીજ કરવી To inquire about, to find out, to inquire into.
તજવું To forsake.
તડકો Heat.
તણખલું A blade.
તન The body.
તપાસ રાખવી To keep an eye on.
તપાસવું To observe, to mark.
તફાવત Difference, interval.
તમર ખાવા To reel, to totter, to be seized with vertigo.
તમામ All, entirely.
તરકટ Fraud, dissimulation.
તરત, તુરત Immediately, at once.
તરફ Towards.
તરફડવું, તરફડિયાં મારવાં To be restless about.
તરફડિયાં મારવાં (અહીંથી તહીં) To fidget about, to go fidgeting.
તરફડીને મરવું To be in the agony of death.
તરફદારી કરવી To favour, to be partial to.
તરવાર A sword.
તરસ લાગવી To be thirsty.
તલપૂર As large as a pea head.
તવંગર Rich, wealthy.
તળાવ A tank.
તળીએ બેસવું To go to the bottom.
તળે Under.
તાકાત Power, ability.
તાપ Heat.
તાંબું Copper.
તારો A star.
તાબેદારીમાં Subject.
તાબે થવું To obey.
તાબે રહેવું To submit to.
તાલેવર Rich, wealthy.
તાળું A lock, a padlock.
તિરસ્કાર કરવો To treat with contempt.
તિરસ્કાર કેવો To despise, to scorn to.
તીર An arrow.
તીવ્ર Sharp.
તુચ્છ ગણવું To despise.
તુચ્છ જેવું Contemptible, worthless.
તુટવું To be broken.
તુમડી A gourd-cap, a bowl made of the rind of a gourd.
તૃપ્ત રહેવું To be content with.
તૃષ્ણા Desire, cupidity.
તેજસ્વી Luminous.
તેટલા માટે Therefore, wherefore.
તેથી And so.
તેમ Thus, on these terms.
તેવામાં In the meantime.
તેવું The same.
તૈયાર Willing.
તૈયાર કરેલું Prepared.
તૈયાર થવું To make up one's mind to.
તૈયારી Preparation.
તોડવું To break.

તોપણ Although.
તોફાની Stormy.
ત્યાં There, in one's house.
ત્યાગ કરવો To forsake, to renounce.
ત્યાર કેડે After this.
ત્યાંસુધી Until.

થ.

થઈને Through.
થઈ પડવું To become.
થડ A trunk, a stem.
થતું જવું To become.
થવું To be produced.
થાક Fatigue.
થાક્યો Tired, fatigued.
થી Distant from.
થેલી A bag, a purse.
થોડાં Few, a few.
થોડીએક A few, some.
થોડીવાર For a short time, for a while.

દ.

દક્ષિણા A present.
દક્ષિણા લેવી To solicit alms.
દખણ The Deccan. [dishonesty.
દગલબાજી Cheating, deceit, trickery,
દટાવું To be buried.
દબાવું To be crushed.
દમામ Pomp.
દયા આણવી To pity.
દયા આણી Mercifully, out of pity for.
દયા કરવી To have mercy on. [pathies.
દયાવૃત્તિ Feelings of compassion, sym-
દયાળુ Kind.
દરકાર કરવી To pay attention to.
દરજ્જે (કેટલેક) To a certain extent.
દરજ્જો A position.
દરદ Pain, a disease, sickness.
દરદી A sick person.
દરબાર A court, a hall of justice, a judgment-hall.
દરિદ્ર Poor.
દરેક Each very
દસ્કત Hand-writing, hand.
દહાડે દહાડે From day to day.
દહીં Curds.
દહેશત Fear, dread.
દળવું To grind.
દાખલ કરવું To enter, to become a student in, to introduce. [proof.
દાખલો An example, an illustration, a
દાટવું To bury.
દાઢી The beard.
દાણ A tax.
દાણો A grain, a seed, grains.
દાન કરવું To give alms.
દાબવું To press, to press down.
દિલ The heart.
દિલગીર Sorry.
દિલગીર થવું To regret.
દિલગીરી Misery, remorse.
દિલગીરી કરવી To sorrow for, to grieve over, to distress (vex) oneself about.
દિલાસો આપવો To console.
દિવાકર The sun.
દિશા Direction.
દીકરી A daughter.
દીસવું To appear.
દુકાન A shop.
દુકાનદાર A shop-keeper
દુકાળ A famine, a dearth.
દુ:ખ Misery, woe, wretchedness, suffering, hardship.
દુ:ખ ખમવું To suffer pain.
દુ:ખદાયક Unpleasant.
દુ:ખ દેવું To be made to suffer, to annoy, to harass, to torment.
દુ:ખ પામવું To be miserable.
દુ:ખભરેલું Sad.
દુ:ખમાં દુ:ખી થવું To sympathize with.
દુ:ખી થવું To be miserable.
દુનિયા The world.
દુનિયાનો વહેવાર Business. [evil ways.
દુરાચરણ A bad behaviour, bad conduct,

દુરાચરણી Unprincipled, wicked.
દુર્ગંધ A bad smell.
દુર્ગંધવાળું Having a bad smell, stinking.
દુર્ગુણ A vice, a sin.
દુર્ગુણી Wicked.
દુર્જન A bad man, a rascal.
દુર્દશા A miserable condition.
દુશ્મન An enemy.
દુષ્ટ Wicked; (*n*) a rascal.
દૂત An angel.
દૂધ Juice, milk.
દૂર Distant.
દૂરથી At a distance.
દૃઢ Firm, fixed, settled, determined.
દૃષ્ટિ કરવી To look.
દેખાડવું To denote, to represent.
દેખાવ Appearance.
દેખાવ દેવો To appear.
દેખાવું To appear.
દેખીતું Evidently.
દેવ A god, an idol.
દેવતા Fire.
દેવ દેવતાઓ Gods or divinities.
દેવસ્થાન A temple.
દેવું To permit, to allow.
દેશાવર A foreign country.
દેશી A native of the country, native, a native vernacular.
દેશીઓ The people of India, the people of this country.
દેહ The body. [penance.
દેહ કષ્ટ Mortification of the body,
દોઢ One and a half.
દોપીસ્તું A copy.
દોરડું A rope.
દોલત Wealth, riches.
દોલત મળવી To become wealthy.
દોલતવાન Wealthy, rich.
દોષ બેસવો To be guilty of.
દ્યાનત The conscience.
દ્રવ્યવાન Wealthy.
દ્વેષ Anger.

ધ.

ધડકવું (*v*) To beat, to throb.
ધડકવું (*n*) Pulsation. [possessor.
ધણી The Lord, an owner, a husband, a
ધંધો An occupation, a profession.
ધંધો રોજગાર Employment.
ધન Wealth.
ધનવાન Rich, wealthy.
ધનુર્વિદ્યા Archery.
ધબકતું Throbbing.
ધમકાવવું To scold.
ધરતી The earth, land, soil, ground.
ધરવું To hold.
ધરી An axis.
ધર્મ A duty, a function, religion.
ધર્મ દાન કરવું To give alms. [religion.
ધર્મશાસ્ત્ર The principles of religion,
ધર્મશાળા A rest-house, a lodging-house for travellers, an inn.
ધસવું To rush.
ધાતુ A metal.
ધારણા An imagination, a thought.
ધારણ કરવું To assume.
ધારેલું Expected.
ધારો In case.
ધાવણું Suckling.
ધાવનાર A mammal.
ધાવવું To suck.
ધાસ્તી Fear.
ધાસ્તી ભરેલું Dangerous.
ધિક્કારવાજોગ Contemptible, mean.
ધીમું Slow.
ધીમે ધીમે By degrees.
ધીર Confidence.
ધીરજ Patience.
ધીરધાર ચલાવવી To give on credit.
ધૂણતાં ધૂણતાં Rocking to and fro.
ધૂમકેતુ A comet.
ધૂળ Dust.
ધૈર્યતા Patience. [patience.
ધૈર્ય રાખવું To be patient, to bear with

ધોરીનસ An artery.
ધ્યાન Attention. [tion to.
ધ્યાન આપવું To attend to, to pay atten-

ન.

નકલ A copy. [sarily.
નકામું Useless, unnecessary, unneces-
નખ A nail.
નખ જેટલું A nail-breadth.
નજર Sight.
નજર કરવી To observe, to look, to direct one's eyes towards.
નજરબંધી Jugglery, a glamour.
નજરમાં આવવું To choose.
નજીવી Frivolous, trifling, worthless.
નઠારૂં Worthless. [ter.
નણંદ A sister-in-law, a husband's sis-
નફો A gain, a benefit.
નફો થવો To gain.
નમી જવું To hang down, to droop.
નરકકુંડ Hell, the bottomless pit.
નરજાતનું Masculine.
નરમ Soft, gentle.
નવરાશ Leisure. [thing.
નવાઇ A wonderful thing, a strange
નવાઇ જેવું Strange, wonderful, extra-
નસ A blood-vessel, a vein. [ordinary.
નસાડવું To chase away, to drive away.
નસ્તર A lancet.
નહિતો Otherwise. [duct.
નળ, નળી A pipe, a tube, a pore, a
ના કહેવાવી To be denied.
નાંખવું To place, to put.
નાખુશ Dissatisfied.
નાખુશ કરવું To displease, to offend.
નાખુશી Displeasure.
નાચ A dance.
નાજુક Tender. [sentation.
નાટક A play, a dramatic repre-
નાડી, નાડ An artery, the pulse.
નાણું Money, coins.
નાણું આપવું To pay.
નાણું કાઢવું To borrow.
નાત A caste.
નાદ A voice.
નાદાન Childish, foolish, stupid.
નાદાની Folly, childishness.
નાનપણ Infancy. [hood.
નાનપણથી From infancy, from child-
ના પાડવી To refuse.
નાબુદ Utterly abolished.
નામ આપવું To call.
નામા Letter-writing.
નામોશી લગાડનારૂં Disgraceful.
નારંગી An orange.
નારાજ કરવું To displease.
નારી જાતનું Female.
નાસતું Passing.
નાસિકા The nose. [olfactory nerve.
નાસિકા ઇંદ્રી The sense of smell, the
નાહક Innocently.
નાળ A channel.
નિત્ય Daily.
નિંદા કરવી To slander, to speak evil of.
નિમાળા The hair, one's hair.
નિમાળો A hair.
નિયમ A law, method, principle, rules.
નિયમિત Appointed. [eternal.
નિરંતર Incessantly, ceaselessly, endless,
નિરાંત Freedom from care.
નિરાશ થવું To be in despair, to despair.
નિર્જીવ Lifeless, inanimate.
નિર્ધન Poor.
નિર્મળ Pure.
નિશાન A target.
નિશાની A sign, a mark.
નિશાળે જવું To go to school.
નિશ્ચય (of a thing), (certainty of the mind), resolution, determination (*adv.*) Certainly.
નિષ્ફળ Unfulfilled.
નીકળવું To set out, to rise, to issue. to turn out. [forth.
નીકળવું (ગર્ભમાંથી) To be brought

નીકળવું (જવા) To set out for. [trude.
નીકળી આવવું To stick out, to pro-
નીચ Low, base.
નીચલું Inferior, lower.
નીચું નમવું To bow down.
નીતિ Morality, virtue.
નીતિવાન Virtuous.
નીપજવું To result.
નીમવું To appoint, to delegate.
નીરોગી Free from disease, sound.
નુકસાન-ની Harm, injury. [interests.
નુકસાન કરવું To injure, to injure one's
ને And, besides, and besides.
નેકી પોકારવી To announce the approach or arrival of.
નોકર A servant.
નોકરી Service, employment.
નોકરી આપવી To give an appointment to, to take into one's service as.
નોકરી કરવી To serve.
નોતરવું To invite.
નોબત A drum.
ન્યાયાધીશ A judge.
ન્યાયી થવું To be just.

પ.

પકડવું To seize.
પકો Real, perfect.
પકો ભરોસો હોવો To be certain.
પંક્તિ Rank, position, standing, status.
પક્ષ રાખવો To show partiality towards.
પગ A leg, a foot.
પગરખાં Shoes.
પગાર A salary, wages, hire.
પગે લાગવું To prostrate oneself before.
પંચમાંશ One-fifth.
પચવું To digest.
પંચાગ્નિ Five fires.
પચાસ Fifty.
પછવાડેથી Afterwards.
પછવાડે લાગવું To be engaged in.
પંજો A paw, a clutch.
પટરાણી The principal queen, the crown-consort.
પટેલ A patel, a head-man of a village.
પટેલાઇ A patelship.
પડતું મૂકવું To neglect, to abandon.
પડદો A valve, a partition.
પડવું To be obliged to, to have to, to lie, to be lying.
પંડિત An educated brahman, a philosopher, a pandit.
પેઠે Like. [whatever.
પણ But, even, though, also, at all,
પતરાવળી A plate of leaves. [to spread.
પથરાઇ જવું To be spread, to extend,
પથરા Rocks.
પદવી-પદ્દી A position, a post, a situation, office, rank.
પદાર્થ Matter.
પરગણું A district, a paragana.
પરગામ A distant town.
પરદેશ A foreign country.
પરદેશી Foreign.
પરપોટો A bubble.
પરબ્રહ્મ The supreme God, the Deity.
પરમાત્મા The Deity.
પરમાર્થી Self-sacrificing.
પરલોક The other world.
પરવડવું To please, to suit, to tally with one's wishes.
પરાક્રમ Abilities, power.
પરિણામ A result, a consequence.
પરી A Venus, a fairy.
પરુ Pus, purulent matter.
પરોપકાર કરવો To be charitable, to do good to others.
પરોપકારી Benevolent.
પલકારા મારવા To twitch.
પવિત્રાઇ Holiness.
પશુ A beast, an animal.
પશ્ચાત્તાપ Repentance, remorse.
પશ્ચાત્તાપ કરવો To regret, to be sorry.
પશ્ચિમ The west, western, of the west.

પસંદ કરવું To prefer.
પસંદ હોવું To please.
પહાડ A mountain.
પહેડી A firm, a shop, an establishment.
પહેલાં Formerly.
પહોંચવું To arrive at.
પહોળું Wide.
પહોળું થવું To dilate, to expand.
પળ A moment, a second, a minute.
પાયમાલ થવું To be ruined.
પાકવું (*int.*) To produce a crop or crops.
પાંગળું Lame.
પાઘડી A turban.
પાચન કરવું To digest.
પાછળ Behind.
પાછળથી Afterwards.
પાછળ મહેનત કરવી To apply oneself to, to be occupied in.
પાછળ લગાડવું To make begin, to set to
પાછું (*adv.*) Again.
પાછું આવવું To return.
પાંજરૂં A skeleton, a cage.
પાડ માનવો To thank, to express one's gratitude to.
પાડોશણ A neighbour, a friend.
પાડોશી A neighbour.
પાણી Water.
પાંદડી A petal.
પાંદડું A leaf.
પાનસોપારી Betel-nut and leaves.
પાનું A leaf.
પાપ કરવું To commit sin.
પાપી (*adj.*) Sinful, wicked, (*n.*) a sinner.
પારકું Another, foreign, belonging to another or others.
પાર પડવું To succeed.
પારસમણી The philosophic stone, a precious stone.
પાલન કરનાર Preserver.
પાલાસ Pallas.
પાવડી A sandal.
પાંસળી A rib.
પાસેનું Neighbouring.
પાળવું (ફરજ) To perform, to discharge.
પિતા A source, the father, the mother.
પિત્રાઈ A cousin, a relative.
પિથાગોરાસ Pythagoras.
પીગળી જવું To waste away.
પીંછાં Feathers.
પી જવું To drink up.
પીડવું To torment, to oppress, to harass.
પીડા Misery, miserable state of things.
પીળું Yellow.
પુખ્ત ઉંમરનું Full-aged, full-grown,(માણસ) an adult.
પુણ્ય Merit.
પુત્ર પરિવાર Progeny.
પુસ્તક A book.
પુછડીઆ Tailed.
પૂજા કરવી To worship.
પૂંજી Stock of money.
પૂઠનો પવન An aft-wind.
પૂતળું An image, an idol.
પૂરૂં Sufficient, enough.
પૂરૂં થવું To be completed, to be over, to be ended.
પૂરૂં પાડવું To supply.
પૂર્વ The east.
પૃથ્વી The earth.
પેટ The stomach.
પેટે ચાલનારૂં A reptile.
પેદા કરનાર The Creator.
પેદા કરવું To earn.
પૈસા ખાવા To peculate, to embezzle.
પૈસાદાર, પૈસાવાળું Rich, wealthy.
પૈસાની ભૂખ Avarice.
પૈસા લેવા To charge.
પૈસો A money, a pice.
પોક મુકનાર A mourner.
પોટલું બાંધવું To tie up in a bundle.
પોતપોતાના Their respective.
પોતાનું His.
પોતે Oneself, himself.
પોપચું An eye-lid.

પોપટ A parrot.
પોલું Hollow.
પોલું ભાગ A cavity.
પોશાક Dress.
પોષણ કરવું To support.
પ્યાર Affection.
પ્યારો Dear to.
પ્રકાર An order, a species, a way, a mode.
પ્રકાશ Light.
પ્રકાશ આપવો To enlighten, to give light [to.
પ્રકાશવું To show, to manifest.
પ્રખ્યાત Distinguished, famed, renowned.
પ્રજા A nation, a people.
પ્રતિકૂલ Disagreeable.
પ્રતિમા An image.
પ્રત્યેક Each.
પ્રથમ First.
પ્રધાન A minister.
પ્રધાનપણું The office of a minister.
પ્રભાત The early morning, daybreak.
પ્રભાતિયું A morning song.
પ્રમાણિક Honest, straight-forward.
પ્રમાણિકપણું Honesty.
પ્રમાણિકપણું રાખવું To be honest.
પ્રમાણે In accordance with.
પ્રલય કરવો To destroy.
પ્રવીણ Versed in, acquainted with.
પ્રસંગ An occasion, an opportunity.
પ્રસન્ન Pleased.
પ્રસન્ન કરવું To please, to gratify.
પ્રસાર Spread, extension.
પ્રાકૃતિકપદાર્થ A natural object.
પ્રાચીન Ancient.
પ્રાણ Life.
પ્રાણી An animal.
પ્રાણીમાત્ર The animal world.
પ્રાંત A province.
પ્રાર્થના કરવી To pray to.
પ્રિયા A beloved.
પ્રીતિ કરવી To love.
પ્રીતિ હોવી To like.
પ્રુશિયા Prussia.

ફ.

ફણગો A sprout, a shoot.
ફતેહ મેળવવી To conquer.
ફફડવું To be cross, to grumble, to go into buff.
ફરજ A duty.
ફરવું (*n.*) Circulation, (*v.*) to turn, to circulate, to cross, travel across, to revolve.
ફર્યાદી કરવી To prosecute, to sue at law.
ફરી રહેવું To complete a revolution.
ફરી વળવું To circulate.
ફલાણી A certain woman.
ફલાણો A certain man.
ફસવું To be carried away.
ફસાઇ જવું To be seduced.
ફસી પડવું To be taken in.
ફળ Fruit, result, profit.
ફાટવું To burst, to tear.
ફાંદો A trap, a snare.
ફાંફાં મારવાં To pursue, to make wide a voice after.
ફાયદો Profit, benefit.
ફાલી જવું To regardless grow.
ફાવવું To prevail, to succeed.
ફીકર Anxiety.
ફીકર ચિંતા હોવી To be concerned about.
ફીકું Pale, wan.
ફુટ A foot, feet.
ફૂઆડ Filthy, dirty, a slut. [out.
ફૂટવું To spring, to sprout out, to shoot
ફેંકવું To throw.
ફેફસું A lung.
ફેર Difference.
ફેરફાર A change.
ફોકટ To no purpose.
ફોલ્લો A tumor, a sore.

બ.

બક્ષિશ A gift.
બક્ષિશ કરવું To bestow upon.
બગડવું To deteriorate, to be vitiated.

બગલ The armpit.
બગલમાં Under the arm.
બગાસું ખાવું To yawn.
બગીચો A garden, private grounds.
બચપણ Childhood.
બચાવ Protection.
બચાવ કરવો To defend.
બચાવવું To protect, to save, to preserve, to rescue, to deliver.
બચ્ચું A child, a young-one.
બજાવવું To discharge.
બદફેલી Wickedness, vice, rascality.
બદલવું To change.
બદલામાં મળવું To receive in return for, to get in exchange for.
બદલે Instead of.
બદસવાદ રસ A nauseous draught.
બદામ An almond, a nut.
બદામ બરોબર Utterly worthless.
બંદીખાનું A prison, a jail.
બંધ (ગળાનો) A tether.
બંધ પડવું To stop, to come to an end, to cease.
બધે Everywhere.
બનવું To be made of, to be manufactured, to be fabricated, to take place, to occur, to happen.
બનાવનાર A maker, the maker.
બનાવવું To make.
બનેલું Composed of.
બંને Both.
બરદાસ્ત કરવી / બરદાસ્ત લેવી } To nurse.
બરાડા પાડવા To groan, to moan.
બરાબર, બરોબર Properly, distinctly.
બલકે Even.
બહાદુરી Bravery, valour.
બહાનું કાઢવું To excuse oneself by saying.
બહારથી Externally, outside.
બહુ Very much.
બહુએ Very much.
બહુ ગમવું To be very pleasing.
બહેર મારવી To become callous.

બાકી રહેવું To be left.
બાગ બગીચો A garden, pleasure grounds.
બાજીગર A conjurer.
બાંધવું To build, to form, to ordain, to fasten.
બાંધવું (ઘોડો, હોડી વગેરે) To make fast.
બાપડી Poor.
બાપડું Poor, unhappy, unfortunate.
બાપદાદા Fore-fathers, ancestors.
બાબત A subject, a case.
બાયડી A woman.
બારિક Fine, minute.
બારિક વખત A critical time.
બાળક A child.
બાળપણ Childhood.
બાળવું To burn.
બિચારૂં Poor, miserable.
બિછાનું A bed.
બિલકુલ The least, at all.
બિહામણું Ghastly, frightful.
બીજું Other, next, the second.
બીડવું To close.
બીહીવું To be afraid.
બુધ Mercury.
બુદ્ધિ Reason, intellect.
બુદ્ધિમાન Wise.
બૂમ પાડવી To cry out.
બૃહસ્પતિ Jupiter.
બેટ An island.
બેઠક A seat, a carpet, an entertainment, an evening's entertainment, a soiree.
બેઠક કરવી To give a party.
બેડું A pair of water-pots.
બેધડક Heedlessly.
બેપરવાઈ Apathy, indifference.
બેવકૂફ A fool.
બેવકૂફી-ફાઇ Folly.
બેવકૂફીનું Foolish, stupid.
બેશુદ્ધ Senseless.
બેસનારૂ A passenger.
બેહદ Infinite.
બોચી The back of the neck.

બોડવું To shave.
બોધ કરવો To instruct regarding.
બોલ A word, a speech.
બોલાવવું To invite, to send for.
બ્યાન A recital, a sketch.
બ્રાહ્મણ A brahman.

ભ.

ભક્ત A worshipper of.
ભક્તિ કરવી To serve, to worship.
ભંગ થવું (આશાનું) To be disappointed.
ભગવંત Almighty God.
ભગવું Ochre-dyed.
ભગવું રંગવું To dye with red ochre.
ભજન A hymn, a religious song.
ભંજન Violation, breaking.
ભંડોળ A repository.
ભણવું To learn, to study, to go to school.
ભણાવવું To teach, to educate, to have educated.
ભણી To, towards.
ભણેલું Educated.
ભત્રીજો A nephew.
ભભકાદાર Gorgeous.
ભભરાવવું To sprinkle, to throw over.
ભમરો A wasp, a bee.
ભમવું To be gulled.
ભમાવવું To deceive, to practise on one's credulity.
ભયંકાર Shocking, horrible.
ભય Dread, danger.
ભય ભરેલું Dangerous, fearful.
ભય રહેવો To be in constant fear.
ભરઊંઘ A sound sleep.
ભરજુવાની The prime of life.
ભરતખંડ Hindustan.
ભરથાર A husband.
ભરવું To fill, to load with, to measure, to pay, to embroider.
ભરાઈજવું To happen to get into, to conceal oneself, to disappear.
ભરેલું Full, full of.
ભરોસો આપવો To promise to.
ભરોસો રાખવાલાયક That can be trusted, that can be depended on.
ભરોસો હોવો To place confidence in, to trust to, to depend on, (પક્કો) to be sure.
ભલમનસાઈથી Willingly, readily.
ભલામણ કરવી To advise, to counsel.
ભલું Good, benevolent.
ભલું કરવું To do good to.
ભવિષ્ય The future.
ભાઈબંધ Friends and acquaintances.
ભાગવું To break.
ભાગ્યું તૂટ્યું Broken.
ભાગોજાંબુઆ Light purple, indigo.
ભાગ્ય Good fortune, good luck.
ભાગ્યવાન Fortunate, prosperous.
ભાર A burden, weight, pressure.
ભારે Large.
ભાવ Price.
ભાવ રાખવો To love.
ભાષા A language.
ભાસવું To come into one's mind.
ભિક્ષા માગવી To beg.
ભીંગડું A scale.
ભૂકો A powder.
ભૂખડું Furrowed.
ભૂખ લાગવી To be hungry.
ભૂખે મરવું To starve, to die of hunger, to be starved to death, to die of starvation.
ભૂગોળવિદ્યા Geography.
ભૂંડું ઇચ્છવું To wish ill to.
ભૂત An evil spirit, a ghost.
ભૂલથી Unwillingly.
ભૂલાવો ખાવો To be deceived.
ભૂલી જવું To forget, to neglect.
ભૂલું પડવું To go astray, to lose one's way, to take the wrong way.
ભેદ A secret, difference.
ભોંકવું To pierce.
ભોગવવું To endure, to enjoy.
ભોમિયો A guide.

ભોળો Simple, credulous, silly.

મ.

મગજ The brain.
મગદૂર Ability, power.
મંગળ Mars.
મગ્ન Happy, delighted, contented.
મગ્ન કરવું To delight.
મછવો A boat.
મજકૂર The above-mentioned.
મજબૂત Strong, cogent.
મજૂર A labourer, a working-man.
મઝા પડવી To have enjoyment.
મટાડવું To relieve, to mitigate.
મત An opinion, a theory.
મતલબ A motive, an object, a design, purpose.
મંત્ર ભણવો To repeat a charm.
મત્સર Envy.
મદ Pride.
મદદ Assistance.
મદદગાર An accomplice.
મદદ થવું To help.
મદદથી By the help of, by means of.
મંદ મંદ Delicate.
મંદવાડ Sickness.
મધરાત Midnight.
મધુર Sweet.
મધ્ય બિંદુ A centre.
મધ્ય ભાગ A centre, the middle.
મધ્યમ Middle.
મન Mind, the mind.
મનનું Mental. [intend
મનસૂબો કરવો To purpose, to propose, to
મના કરવી To prohibit, to forbid.
મનુષ્ય A man.
મનોવૃત્તિ Passions.
મરજી Pleasure, wish.
મરજી હોવી To wish, to be willing.
મરણ પામવું To die.
મરનાર Mortal.
મરાઠી Marathi.
મર્યાદા A limit, a boundary.
મશ્કરી કરવી To joke, to make fun of.
મસાણ A burning ground.
મસ્તીખોર Disobedient, unruly.
મહાત્મ્ય Greatness.
મહાપંડિત A learned man, a scholar.
મહાભારત Momentous, grand, very great.
મહાવેદના An agony.
મહાસાગર An ocean. [glorify.
મહિમા ગાવો To praise, to bless, to
મહેતાજી A teacher.
મહેનત Work, labour, working, exercis
મહેનત કરનાર A labourer.
મહેનત કરવી To work, to apply oneself to, to make an effort, to try, to endeavour, to take trouble.
મહેનતનું ફળ The result of labour, productiveness. [exertions
મહેનત લેવી To take trouble, to make
મહેર Favour.
મહેલ A palace.
મળતા આવવું To resemble.
મળવા જવું To pay a visit to.
મળવું To obtain.
મળી આવવું To happen to get.
માં *in.* (with motion) into.
માટી Earth, dust.
માઠા ભાગ્યે Unfortunately.
માઠું Bad, wicked, evil.
માઠું બોલવું To speak evil of.
માઠું લગાડવું To insult.
માંડવું To begin, to commence.
માણસજાત Mankind.
માતા A mother, a goddess.
માત્ર Only, entirely, solely.
માથે લેવું To undertake.
માંદું Sick, ill.
માન Honour, dignity.
માન આપવું To respect, to honour.
માન મળવું To be respected.
માનવાળું Honourable.
માનવી A man, a son of man.

માનવું To believe.
માનીતો A favourite.
માફ કરવું To forgive.
માફ માગવી To ask forgiveness.
માબાપ Parents.
મામલતદાર A mamlatdar, a subordinate Magistrate.
માયા Love, the illusion of the senses.
માયા રાખવી To love, to have an affection for.
માયા રૂપી Having no real existence, having no objective reality.
માયાળુ Merciful.
મારૂં તારૂં Mine and thine.
માર્ગ A path, an orbit.
માલ Goods, merchandise, produce, [wares.
માલમત્તા Property.
માલૂમ પડવું To appear, to be seen, to be visible, to be observable, can be seen, can be found, to meet the eye, to be understood.
માવા જેવું Pulpy, soft, as soft as pulp.
માંસ Flesh.
માંસનો લોચો A muscle.
માંહેનું Inner.
માંહે Inside.
માળો A nest.
મિજલસ A meeting, an assembly.
મિથ્યા Useless.
મીંજ A kernel.
મીંચવું To close.
મીઠું Sweet.
મુકદમો A case.
મુકરર Certain.
મુકરર કરવું To appoint.
મુક્તપુરી બંદર The haven of the city of salvation.
મુક્તિ Salvation, deliverance from sin and its consequences.
મુક્તિધામ Heaven.
મુખ્ય Chief, principal, prime.
મુડદું A dead body.
મુદત Time.
મુદલ, મુદલે At all, the least, whatever, not the least.
મુનસિફ A munsiff, a subordinate judge.
મુનીમ An agent, an assistant.
મુરવત રાખવી To show favour to.
મુશ્કેલ Difficult.
મુશ્કેલી પડવી To find difficulty in.
મુસાફર A traveller.
મુસાફરી A journey, a pilgrimage.
મુહૂર્ત A lucky time.
મૂકવું To place, to set, to lay, to set [down.
મૂછ Moustaches.
મૂર્ખ Ignorant, (*n.*) a fool.
મૂર્ખાઇ Ignorance.
મુલક A country.
મૂલ્ય વગર Of no value.
મૂળ Source, a root.
મૃગજળ A mirage.
મૃત્યુસંસ્કાર Funeral rites, obsequies.
મેદાન A plain.
મેના A jay.
મેર Towards.
મેલવું To place.
મેલી દેવું To cease, to leave off.
મેળવવું To acquire, to amass, to [attain.
મૈયત ખર્ચ Funeral expenses.
મોં The face, the countenance, an opening.
મોં ચઢાવવું To look cross.
મોચી A shoemaker.
મોજ Pleasure.
મોજું A wave, a billow.
મોટપણ Manhood.
મોટાઇ Greatness, vanity, majesty.
મોટું Large, great, grand. (વખત) long.
મોડું Late.
મોઢું The mouth, the face.
મોત Death.
મોહ Infatuation.
મોહ રહેવો To be fascinated.
મોહર A mohar (Rs. 15).

મૌનવ્રત A vow of silence.

ય.

યજમાન A patron, a supporter.
યંત્ર A machine.
યથાસ્થિત Exact, correct.
યાદગીરી Remembrance, a memorial.
યાદદાસ્ત Memory.
યાદ રાખવું To remember.
યુક્તિ Provision, a plan, a scheme, a stratagem.
યુરેનસ Uranus.
યુરોપ ખંડ Europe.
યોગ્ય Proper, fit.
યોગ્યતા Worthiness, worth.

ર.

રકમ A sum.
રક્ષણ કરવું To defend, to protect.
રક્ષણ થવું To be sustained, to be preserved.
રંગ Colour.
રંગવું To dye.
રગો Sinews.
રચના Structure.
રચવું To compose.
રજ An atom, a particle, a small piece of anything.
રજકણ An atom.
રજા લેવી To beg leave.
રંડીબાજી Debauchery, licentiousness.
રણ A desert.
રથ A chariot.
રમકડું A toy, a plaything.
રમણિક Charming, beautiful, pleasing.
રવેયો A custom.
રસાયનશાસ્ત્ર Chemistry.
રસીલું Beautiful, tempting.
રસ્તે પડવું To start on a journey, to set out.
રસ્તો A road, a street, (વહાણનો) a course.
રહેતું મૂકવું To leave alone, to let out of sight.
રહેવું To be, to be left, to remain, to be employed, to be left behind.
રળવું To earn money, to work for one's living.
રાઇ, રાઇનો દાણો A mustard-seed.
રાક્ષસી A syren.
રાખ Ashes.
રાખવી (આશા) To entertain hopes.
રાખવું To keep, to engage, to employ, to put.
રાગડા તાણવા To pretend to lament.
રાજકર્તા Rulers, the ruling powers.
રાજદ્વારી કચેરી A palace or court of a king.
રાજધાની A capital.
રાજાધિરાજ An emperor.
રાજા રાણા Kings and chiefs.
રાજી કરવું To please, to satisfy.
રાજી થવું To be glad.
રાજી રહેવું To be pleased with.
રાજી રાખવું To humour, to gratify.
રાજ્ય A country, a kingdom.
રાજ્ય મેહેલ A royal palace.
રાજ્યાભિષેક Succession to a throne.
રાતનું-ને At night, by night.
રાહ જોવી To long for, to hope for.
રિવાજ A custom.
રીઝવવું To please.
રીઝવું To be pleased with.
રીઢું Hardened by use.
રીત Manner, a way, a mode.
રીતે In this manner, thus.
રીબાવું To be in agony.
રીસ કરવી To be angry.
રીસાવું To get into a huff, to sulk, to become sulky.
રૂ Cotton.
રૂડું Good.
રૂપ Appearance, nature, form.
રૂવાં Fur.
રૂશવત A bribe, bribery, corrupt practices.
રે Ho!
રેંટિયો A spinning wheel.

રેડવું To pour.
રેતી Sand.
રેતીનું Sandy.
રેલો ઊતરવો To run off in a stream.
રેસો A capillary, (રેસા) fibres.
રૈયત Subjects.
રોગ A disease.
રોગી Diseased.
રોજ Every day.
રોજ રોજ Every day, daily.
રોજી Employment.

લ.

લઇ જવું To take.
લઇ લેવું To take possession of, to appropriate.
લક્ષ આપવું To listen to, to pay attention to.
લક્ષણ A quality.
લક્ષ્મી Wealth.
લગાડવું To put, to apply.
લગાર The least, whatever.
લડવું To squabble, to quarrel, to fight.
લડાઇ A battle, a fighting.
લડાવવું To cause to quarrel.
લડી મરવું To ruin oneself by quarrelling.
લપટાવું To become entangled in, to become addicted to.
લપસવું To trail oneself.
લલચાઇ જવું To be allured.
લલચાવું To be tempted, to be deceived, to be seduced.
લશ્કર An army.
લાકડાનું Wooden.
લાખ, લાખો A lac, myriads.
લાગ A fit opportunity.
લાગવાની ઇંદ્રી The sense of touch.
લાગવું To appear. [to apply to.
લાગુ પડવું To hold good with regard to,
લાંઘણ કરવી To go fasting.
લાંચ A bribe, bribery, corruption.
લાંચ આપવી To bribe, to give a bribe, to corrupt.
લાંચ લેવી To be bribed, to accept a bribe.
લાચાર થવું To feel one's helplessness.
લાજ લગાડવી To disgrace.
લાભ Profit, gain, a blessing.
લાભ આપવો To confer an advantage or a blessing.
લાભ થવો To prosper, to make good of, to make most of, to profit by.
લાયક Fit for, qualified for.
લાયકી Excellency.
લાયકીવાળું Worthy.
લાલચ A temptation, a gift, covetousness, a vice, an allurement.
લીધે On account of.
લીન કરવું To have absorbed into.
લીલોતરી Verdure.
લુચ્ચાઇ Rascality, roguery.
લુચ્ચા લોક Rogues, rascals, villains.
લુચ્ચું Unprincipled.
લુચ્ચો Wicked.
લુહાર A blacksmith.
લુગડાં-ડું Cloth, an article of dress, a piece of cloth, clothes, dress.
લૂંટારો A plunderer, a robber.
લેખવું (કરી) To regard as, to reckon.
લેખવું To pay heed to, to regard.
લેખે As.
લેનાર A purchaser.
લેવડદેવડ કરવું To transact business.
લેવું To buy.
લોકનો પ્યારો Popular, beloved.
લોકોપયોગી Of public utility.
લોટો A drinking pot.
લોઢાની સડક A railway.
લોપ થવું To disappear.
લોભ Covetousness.
લોભી (પૈસાનો) Covetous.
લોહી ઊડી જવું To become bloodless.

વ.

વખતે Some time or other.
વખતે વખતે Periodically, occasionally.

ખાણ કરવાં To praise, to speak well of.

ખાણવાજોગ Admirable, praiseworthy, laudable.

ગર Without, from want of.

ગરકારણે Causelessly, needlessly.

ગેરે Etc., &c., et cetera.

ચમાં In the middle.

ચલા કદનું Medium-sized.

ચલું Middle, intermediate.

ટાણો A pea.

ડે By means of.

ઢવું To remonstrate.

ણકર A weaver.

ણવું To weave.

ધવું To increase, to grow, to be increased.

ધારતા જવું To go on increasing, to continue to increase.

ધારવું To increase.

ધારે Exceedingly, more.

ધારે ને વધારે More and more.

ધારે વાર Oftener.

ધારો કરવો To add to the stock of, to augment.

નવાગળું A vampire-bat.

નસ્પતિ Vegetables.

રાળ યંત્ર A steam-engine.

ર્ગ બાંધવા To divide into orders or classes.

ર્ણન A description.

ર્તી કાઢવું To discern.

લોવવું To churn, દહીં વલોવવું to churn milk, to churn.

સવું To dwell.

સૂલ કરવું To collect.

સ્તી Inhabitants.

સ્તુ An object.

સ્ત્ર (*sing.*) A garment, an article of clothing, (*pl.*) clothes.

હાલું Dear, beloved.

હાલો Beloved by.

હી જવું To flow, to pass away, to glide away.

હુ A wife.

હેંચવું To distribute.

વહેમી Superstitious, credulous, distrustful, suspicious.

વહેવાર Intercourse.

વહ્યાં કરવું To course.

વળગી જવું To adhere.

વળગી રહેવું To adhere, to be attached to.

વળતું Also.

વળી Besides.

વા The wind, the air, air.

વાંક પડવો To commit a fault.

વાકેફ થઇ જવું To make oneself acquainted with.

વાકેફ થવું To acquaint oneself with.

વાજબી Proper, right.

વાજબીરીતે Justly, fairly, faithfully.

વાજીંત્ર An instrument.

વાટા A fold, a wrinkle.

વાણિયો A bania.

વાણોતર A clerk, a shop-man.

વાત A thing, matter, a subject, a question.

વાત A doctrine.

વાત કરવી, વાતચીતકરવી To converse.

વાત કરવી (કોઇની) To talk about.

વાતચીત Conversation.

વાદ A discussion.

વાદળ A cloud.

વાદળું A cloud.

વાયદો A agreement, a promise, the stipulated time.

વાયુ The air.

વાર A time.

વાર લાગવી To be long.

વારા ફરતી Alternately, in turns.

વાલકેશ્વર Malabar-hill.

વાવવું To sow.

વાવેતર કરવું To sow seed.

વાસ્તે (*conj.*) Therefore.

વાસ્તે (*prep.*) For, because.

વાળવું To sweep.

વિકાર A faculty.

વિચાર A thought, thinking, an opinion, an idea, a purpose.

વિચાર કરવો To reflect, to think.

વિચાર થઇ શકવો To be imagined, to be conceived.
વિચાર વગરનું Thoughtless, unreflecting.
વિચારવંત Prudent.
વિચારવું To think, to consider.
વિચારશક્તિ Reason.
વિચારી જોવું To consider.
વિદ્યા Science, learning, knowledge.
વિદ્યાનું Scientific.
વિદ્યાશીખવવી To educate.
વિદ્વાન Learned, a philosopher.
વિનતિ કરવી, કહેવું To entreat, to implore.
વિભાગ A division, a sub-division.
વિલંબ લાગવો To appear long, to be long.
વિલાયત Europe.
વિલાયતના લોક Europeans.
વિશેષે Chiefly, specially.
વિશ્વ The world.
વિશ્વાસ A promise.
વિશ્વાસ આપવો To promise.
વિશ્વાસઘાત A breach of faith, perfidy, promise breaking.
વિશ્વાસ બેસવો To trust, to believe, to credit, to accept as true.
વિશ્વાસુ Trustworthy.
વિષય A subject.
વીઘું A vingha.
વીજળી Lightning.
વીર A good genius.
વીર સાધવો To be devoted to a good [genius.
વેગળું Away from, at a distance from.
વેગળું રહેવું To abstain from committing.
વેચવું To sell.
વેચાતું લેવું To purchase.
વેઠવું To endure.
વેદના લાગવી To feel pain.
વેપાર, વેપાર ધંધો Commerce, trade.
વેપાર કરવો To be engaged in commerce.
વેપારી A merchant, a trader.
વેરવું To scatter.
વેશ્યા-રાંડ A prostitute.
વેસ્તા Vesta.
વેળા A time, an occasion, a juncture.
કોઇ વેળાએ Sometimes.
વૈદ્ય A druggist.
વૈદ્યશાસ્ત્ર The science of medicine, [medicine.
વૈભવ Grandeur, plenty.
વૈભવ કરવો To enjoy.
વ્યભિચાર Adultery.
વ્યર્થ જવું To be wasted.
વ્યાધિ A disorder.
વ્યાપાર Business.
વ્યાપારી A merchant.
વ્યાસ A diameter.

શ.

શંકા ઉત્પન્ન કરવી To frighten, to scare.
શક્તિ Power, a power, ability, a faculty.
શક્તિ હોવી To be able.
શંખ A shell, a conch.
શંખણી A scold, a termagant.
શખ્સ A person, a man.
શત્રુ An enemy, a foe.
શનિ Saturn.
શબ્દ Voice, sound.
શય્યા A bed.
શરત A condition, terms.
શરમ Shame, disgrace.
શરમાવું To be ashamed.
શરીર The body.
શરીરનું Bodily.
શાખ Credit.
શાંત કરવું To comfort, to console.
શાસ્ત્ર Sacred writings.
શિકલ Features.
શિક્ષા Punishment.
શિક્ષા કરવી To punish.
શિયાળો Winter, the cold season.
શીખવવું To teach, to instruct.
શીખવું To learn.
શીખામણ An advice, a counsel.
શીખામણ લેવી To be instructed, to learn [from.
શીતળ Cool.
શીંગડા જેવું Horny.

શીંગડું A horn.
શીરસ્તેદાર A shirastedar.
શીશો A water-vessel.
શીવવું To sew.
શું What.
શું કરવા Why.
શુક્ર Venus.
શુભ Good.
શુદ્ધ Pure.
શુદ્ધરીતે Correctly, well.
શૂરો Brave.
શેઠ A master, an employer.
શેતરંજી A carpet.
શોક Grief.
શોખ A liking for pleasure.
શોખ હોવો To be fond of.
શોધ An inquiry, a search.
શોધ કરવો To look for.
શોધવું To seek.
શોધી કાઢવું To invent, to contrive.
શોભા Elegance, embellishment.
શોભાયમાન Beautiful.
શોભીતું Beautiful.
શોરબકોર A great noise, an uproar.
શોરબકોર કરવો To make a hulla bully, to raise the hue and cry.
શ્રમ કરવો To toil, to labour, to exert oneself.
શ્રેષ્ઠ Highest.

સ.

સખ્ત Harsh.
સંગ A company.
સંગતકરવી To associate with.
સંગતિથી In company with, along with.
સગાંવહાલાં Relatives.
સગું A relative.
સંગ્રહ A collection.
સંગ્રહસ્થાન A depôt, a repository, a treasury.
સંઘરવું To acquire.
સંચો Machinery, a machine.
સડવું To putrefy.
સઢ A sail.
સત The time, truth.
સત્કાર કરવો To treat respectfully.
સંતાડવું To conceal, to hide.
સંતાપ Misery.
સંતાપ ઊપજવો To be distressed.
સંતાપવું To tease, to torment, to give no peace to.
સંતાવવું To molest.
સંતોષ Happiness, contentment.
સંતોષથી Contentedly.
સંતોષ રાખવો To be content.
સંતોષી Contented.
સત્યતા Truth, veracity.
સદ્ગુણ A virtue.
સદ્ગુણી Virtuous, holy.
સદર અમીન A Sudder Ameen.
સદાકાળ (*n.*) Eternity.
સદાકાળ (*adv.*) Always, for ever.
સદાચરણ Correct conduct.
સંધિવા Rheumatism.
સંન્યાસ લેવો To be initiated as a sanyasi.
સંન્યાસ Asceticism, renunciation of the world, the duties of an ascetic.
સંન્યાસી An ascetic, a sanyasi.
સંપત્તિ Wealth, prosperity.
સંપાદન કરવું To acquire.
સંપૂર્ણતા Perfection.
સફળ થવું To be attended with success, to succeed.
સફેદ White, gray.
સંબંધ Relation, a connection.
સંબંધ હોવો To be connected with.
સબબથી On account of.
સબૂર રાખવી To wait, to have patience.
સંભવ Likelihood, probability.
સંભાળ Care, protection.
સંભાળ (ખૂબ) રાખવી To take great care that.
સંભાળ લેવી To protect, to take care of.
સંભાળીને Carefully, with circumspection, circumspectly.
સભ્યતા Politeness, courtesy.

સમજવું To believe, to think, to acknowledge.
સમજાવવું To persuade, to explain to.
સમય Time.
સમાધાન Reconciliation.
સમૃદ્ધિ Wealth.
સર ઐઝાક ન્યૂટન Sir Isaac Newton.
સરકાર The government, a government.
સરકારી Government, belonging to government.
સંરક્ષણ Protection, preservation.
સરખાવવું To compare.
સરખાવી જોવું To compare together.
સરખું Alike, equal.
સરજાવનાર The Creator.
સરેસ Glue.
સર્વ All, every, every one.
સર્વજ્ઞ Omniscient.
સર્વ ઠેકાણે Everywhere.
સર્વદા For ever.
સર્વ વ્યાપક Omnipresent.
સર્વ શક્તિમાન Almighty, omnipotent.
સર્વોત્કૃષ્ટ Supreme.
સલાહ An advice, a counsel.
સલાહ આપવી To advise.
સવારનું In the morning.
સંસાર The world, human life.
સહન કરવું To endure.
સહાય કરવી To help, to assist.
સહાયતા Aid, assistance.
સહેલાઇથી Easily.
સળગાવવું To ignite, to wake.
સાંકડું Narrow.
સાંકડું થવું To contract.
સાંખવું To endure.
સાગર An ocean.
સાચવટ Veracity, truthfulness.
સાચવવું To take charge of.
સાચવી રાખવું To take care of.
સાચું Veracious.
સાડા સાત Seven and a half.
સાથી A companion, an attendant.
સાથિયો પૂરવો To make an auspicious sign before the door.
સાદ A voice.
સાદી આંખ The naked eye.
સાધન Means.
સાધારણ General.
સાધારણ થઈ જવું To be common, to be familiar with.
સાંધો A joint.
સાફ (*adv.*) Clearly, (*adj.*) clear.
સાફસૂફ Clean and tidy.
સાબિત કરવું To shew, to demonstrate, to establish.
સાબિત થવું To be proved.
સાબુ Soap.
સાંભરવું To remember, to come to remembrance.
સાંભળવું To listen to, to hear.
સામા થવું To oppose.
સામાન Utensils, implements.
સામે Against.
સામેથી In an opposite direction.
સામેનું Opposite.
સામેલ થવું To engage in, to unite, to take part with.
સારથી A charioteer.
સારા ભાગ્યે Fortunately.
સારાંશ In short.
સારી પેઠે Thoroughly.
સારૂં (*adv.*) Well.
સારૂં કરવું To recover.
સાવધ Vigilant, heedful.
સાસૂ A mother-in-law.
સાહુકાર A merchant.
સાહેતા / સાહ્યતા } Aid, assistance.
સાહ્ય કરવી To assist.
સાહ્ય થવું To help, to assist.
સાળ A loom.
સિદ્ધ કરવું To prove, to demonstrate.
સિદ્ધ થવું To be proved, to be established.

સિપાઇ A constable, a policeman.
સિવાય Besides.
સીપ A shell.
સીરીસ Ceres.
સુકાન A helm, a rudder.
સુકાની A helmsman, a steersman, a pilot.
સુખ Happiness, a blessing, pleasure.
સુખદાયક Pleasant.
સુખ મળવું To be happy.
સુખશાતા મળવી To have—to get peace of mind.
સુખાકારી (*n.*) Health, (*adj.*) healthy.
સુખાકારી સ્થિતિ A healthy condition.
સુગંધ Fragrance.
સુગમ પડવું To be convenient.
સુધરવું To be improved, to improve.
સુધરેલું Civilized.
સુધારવું To improve, to better, to cultivate.
સુધારો કરવો To improve.
સુરંગીયો A colour-dealer.
સુસ્ત Indolent, sluggish.
સૂક્ષ્મદર્શકયંત્ર A microscope.
સૂક્ષ્માકર્ષણ The attraction of cohesion.
સૂગ ચઢાવવી To shrink from, to be disgusted with.
સૂંઘવાને To smell.
સૂજવું To swell.
સૂઝવું To think of.
સુતાર A carpenter, a joiner.
સુધી As far as.
સૂર્યમાળા The solar system.
સૂર્યનારાયણ Phœbus.
સૂર્યાસ્ત Sundown, sunset.
સૂર્યોદય Sunrise.
સુવાડવું To make sleep.
સુવું To lie down, to sleep, to go to bed, to retire to rest.
સ્રજનાર The Creator.
સૃષ્ટિ The creation.
સેંકડો Hundreds.
સેવક A servant.
સેશન The sessions.
સોનાનું Golden.

સોની A goldsmith.
સોંપવું To confide, to entrust, to hand over, to leave in the care of.
સોય A needle.
સ્તુતિ કરવી To praise, to speak well of, to adore.
સ્તુતિ થવી To be praised.
સ્ત્રી (*adj.*) Female.
સ્થિતિ A state, a condition, a position.
સ્નાન કરવું To bathe.
સ્પર્શ Touch, impact.
સ્પર્શશક્તિ The sense of touch.
સ્પર્શેન્દ્રિ The organ of touch.
સ્વચ્છ Pure, clean.
સ્વચ્છતા Cleanliness.
સ્વચ્છ થવું To be purified.
સ્વદેશ One's own country, one's native land, home, one's native country.
સ્વપ્ન A dream.
સ્વપ્નવત્ Like a dream, a creation of the mind.
સ્વભાવ Nature, mind.
સ્વર A voice.
સ્વર્ગનું Heavenly.
સ્વાભાવિક Natural.
સ્વામી A husband.

હ.

હંકારવું To sail.
હકીકત A description.
હકીમ A quack doctor.
હક્ક A right, a privilege.
હજામત કરવી To get shaved.
હજુ Still.
હથિયાર A weapon.
હથિયારવાળું Armed.
હથોડો A hammer.
હદથી જાદે Immoderately.
હમેશ (*adj.*) Eternal.
હમેશા Always.
હરકત કરવી To object.
હરખ પામવો To be glad, to rejoice.
હરઘડીએ Every hour.
હરણ A deer, a buck.

હરણ કરવું to carry away.
હરામખોર A rascal, a vagabond.
હરાવવું To beat, to get the better of.
હરેક Any.
હલકી ધાતુ A base metal.
હલકું Light.
હલકું Mean, base, unimportant.
હલકું ગણવું To despise.
હલાવવું To shake, to nod.
હવન A sacrifice.
હવાએલું Damp.
હવે Henceforth.
હવે પછી Henceforth, henceforward, hereafter, in the future.
હવે પછીનો વખત Hereafter, the time that is coming.
હવેલી A house.
હસવું (ખસવું) To laugh heartily at.
હસવું આવવું To laugh at.
હળીમળીને ચાલવું To live at peace with.
હા કહેવી To agree to, to consent to.
હાંકી કાઢવું To drive away.
હાજર Present.
હાડકું A bone.
હાથ આવવું To secure.
હાથ ઊઠાવવો To forfeit.
હાથચાલાકી Sleight of hand.
હાથજોડવા To join hands.
હાથ નાંખવો To undertake.
હાથે Self.
હાય, હાય હાય Alas!
હાર્યો Worn out.
હાલ (*n.*) State, lot, condition.
હાલ (*adv.*) At present.
હાલત State, condition, circumstances.
હાલવું To move.
હાલવું ચાલવું To move about.
હાલ્લું An earthen pot.
હાંસલ થવું To gain.
હિમ્મત Courage.
હિસાબ Arithmetic, an account.
હીજરાવું To grieve at, to be vexed, to fret.
હીરો A diamond.
હુનર An art.
હુશિયાર Clever, intelligent.
હુશિયારી Intelligence.
હુકમ An order, the law.
હુકમ કરવો To order, to command.
હૃદય The heart.
હે Oh! O!
હેત Love, affection.
હેત રાખવું To love.
હૈયું The heart.
હોમ A sacrifice.
હોંસ Eagerness, desire, zeal.
હોંસ હોવી To be anxious, to be desirous.